

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitate ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Tractatus VIII. de Immutabilitate Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

Ad rationem verò respondetur diuerso modo accipi nomen concretum substantiuum, & concretum denominatiuum ab eo deriuatum. Nam primum significat totum, quod continetur in forma: secundum verò non item, sed significat aliquid pertinens ad eam formam, vt videre est in his nominibus: *humanitas, Homo, humanum*; *humanitas* enim, & *Homo* significant omnia essentialia intrinseca naturæ *Hominis*: *humanum* verò solum significat aliquid deductum, aut pertinens ad *Hominem*: & proinde, quamuis hæc sit vera: *Homo qua Homo est animal*: hæc tamen est falsa: *humanum, qua humanum est animal*: Nam terminus, *humanum*, potest coniungi cum alijs, quæ pertinent ad *Hominem*, nec tamē sunt *Homo*: & ideo falso dicitur: *intellectus humanus, qua humanus est animal*: & sic in cæteris. Eodem verò modo se res habet in his terminis, *Diuinitas, Deus, Diuinū*: & ideo quamuis hæc sit vera, *Deus qua Deus est sapiens, iustus, & misericors*: quia terminus ille, *diuinus*, vt potest denominatiuus non includit formaliter ipsam diuinam essentiam, ex eo quod de hac sub reduplicatione prædicari possunt omnia attributa per nomina adiectiua, non sequitur posse similiter affirmari de perfectionibus diuinis, prout diuinæ sunt: vnde hæc non est vera: *Intellectus diuinus, qua diuinus est iustus, misericors, omnipotens*.

TRACTATVS OCTAVVS, DE IM- MUTABILITATE DEI.

Immutabilis quoque est ex illis attributis, quæ nostro intelligendi modo afficiunt ipsum esse diuinum: ob eam enim causam D. Augustinus. de morib. Manichæor. cap. 1. & D. Ansel. in Profol. c. 22. alijsq; Patres docuerunt Deū solum proprie esse, quia semper est idē, & immutabilis: quoniam enim semper, & immutabiliter est, nunquā præhabet priuationē alicuius esse, ac proinde simpliciter est: Pertinet quoq; ad rationē vnitatis: nam, quod mutatur, saltē successū subit rationē diuisionis, ac multitudinis: quod verò est mutationis incapax, est quoque prorsus omnis multitudinis expers: ob quā causam dixit Hugo Victor. li. 7. Eruditio nis didascalicæ, qui est de Trinitatis summæ per visibilia agnitione c. 19. Quod verè,

& summe vnum est, essentialiter, & inuariabiliter vnum est. Restat igitur vt si Deum verè vnum esse credimus, vtrumne etiam summe vnum dici possit, inquiramus. Quod tunc veraciter ostendimus, si eum omnino inuariabilem esse comprobamus. Denique immutabilitas est modus quidam identitatis, qui enim quoad mores mutatur, dicitur à nobis esse alter ab illo, qui fuerat: contra verò, qui cū fortuna mores minimè mutat, idē semper esse dicitur: ob quā causam D. Aug. de natura boni aduers. Manich. c. 24. & alij Patres dicunt putant à regio Vate, Psal. 101. Tu autē idem ipse es, quoniam Deus idē semper inuariabilis perseverat: quod egregiè docuit Mag. Dionys. c. 9. de diuinis nominibus: Idem, inquit, super substantialiter æternum est inuertibile, in seipso manens, semper secundū eadē, & eodem se habens modo, omnibus eodem modo præsens, ipsumq; secundum se ipsum in se ipso firmiter, & intemerate in pulcherrimis excellentis identitatis finibus collocatum, immutabile, casu minime obnoxium forte, & constans, inuariabile, impermixtum, immateriale, simplicissimum, nullius egens, quod augeri, minuiq; non possit. Ex quibus constat de mente Dionys. maximā partem summæ, perfectæq; identitatis in immutabilitate consistere. Cū vero, vt ait Hugo de S. Victor. vbi supra, tripliciter res moueatur, nempe secundum formā, tempus & locum, triplex quoque modus immutabilitatis diuinæ ab eodē assignatur, nempe secundum formam, tempus, ac locum: ratione primi dicitur propriè immutabilis, ratione secundi æternus, ratione tertij immensus, quæ tria etiā perstringit Dionys. verbis citatis, cum appellat æternum, omnibus præsens, & immutabile; Dicam verò hoc tractat. de immutabilitate secundum formam, proxime seq. de immensitate, quæ coniuncta est cum immobilitate secundum locum, vltimo tandem de eternitate. Hoc verò tract. explicabo primum quid, & quotuplex sit mutatio in repugnantia ad quam consistit immobilitas; deinde exquiram propria eius principia & causas: tertio singula mutationis genera à Deo remouebo. Vltimo tandem constituam discrimen inter Deum, & creaturas, quo ad rationem immutabilitatis.

Quid, & quotuplex sit mutatio.

CAPVT I.

Immutabilitas, vt notat Bonauent. in 1. dist. 8. 1. part. dist. articul. 2. quæst. 2. in corpore.

Augustin.

psal. 101.

Magn. Dionys.

Hug. Victor.

Augustin.

Anselm.

Hugo Victor.

Aureol.

corpore. & Aureolus q. 2. art. 2. ad finem, est negatio mutabilitatis: hæc verò est veluti potentia, siue aptitudo passiva ad mutationem eius, quod mutabile dicitur: quare ad utriusque cognitionem est necessaria cognitio mutationis. Porro mutatio actiue, & passivæ sumitur: ut verò est terminus mutabilitatis, solum passivæ accipitur, mutabile quippe id est, quod aptum est subire, seu pati mutationem: nam, quod illam facere aptum est, non dicitur mutabile, sed mutatum: quod ita dicitur à potentia activa, ad transmutandum aliud: sicut mutabile à potentia passiva ut transmutetur. Ex quo patet agens, quatenus agens est, nequaquam dici mutari, aut mutabile: hæ enim denominationes non nisi à passiva mutatione deriuntur. Mutatio verò passiva in tota sua latitudine, prout includit propriam, & impropiam, definitur à Bassoli in 1. d. 8. q. 3. art. 1. in fine in hunc modum, *est nova acceptio, vel desitio alicuius esse realis. Et mutabile, quod denominatur ab aptitudine ad huiusmodi mutationem, definitur à Gabriele ead. dist. q. 7. ar. 3. post tertium dubium, id, quod potest se aliter habere prius, ac posterius secundum se, vel aliquid extrinsecum, quæ definitio, si nomine extrinseci intelligatur, quævis forma utcumque de nouo extrinsece denominans subiectum non est apta: possunt enim multæ formæ eiusmodi denominare subiectum absque vlla omnino mutatione ipsius: si tamen intelligatur de forma extrinseca, quæ subiectum quodammodo realiter attingat, & afficiat, non est inepta. Definiri verò potest mutatio secundum hanc acceptionem hoc modo: *est transitus de potentia passiva in actum intrinsecum mobili, vel de actu in ipsius negationem.* Quæ definitione comprehenduntur omnes omnino mutationes siue propriæ, siue impropriæ dictæ: Omnes enim versantur saltem inter terminos contradictorios acquirendo, vel abiiciendo actum aliquem intrinsecum rei. Transitus verò ille non opus est ut sit actu, & re ipsa talis: quasi supponat existentiam mobilis sub utroque termino, hoc enim solum cernitur in mutationibus accidentarijs subiecto. Non enim requiritur, ut re ipsa detur transitus præsupponens alterum terminum, à quo mutatio tendat ad illius oppositum: hoc enim reperitur solum in mutationibus temporarijs, non verò in ijs, quæ potuissent esse ab æterno: nam cum repugnet ut ab æterno competant eidem rei duo termini oppositi, si is, qui est terminus ad quem actionis, fuit ab æterno, ille, qui suapte natura est terminus, à quo,*

Bassol.

Gabriel.

& oppositus termino ad quem non potuit esse ab æterno: sat verò est ut sit transitus potentia, & secundum rationem. Si enim Angelus ab æterno crearetur, quamvis non diceretur propriè, & in rigore mutari, ut statim dicam, improprietatem mutaretur; quoniam non ex se, sed ex alio esset per veram dependentiam à creatore: ad quod satis est ut præsupponatur prius natura non esse ipsius, & potentia Logica, ut fieret à Deo. Et quo consequens est ut creatio, quæ ratione æternitatis, in quasi principio facta supponitur, non fuerit re ipsa transitus de non esse, hoc enim non præexistit ad esse, quod semper fuit: potentia tamen fuerit transitus, quatenus est eiusdem rationis cum creatione, quæ fit in tempore, & procederet ad esse rei create à non esse eiusdem secundum se.

Obiicies dari repugnantiam in dictis: nam si ab æterno non fuit non esse rei create ab æterno, quomodo non esse illius præsupponitur prius natura, quam sit: nam, quod est prius natura aliquo, habet existentiam in aliqua duratione: quod verò nunquam omnino est ante aliud, non potest esse prius natura illo: vel ergo non esse rei create ab æterno, fuit etiam ab æterno, vel non est prius natura, quam esse illius. Non esse considerari dupliciter potest, aut absolute, secundum aliquam conditionem, vel reduplicationem: & priore modo, non potuit esse ab æterno, etiam prius natura, si res fuisset creata ab æterno: nam, quod absolute fuit in aliqua duratione, impossibile est, ut posita tali existentia non fuerit pro eadem duratione: posteriore verò modo ipsum non esse potuit in æternitate præcedere esse: non enim repugnat prædictum, quod absolute falso negatur de subiecto, negari de eodem sub reduplicatione: nam si omnis Homo existens sit albus, falso dicitur, Homo non est albus, & tamen vere dicitur Homo secundum se, vel quatenus ipse non est albus: quoniam etiam si sit actu albus, non vendicat per se quando rem ex propria ratione, & principijs essentialibus: similiter quamvis de Angelo creato in æternitate, falso dicatur Angelus non habuit esse ab æterno, verè tamen dicitur, Angelus non fuit ab æterno secundum se, & quatenus ipse: quia existentia non competit illi per se ex principijs naturæ, sed per accidens, ex arbitrio, & actione creatoris: & quoniam prius natura est, Angelum secundum se non habere esse, quam habere ex actione primæ causæ, idcirco dicitur non esse ipsius præcedere esse saltem natura, & potentia, quod

sufficit

sufficit ad rationem mutationis late sumptæ.

III.

Ex quo etiam patet potentiam passivam sumendam esse late, non solum pro ea, quæ habet coniunctam absolutam negationem formæ, vel actus, ad quem subiectum præexistens est in potentia, sed etiam pro ea, quæ consistit in aptitudine subiecti secundum propriam naturam considerati ad formam, vel actum sibi minimè debitum ex natura: quomodo se haberet res producta ab æterno; imò etiam creata in tempore: nam, cum non fuerit ante creationem potentia passiva ad ipsum esse non est aliquid reale, sed pura aptitudo, siue non repugnantia, ut sit; quæ ut docet Divus Thomas 1. parte, quæst. 9. artic. 2. denominatur extrinsece à potentia activa creatoris, in ordine ad quam creatura dicitur possibilis: Itaque nomine potentia passivæ intelligitur non solum potentia passiva Physica, qualis est in rebus naturalibus existentibus ad formas corruptibiles, & earum privationes: sed etiam potentia Logica soli potentia diuinæ subordinata ad quemvis modum entis in actu, vel negationem ipsius. Actus autem debet esse intrinsecus: quoniam extrinsecus non inducit mutationem in subiectum, cui accidit: quales sunt actus omnes potentia cognoscentis & appetentis, quatenus attingunt extrinsece sua obiecta: Nam mutatio debet inesse realiter mobili: quomodo actus vitales non insunt obiectis, sed potentijs. Ex quo provenit, ut quod videtur, intelligitur, aut amatur, non propterea mutetur. His adversari videtur, quod datur motus ad tria ultima prædicamenta, per motum enim localem acquiritur situs, locus, & vestitus: & tamen formæ illæ sunt extrinsecæ mobili: atque adeo transitus quoque ad actum extrinsecum est mutatio. Dicendum est tamen cum acquisitione harum formarum per motum localem intercedere semper novum modum intrinsecum, ratione cuius subiectum dicitur mutari: sed hac de re non est hic proprius agendi locus. Denique debet esse verus actus positivus, qui de facto per mutationem incipiat, vel desinat, idque non solum quoad aliquid connotatum, vel habitudinem rationis, sed quoad ipsam entitatem positivam actus. Nam, cum connotatum sit extrinsecum, & relatio rationis re ipsa non insit mobili, sed sit tantum obiective in intellectu, variatio ipsorum non est mutatio: qua ratione

cum iuxta diversam positionem animalis, columna dicitur dextera, vel sinistra, non intercedit mutatio ipsius, sed solius connotati, scilicet animalis, per habitudinem, ad quod columna sumit variationem denominationis penes dexterum, ac sinistrum.

Hæc communia sunt omni mutationi, siue propriæ, siue impropriæ sumptæ. Mutatio verò propriè dicta ea est, qua fit aliquid ex præexistente subiecto: ut explicat S. Thomas lib. 2. contra Gentes cap. 17. cum Ferrar. ibid. in 1. d. 8. quæst. 3. ar. 2. & Ferrariens. 1. par. quæst. 45. artic. 2. ad 2. & art. 3. in corpore cum Caietano, itaque necessario requiritur, ut semper sit aliquid substratum mutationi, quod perseverans idem aliter se habeat nunc, atque antea: eadem est sententia Alensis 2. part. quæst. 13. m. 1. Richardi in 1. dist. 8. art. 2. quæst. 1. Adami quæst. unica, Bassolis quæst. 3. artic. 1. Scoti distinct. 15. quæst. 2. §. Ideo tenendo, & aliorum: Secundum hanc acceptionem Philosophus lib. 11. Metaphys. cap. 10. dividit mutationem in tria membra: nempe in eam, quæ fit ex non subiecto in subiectum: aut ex subiecto in non subiectum: aut denique ex subiecto in subiectum. Priores duæ sunt inter terminos contradictorios. Tertia inter positivos contrarios. Prima est generatio substantialis, vel accidentalis: secunda corruptio: tertia motus: Secundum hanc acceptionem creatio, & annihilatio non sunt mutationes, ut probat S. Thomas lib. 2. contra Gentes c. 17. & Durandus in 1. distinct. 8. 1. part. distinctionis quæst. 3. numero 4. In eadem quoque acceptione formæ ipsæ per mutationem inductæ, non dicuntur mutari: quoniam non præsupponuntur sibi ipsis: & ideo dixit Philosoph. lib. 11. Metaphys. cap. 10. formas, & in univ. terminos ad quos mutationum esse immotos, & Div. Thom. in 1. distinct. 8. quæstion. 3. artic. 2. ad 3. formas non subijci mutationi, neque esse in potentia, neque eo modo mutari.

Verum attributum immutabilitatis non consistit solum in repugnantia cum mutatione propriè dicta: sed excludit omnem prorsus mutationem tam propriè, quam impropriè dictam: sicut etiam è contrario propter non repugnantiam ad mutationem impropriè dictam res creatæ, dicuntur etiam mutabiles: & hoc modo D. Thom. 1. par. quæst. 9. art. 2. admittit in Angelis mutabilitatem, quoad esse substantiale secundum potentiam, nempe actiuam, quæ est in altero, scilicet

IV.

S. Thom.

Caietan.

Alensis.

Richardus.

Adam.

Bassol.

Scotus.

Aristot.

S. Thomas.

Durand.

Aristot.

S. Thom.

S. Thomas.

Caletan.

Alens.

Henricus.

Scotus.

Durand.

Ocham.

Gabriel.

Adamus.

Cisterciens.

Aureol.

Albertus.

Durand.

S. Thom.

S. Thom.

Deo: à quo potuerunt ex nihilo produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse, recurrit autem ad potentiam Dei, eo quod in Angelo ad esse, vel non esse, non est potentia passiva realis Physica, sed solum Logica obediens, ut notat Caletanus ibidem, quæ verè sufficit ad mutationem: si verò Angeli sunt mutabiles, quatenus sunt in potentia obediens ad creationem, vel annihilationem: opus est villæ habeant aliquam rationem mutationis passivæ: atque ita creationem, & annihilationem inter mutationes numerant Alensis 2. part. quæstion. 13. m. 1. Henric. in summa artic. 30. quæst. 1. & 2. Scot. quodlib. quæst. 10. §. De tertio: Durand. ubi supra, Ochamus in 1. distinct. 8. quæst. 7. Gabriel. quæst. 7. Adamus quæst. unica, Cisterciens, quæst. unica, artic. 1. & rectè probat, & explicat Aureolus quæst. 2. artic. 1. dum agit contra S. Thomam: formæ item, quæ sunt termini mutationum mutabiles suo modo dicendæ sunt: nam immutabile est, quod semper eodem modo se habet, formæ verò modo existunt, modo non, quare non sunt immutabiles. Ideoque rectè notavit Albertus in 1. dist. 8. art. 18. ad 2. & in summa tractat. 4. quæst. 21. m. 2. Durand. quæstion. citata numero quinto. & Div. Thom. quæst. 1. de veritate artic. 6. in corpore, dupliciter aliquid dici mutabile, nempe subiective, & terminative, subiective mutatur propriè subiectum, quod præsupponitur actioni, & transit de vno termino in alium: terminative verò ipse terminus, qui vel acquiritur, & incipit esse, vel abijcitur, & desinit. Itaque quidquid post non esse, incipit esse, vel post esse incipit non esse mutabile est: imò verò quidquid fit, aut accipit esse ab alio cum dependentia, & causalitate, siue incipiat, siue non: mutabile est. Nam principium mutabilitatis est potentialitas; ut docet Divus Thomas 1. p. quæst. 9. artic. 1. & in 2. dist. 7. quæst. 1. artic. 1. quidquid verò producitur virtute potentie activæ, opus est, ut sit ex alio, & non ex se: & proinde habeat potentiam passivam, ut fiat, saltem Logicam: nam omnipotentie activæ respondet aliqua passiva saltem Logica, & tunc factio prout responderet potentie activæ, ut actus ipsius, erit mutatio activæ: prout verò est actus, ad quem est potentia passiva, erit mutatio passiva.

VI.

Enunciatis colligitur triplex genus mutationis: prima est maxime propria; secunda minus propria; tertia maxime im-

propria. Prima supponit subiectum existens sub termino à quo, & transfert illud ad terminum ad quem: qualis est alteratio: Secunda non supponit præexistentiam subiecti sub termino à quo, & permanentiam eiusdem sub termino ad quem, sed solum præexistentiam termini à quo sine subiecto, vel etiam præexistentiam subiecti, quod tamen non manet sub termino ad quem, ut res habet in creatione temporaria, & annihilatione: nam in illa solum præcedit negatio nature creatæ, quæ est terminus à quo absque subiecto: in annihilatione verò præcedit res, quæ annihilatur, & forma totius, quæ est terminus à quo annihilationis: sub termino vero ad quem non manet subiectum, quia desinit esse: & priorè quidem appellat Alens. 2. p. qu. 13. m. 1. mutationem de subiecto in subiectum, quia uterque terminus est positivus: Posteriores verò quoad prius membrum de non subiecto in subiectum, quia re ipsa non præexistit subiectum, sed eius negatio, quæ est terminus à quo: quod ad posterius verò membrum de subiecto in non subiectum, quia præexistit res, quæ est terminus à quo desinit terminatè ad non esse ipsius: Tertia denique nec præsupponit subiectum prius tempore existens, nec actualem negationem termini ad quæ, sed solum potentialè, qualis esset omnis passio, quæ ab æterno coeque esset suo subiecto: ut creatio Angeli, vel intellectio eiusdem, si crearetur actu intelligens. In hac verò mutatione nequit dari transitus de subiecto in non subiectum, vel de subiecto in subiectum: nam, si quid ponatur fuisse ab æterno, non potest non fuisse: & consequenter facta illa hypothesis non potuit præexistere terminus à quo mutationis: non item intervenit transitus de non subiecto actuali in subiectum, sequitur enim eadem repugnantia: sed solum de non subiecto potentiali in subiectum actuale: hoc est de potentialitate propria, siue de negatione essendi ex se ad actum essendi ab alio, quæ duo nihil coherent: simul enim creatura non est ex se, & est ex potentia creatantis. At verò in mutationibus secundi generis non est transitus de forma positiva in formam positivam contrariam: quando enim non supponitur aliquid commune utriusque extremo, nequit esse transitus de contrario in contrarium: in priore reperiuntur omnes illi tres modi traditi ab Aristotele loco citato Aristot. Metaphys.

Hæc varietas mutationum nascitur ex modo præsupponendi terminum à quo, & sub-

VII.

& subiectum. Alia nascitur ex varietate materiali termini ad quem, ratione cuius sumi potest ex Diuo Bonaventura in 1. distinct. 8. 1. par. dist. ar. 2. quæst. 2. triplex acceptio mutabilitatis, quamvis ipse de immutabilitate loquatur, nempe vertibilitas, corruptibilitas, & variabilitas. Prima est mutatio substantiæ secundum totum. Secunda secundum partem: tertia secundum accidentia: terminus enim mutationis interdum est substantia, vel negatio ipsius, interdum accidens, & eius negatio. Penes substantiam duplex modus mutationis reperitur: nempe vel in totum, vel in partem. Mutatio substantialis in totum est, quando ipsa forma totius est primarius terminus actionis, nulla parte manente eadem: formam totius appello naturam eius, quod fit abstracte sumptum: verbi gratia humanitatem: Nam, licet forma Physica dicatur forma totius, quatenus distinguitur à formis partium integrantium, non dicitur tamen hoc modo forma totius: quoniam non immediate informat ipsum totum, sed partem, nempe materiam primam. Mutatio in partem est quando terminus immediatus est immediata forma partis non totius, & pars aliqua substantiæ manet eadem. Mutatio substantialis in totum, diuitur etiam tripliciter ab Scoto quodlib. q. 10. §. De tertio principali, nempe à non subiecto in subiectum totale qualis est creatio; à subiecto totali, in non subiectum totale, qualis est annihilatio. Denique à subiecto totali in subiectum totale, ut conuersio totalis vnius positiui in aliud. Mutatio verò in partem duplex est; Altera habet pro termino formam Physicam totius, vel eius priuationem manente eadem materia: Et hæc est generatio vel corruptio substantialis, altera habet pro termino formam partis, ut quando in nutritione, & partiali corruptione dilabuntur, vel accrescunt partes carnis, ossium, & similibus, mutatio secundum accidens diuiditur pro varietate accidentium penes quæ fit variatio: quomodo diuiditur in motum localem, augmentationem, & alterationem siue propriam, siue impropiam dictam: sed hæc fufius persequi non est Theologi, supponenda tamen erant hæc summa capita, ut deinde à sufficiente enumeratione colligatur Deum esse totius mutationis expertum.

Neceffitas, & immutabilitas distinguuntur formaliter.

CAPVT II.

TAmetsi omnia attributa diuina sint eadem prorsus essentia, idque maxime conueniat ijs, quæ vel concipiuntur, ut modi illius, vel ut priuationes imperfectionum, quæ non cadunt in Deum, tamen ut à nobis concipiuntur, possunt intelligi sub diuersis rationibus formalibus mutuo præcis. Et hac ratione immutabilitas differt ab vnitatem, simplicitate, & similibus alijs attributis. Vtrum verò differat à necessitate, ratione cuius Deus dicitur ipsum necesse esse, dubitant aliqui Theologi. Partem affirmantem sequitur Scotus in 1. distinct. trigesima nona, §. *Ad argumenta quartæ quæstionis*. Fundamentum est, quoniam necessitas non stat vlllo modo cum contingentia: immutabilitas verò maxime: quæ differunt formaliter. Prior pars antecedentis per se patet, necessitas enim, & contingentia sunt immediate opposita. Posterior verò probatur, quoniam actus liberi voluntatis diuinæ ut electio, & prædestinatio Sanctorum non sunt necessarij, sed contingentes: & nihilominus sunt immutabiles: seu potius Deus immutabiliter eligit, ac prædestinat. Secundò, in eodem instanti, quo aliquis contingenter sedet, immutabiliter sedet: ergò immutabilitas non repugnat cum contingentia. Antecedens patet, quoniam voluntas in eo ipso instanti libere causat sessionem: ergò contingenter: cum verò sessio est, impossibile est ut non sit, quia repugnat simul esse, & non esse: ergò immutabiliter est. Tertio, immutabilitas præcisè negat potentiam ad transitum de vno termino in alium: necessitas verò dicit determinationem essendi sub vno ex illis: hæc verò duo differunt formaliter: nam repugnat, ut voluntas diuina desinat velle, quod semel voluit, & consequenter ut fiat de volente non volens; & tamen ex se ipsa non est intrinsece determinata ad volendum: ergò immutabilitas, & necessitas differunt formaliter.

Contra verò Aureolus in 1. distinct. 8. quæst. 2. artic. 1. & distinct. 39. quæst. vnicæ, artic. 1. proposit. 3. respondet negatiue.

Aristot.

Aristot.

Aristot.

III.

Fundamentum eius est, quoniam quæ habent eandem diffinitionem, non differunt formaliter, ut enim ait Philosophus lib. 4. Metaphys. t. 11. *Ratio, quam nomen significat, est diffinitio*; necessitas verò, & immutabilitas eodem modo diffiniuntur, ergo non differunt formaliter. Assumptio constat: quoniam necessarium diffinitur id, quod est impossibile aliter se habere, immutabile autem, quod est impossibile mutari: at verò mutari est aliter se habere; & consequenter eadem est utriusque diffinitio. Confirmatur ex comment. lib. 5. Metaphys. comment. 6. ubi ait, necessarium illud esse, quod impossibile est transmutari, aut inueniri alio modo: hæc verò diffinitio optimè quadrat in immutabile. Secundo, quæ habent eandem oppositionem respectu eorundem terminorum sunt idem omnino formaliter: ita verò se habent necessarium, & immutabile: nam necessario opponitur impossibile esse, & possibile non esse, quæ duo etiam opponuntur immutabili, quod non est impossibile, ut sit, neque item possibile, ut non sit, ergo, &c. Denique quæcunque diuiduntur in eadem membra, sunt idem formaliter, ut enim ait Philosophus in prædicamentis cap. de ijs, quæ sunt, diversorum generum, & non subalternatim positum diversæ sunt species, & differentia: necessarium verò, & immutabile eodem modo diuiduntur: sicut enim necessitas diuiditur in absolutam, & conditionatam, ita quoque diuiditur immutabilitas: ergo ipsæ in se sunt idem formaliter.

Etiamsi quædam attributa, quæ sunt veluti modus essentia in se, videantur importare eandem prorsus perfectionem divinam sine vlla distinctione virtuali ex parte obiecti, tamen, si rationes formales singulorum subtilius perscrutemur, aliquam in ijs distinctionem reperiemus, non quidem quo ad perfectionem absolutam positivam, sed secundum diversas negationes, quas singulæ important: qua ratione inter unitatem, & simplicitatem Dei discrimen statuimus, quamvis utraque importet eandem perfectionem essentia divinæ; imò & negationem diuisionis, diverso tamen modo ut in superioribus explicatum est: eadem ratione, quamvis omnimoda necessitas, & immutabilitas essentia divinæ eandem perfectionem positivam importent, ex qua utraque promanat, ipsæ tamen differre possunt penes proprias rationes formales. Ut autem modus diversitatis appareat ob-

servandum est potentias, siue aptitudines, aut repugnantias illis oppositas distinguere per actus, siue formas, ad quas sunt aptitudines, vel repugnantia: hic verò nomine actus non intelligo proprie eum, qui consistit in actualitate potentia actiua, aut in receptione passiva, sed proportionem cuiusvis formæ, siue sit per modum quietis, siue per modum motus: qua ratione dicitur non repugnare ut homo sit risibilis, cum tamen essentiale non sit actio, aut passio hominis, sed proprietas, siue forma enunciata per modum actus. Denique observandum est, quamvis actus essendi, & fiendi, ut ita loquar, reipsa conveniant, differre tamen formaliter, aliud enim formaliter est esse album, aliud fieri album, aliud hominem generari; aliud esse actum hominem. Ratio patet quoniam quæ separabilia sunt saltem in diversis subiectis, ratione differunt: esse verò, ac fieri ita se habent: nam Deus est, nec tamen fit. Insuper ipsum fieri nequit percipi, non cognitis terminis factionis: ipsum verò esse cognoscitur, quamvis iisdem terminis minimè percipiantur: possumus enim intelligere rem esse, quin sciamus utrum, & quomodo facta sit.

Dico primum. Necessitas, & immutabilitas differunt formaliter, hæc est de mente eorum, qui immutabilitatem Dei probant ex necessitate essendi quæ esset inepta probatio, si existimarunt necessarium, & immutabile nulla ratione differre, immutabilitatem verò Dei omnimodam ex necessitate probant Bassolis, & Cisterciensis referendi capit. 4. numero quinto, substantialem autem multo plures Scotus in 1. distinct. 8. quæstio. 4. alias 5. 6. *Huius exelusiva*, cum Scotistis interpretibus ibidem. Ochamus quæstio. 7. Ocham. Gabriel. quæst. 7. artic. 2. conclusione 1. Gabriel. Adam. quæstio. vn. conclusione 1. Nouo. Castro. quæst. 3. conclusione prima. Aquilanus quæst. 2. Maior. quæst. 2. conclusione 2. & Alliacensis quæst. 7. artic. 3. post solutionem secundi propositione prima. Ostenditur autem ex dictis, quoniam necessitas respicit ipsum esse, immutabilitas autem respicit ipsum fieri: esse autem, & fieri differunt formaliter: ergo eodem quoque modo differunt necessitas, & immutabilitas. Consequentia est manifesta, quoniam immutabilitas est repugnantia ad mutationem, quæ est factio, vel definitio, necessitas autem est possibilitas ad esse, & repugnantia ad non esse: ergo, si aptitudines, & repugnantia distinguuntur per actus,

IV.

Bassol.

Cisterciens.

Scotus.

Ocham.

Gabriel.

Adam.

Nouo. Castro.

Aquilanus.

Maior.

Alliacensis.

actus, quos respiciunt, necessitas, & immutabilitas formaliter distinguuntur. Maior ostenditur, quoniam in Deum non cadit vllum fieri, sed solummodo ipsum esse: & tamen Deus est ens summe necessarium: ergo necessitas qua necessitas, solum respicit esse. Immutabilitas autem cum sit repugnantia ad mutationem, quæ consistit in ipsa factio-
ne, vel desitione formæ, secundum quam mutatur subiectum, necessario dicitur habitudinem ad fieri. Secundo necessitas dissolvitur per impossibilitatem: repugnat enim, vt idem sit simul necessarium, & impossibile: immutabilitas verò minimè dissolvitur per impossibile: nam si impossibile sit Socratem esse iustum, mutari omninò nequit secundum iustitiam: ad mutationem enim opus est vt subiecto non repugnet esse sub vtroque termino illius: cum vero connexio alicuius formæ cum subiecto est illi impossibilis, fieri nequit, vt subiectum sit sub vtroque termino mutationis, cum alter ex illis sit forma impossibilis: ergo fieri poterit vt subiectum non sit mutabile secundum aliquam formam, quæ tamen ipsi non conueniat necessario, & consequenter necessitas, & immutabilitas non sunt idem. Tertiò, si necessitas, & immutabilitas essent idem formaliter, quidquid formaliter opponeretur vni, opponeretur quoque alteri: non opponitur autem: ergo non sunt idem formaliter. Assumptio probatur, quoniam immutabilitati solum opponitur formaliter mutabilitas, & consequenter mutatio, necessitati verò opponitur cōtingentia & impossibilitas: & consequenter nō solum mutatio, quæ est actus cōtingentiæ, sed ipsum aliter esse, qui est veluti actus impossibilitatis, quæ negat necessitas. Deniq; illæ aptitudines, & repugnantia quarum actus non æquè latè patent, differunt formaliter: ita verò se habet necessitas, & immutabilitas: ergo eæ differunt formaliter. Assumptio constat, quoniam necessitas respicit omnem actum, siue sit per modum quietis, siue per modum fluxus, siue primus, siue secundus: immutabilitas autem solum respicit actum secundum, siue per modum fluxus: immutabile enim est illud, quod transire nequit ab vno termino mutationis in alium, transitus autem est actus secundus.

V. Obiicies immutabilitatem non minui respicere actum primum, quam necessitas: & necessitatem respicere quoque actum secundum, vt immutabilitas: quandoquidem Deus non minus immutabi-

lis est secundum perfectiones significatas per modum habitus quiescentis: verbi gratia secundum misericordiam, iustitiam, & omnipotentiam, quam secundum eas, quæ se habent per modum actus secundi, quales sunt operationes vitales: sicut enim non potest fieri de intelligente non intelligens, ita neque de iusto non iustus. Item non minus est determinatus Deus ad intelligendum quam vt sit omnipotens. Pro solutione notandum aptitudines, ac repugnantias dupliciter respicere actum: scilicet vt obiectum, siue terminum, vel vt subiectum, vt obiectum, siue terminum respiciunt quando sumitur id in ordine, ad quod est aptitudo, siue repugnantia, exempli causa immutabilitas est repugnantia, vt res mutetur, & ideo mutatio respicitur ab immutabilitate, vt obiectum, siue terminus, ad quem est repugnantia: item necessitas est determinatio, vt res sit quæ explicatur per possibilitatem ad esse, & impossibilitatem ad non esse: ipsum esse, vel non esse est terminus, quem respicit necessitas, vt subiectum verò respicit, quando consideratur id, quod aptum est, vel cui repugnat stare sub tali termino, vt cum Angelus dicitur immutabilis secundum substantiam, mistum mutabile secundum primas qualitates, substantia Angeli, & primæ qualitates misti respiciuntur ab immutabilitate, vel mutabilitate tanquam subiecta. Hoc posito respondetur, si argumentum vim habet, concludere de habitu ad subiectum, non verò ad terminum: quoniam etsi Deo competat necessitas, & immutabilitas, secundum omnem suum actum, siue primum, siue secundum, siue per modum fluxus, siue per modum habitus quiescentis, tamen proprius terminus, quem respicit immutabilitas est, ipsum fieri, vel mutari, est enim repugnantia vt subiectum mutetur: proprius verò terminus, quem respicit necessitas, est ipsum esse, quod latius patet, quam ipsum fieri & ipsum sub se quodammodo claudit: quatenus ipsum fieri est aliquid esse.

Ad primum Aureoli concedenda est maior propositio, si intelligatur de eadem definitione formaliter, & adæquata, non vero de eadē materialiter & inadæquata. Assumptio verò est falsa, si intelligatur de eadem definitione formaliter, & adæquata: vt patet ex ipsa confirmatione argumenti: nam aliter se habet, & mutari, non sunt idem adæquate: subiectum enim non solum aliter se habet

VI.

quando mutatur, sed etiam quando peracta mutatione manet sub forma oppositae, quam antea habebat. Et si per impossibile fingamus Deum ex se, & ab aeterno non esse sapientem, aut esse iniustum, profecto non fuisset mutatus: si quidem si nunc ex eo, quod ex se, & ab aeterno est sapiens, & iustus, non mutatur, etiam tunc facta hypothese quod fuisset ex se, & ab aeterno non sapiens, & iniustus, minimè mutaretur: & tamen aliter se haberet, ac modo se habet: ex quo constat non idem esse mutari atque aliter se habere: quia licet omne mutari sit aliter se habere, non tamen omne aliter se habere est mutari: Et ideo negandum est antecederè assumptum ad confirmationem assumptionis. Ad autoritatè verò Comment. respondetur primo frequenter definiri res per suas proprietates, & quia immutabilitas est quasi proprietas consequens necessitatem, nihil mirū si Auerr. necessitatē diffinit per impossibilitatem, ut mutetur, quæ est descriptio immutabilitatis. Respondetur secundo, non solum definiri ab eo necessitatem per impossibile transmutari, addit enim verba illa, *aut inueniri alio modo*, quæ significant aliquid diuersum à transmutatione, alioquin ineptè adderentur, significant igitur esse alio quouis modo, siue id sit per mutationem, siue nō: vnde Deus non solum est necessario iustus, quia non potest desinere esse iustus per mutationem, sed etiam quia non potuit vllō modo ab aeterno ex se esse non iustus. Ad secundum neganda est assumptio, si quidem necessario, directè, ac formaliter opponitur impossibile esse, & possibile non esse: immutabili verò per se primo, ac directè solum opponitur possibile, ut mutetur, non verò impossibile ut sit: nam, ut superius ostendi, si facta suppositione impossibili fingamus Deum ex se, & ab aeterno esse corporeum, impossibile esset, ut foret incorporeus, nec tamen tūc ex ea præcisā suppositione esset mutabilis, quoniam non esset vllus transitus de vno termino in alium: Ex quo patet impossibile secundum se non necessario opponi immutabili. Ad vltimum concedenda est maior, si intelligatur de membris eiusdemmet diuisionis essentialis, ac per se, non vero de membris diuisionis per accidens: Nam membra vnius diuisionis per se possunt quoque pertinere ad diuisionem alterius per accidens: etenim coloratum per se diuiditur in album, viride, & alios colores conueniente sumptos: & tamen corpus mixtum diuisione per accidens potest diuidi in eadem membra. Ita cum mutabili sit

quasi passio necessarij, non repugnat, ut diuifio, quæ per se cōpetit necessitati, competat etiam per accidens immutabilitati. Respondetur secundo, non eadem esse membra vnius, atque alterius, etenim immutabilitas nō proprie diuiditur in absolutam, & conditionatam, siue ex suppositione, ut statim dicam.

Argumenta Scoti, quamuis veram VII.
sententiam confirmant, quia tamen aliquid falsi continent, indigent explanatione. Aureolus, ut ea soluat, asserit *Aureol.*
actus voluntatis diuinæ liberos non minus esse necessarios, quam immutabiles: & ideo censet semper immutabilitatem coincidere cum necessitate. Nam cum duplex sit necessitas, scilicet absoluta, & conditionata, siue suppositionis, duplicem quoque agnoscit immutabilitatem, quæ cum duplici coincidit necessitate: ait itaque si necessitas sit absoluta, immutabilitatem esse absolutam, conditionatam verò, si necessitas sit conditionata: & ob eam causam sicut actus diuini liberi sunt necessarij conditionate, ita quoque esse immutabiles conditionate: & ratio suffragatur, quoniam immutabilitas vel est ipsamet necessitas, ut vult Aureolus, vel ad illam consequitur ut dicam capite quarto. Ideoque mensura eius desumenda est à ratione necessitatis: quare ubi fuerit necessitas simpliciter est immutabilitas simpliciter, ubi autem necessitas conditionata, siue suppositionis, erit quoque immutabilitas suppositionis.

Contra hanc opinionem facit, quoniam VIII.
cum necessitate conditionata fiat ratio contingentis simpliciter: ergo etiam cum immutabilitate conditionata stabit ratio mutabilitatis simpliciter: hoc autem absurdum est, quoniam omnes Doctores absolute concedunt voluntatem diuinam esse immutabilem: neque vllus vnquam rectè sentiens concessit Dei voluntatem, aut eius actus esse vllō modo mutabiles. Deinde verò si in Deo esset immutabilitas conditionata, sublata conditione iam esset mutabilitas: hoc autem est hæreticum, & absurdum: ergo, & illud: maior ostenditur: nam quemadmodum si à necessitate conditionata remoueat conditio, iam non erit necessitas, sed contingentia, ita, si ab immutabilitate conditionata tollatur conditio, non erit immutabilitas sed mutabilitas, atque adeo si Deus non

non voluisset ea, quæ voluit ab æterno, voluntas diuina esset mutabilis: tolleretur enim supposito existentia actus liberi, ratione cuius datur immutabilitas suppositionis. Falsitas vero consequentis est manifesta. Si quis autem respondeat consequens falsum quæ ex suppositione falsa, facile conuincitur, quoniam ex nulla suppositione possibili sequitur assertio impossibilis: at vero Deum esse mutabilem est assertio impossibilis: ergo non sequitur ex suppositione possibili, nimirum quod Deus non voluisset ab æterno id, quod voluit: sed dicendum est sequi ex altera præmissa adiuncta, hoc est ex contraria sententia. Denique in rebus creatis sunt plurima necessaria necessitate suppositionis: ex ea vero nullam fortiuntur immutabilitatem: ergo necessitas conditionata non est idem quod immutabilitas conditionata. Antecedens ostenditur: nam quando Socrates sedet, necessario sedet, non tamen immutabiliter: quoniam fieri potest ut moveatur, non quidem pro tempore, quo supponitur sedere, sed pro sequente: ita ut desinat esse sedens, & incipiat moueri: si quis vero respondeat hæc ipsam repugnantiam ut moveatur in eodem tempore, quo sedet, esse immutabilitatem, quoniam est impossibilitas ad mutationem, euincet quidem posse abutendo vocabulo appellari improprie immutabilitatem, non tamen proprie, atque simpliciter: quoniam immutabiliter dicit repugnantiam ad transeundum de vna forma in aliam pro diuersis temporibus: est enim negatio eius mutabilitatis, quæ est possibilis rebus: ut vero fiat transitus à forma, quæ habetur pro eo ipso tempore, quo habetur, impossibile omnino est ex repugnantia terminorum: neque hoc negatur, cum dicimus aliquid esse immutabile: non enim loquimur de impossibilitate nata ex præcisâ repugnantia, ut subiectum existat simul sub oppositis formis: sed de ea, quæ oritur ex stabilitate rei, ratione cuius transire nequit ab vno termino in alium: ita ut in priore duratione sit sub vno, in posteriore sub alio: quæ ratione nulla omnino creatura est immutabilis. Nam quamuis pro præsentis duratione, in qua nunc est, non possit non esse, potest tamen in sequente transire ad alium terminum oppositum illi, in quo modo est. At vero actus Dei liberi, supposito quod sint in hoc instanti, etiam erunt in tempore subsequente: atque adeo habent aliquam immutabilitatem diuersam ab ea, quæ est pure conditionata ex suppositione præsentis veritatis.

Hæc argumenta conuincunt quidæ actibus diuinis, supposito quod sint, competere immutabilitatem simpliciter excludentem omnem prorsus mutabilitatem, neque in vilo sensu admittendum esse in actibus Dei liberi dari vllū mutationis modum: & in hoc differt necessitas suppositionis in diuinis actibus, & in creatis: quoniam in his patitur rationem mutabilitatis pro diuerso tempore, in diuinis vero minime. Verum quia ad esse immutabile supponitur esse, quod est fundamentum mutabilitatis, vel immutabilitatis, sicut actus liberi non sunt necessarij nisi ex suppositione ipsius esse, ita neque sunt immutabiles, nisi ex eadē suppositione: & sicut ipsorum necessitas, licet non sit absoluta, & ex ratione terminorum, sed ex suppositione, est talis, ut sit determinatio ad semper essendum: ita immutabilitas est repugnantia ut nunquam mutentur: cuius etiam in rebus creatis est nonnulla similitudo: nam veritas de præterito in materia contingenti fundatur in suppositione contingenti: verbi gratia veritas huius propositionis: *Plato disputauit*, fundatur in disputatione præterita, quæ tunc temporis libere, & contingens fuit: verum quia ad præteritum non datur potentia: neque fieri potest, ut id, quod fuit, non fuerit, præteritum est immutabile: quia fieri iam nequit, ut sit verum oppositum eius, quod fuit: quæ de causâ potest dici necessitas, & immutabilitas suppositionis. Et in hoc sensu defendi potest sententia Aureoli, ad quam alludit Capreol. in 1. dist. 45. quæst. vnica *Capreol.* art. 2. conclusione 3. ex D. Thoma lib. 1. *S. Thom.* contra Gentes cap. 83. quatenus necessitatem actuum diuinorum vocat immutabilitatem ex suppositione: neque argumenta contraria impugnant hunc dicendi modum. Ad primum omiſsa controuersia, quæ est inter D. Thom. & Scotum, utrum actus diuini liberi dicendi sint contingentes, & admittendo ita dici, quatenus contingens est idem, quod non determinatum ad esse, vel non esse, ut describitur à D. Thoma lib. 1. *S. Thom.* Perhier. lect. 14. neganda est consequentia: ratio discriminis est, quoniam id, quod solum conditionaliter est necessarium, sublata conditione manet secundum naturam indifferens ut sit, ac ut non sit: proindeque necessarium solum ex suppositione est contingens simpliciter: id vero, quod hoc secundo modo est immutabile ex suppositione, ea sublata, non manet cum aptitudine ut mutetur: quod opus erat, ut esset mutabile simpliciter: sed simpliciter non manet, ex eo enim quod supponitur non fuisse aliquid, quod fuit, non sequitur ut

IX.

transire possit, aut potuerit ab esse ad non esse, sed ut non habuerit esse, quod non est mutari. Ad secundum eodem modo respondetur negando sequelam maioris. Ad cuius probationem respondetur in necessarijs tantum ex suppositione, sublata suppositione manere naturam sine suppositione, & cum indifferentia, & ideo manere contingentiam: quæ vero sunt ex suppositione immutabilia, non necessario manent sublata suppositione cum aptitudine ad mutationem, ut explicatum est. Ad tertium respondetur necessitatem immutabilitatis, siue immutabilitatem ex suppositione in diuinis non esse similem illi, quam habent res præsentis, quando sunt, sub qua habent aptitudinem ut mutantur in tempore sequente: sed illi quam habet veritas de præterito, ut iam dixi.

His positis dicendum argumenta Scoti colligere quidem verum, sed media non omnia esse accommodata. Ad primum vero dicendum actus liberos Dei, sicut sunt necessarij ex suppositione, ita ex eadem esse immutabiles, & ideo semper cum immutabilitate coniungi modum aliquem necessitatis, quæ licet non excludat simpliciter contingentiam, facta tamen hypotheli excludit possibilitatem ad oppositum: Eodem modo loquendo respondetur ad secundum; responderi etiam potest disparem esse rationem in suppositione præsentis instantis, aut temporis, quod præterlabitur, & suppositione æternitatis permanentis, ut subus explicabitur cap. 5. tertium recte concludit, neque indiget solutione.

Plurimæ sunt rationes cur Deus sit immutabilis: propria tamen, & immediata non est esse à se, infinitas, aut summa perfectio.

CAPVT III.

I.

Plurimæ sunt perfectiones, quæ à diuersis auctoribus proponuntur tanquam fundamenta, ac radices immutabilitatis diuinæ: prima est quod sit à se, & non ab alio: secunda ratio actus puri: tertia simplicitas: quarta summa perfectio: quinta infinitas, vltima denique ipsa necessitas. Et quidē si absolute loquamur, ex singulis recte suo modo deducitur immutabilitas. Nam quod est à se, & non ab alio principio, non habet rationem effectus, sed solum nostro modo intelligēdi est à se, ut à forma intrinseca, & cum semper sibi ipsi adsit, semper est idem, & eodem modo. Nam si aliquid de

nouo ipsi aduenit, iam id non est à forma ipsi intrinseca, sed aliunde. Item quod est actus purus, & omnino simplex caret omnipotentialitate, ut constat ex tract. 1. cap. 10. quod vero caret potētia passiua, transire nequit ab vno termino ad alium, atque adeo neque mutari. Quod vero est summe perfectum, & infinitum simpliciter, non potest carere actu aliquo, ad quem per motum transeat, vel à quo ad deteriore statum mutetur: nam summe, & infinite perfectum nequit esse sub negatione actus sibi possibilis. Denique quod est omnino necessarium de mutari nequit in oppositum eius, quod est: alioquin expolitum esset contingentia, quæ cum omnimoda necessitate repugnat. Dubium tamē esse potest an omnes hæc radices eodem se modo habeant ad immutabilitatem, ita scilicet, ut ex omnibus eodem modo consequatur. Agam vero hoc capite de summa perfectione, & infinitate simpliciter, itemque de ratione primæ causæ, siue eius, quod est esse à se, de ratione vero necessitatis, actus puri, & summe simplicitatis dicam cap. sequent.

Ceteras ferē omnes, hoc est rationem summe perfectionis, actus puri, simplicitatis, necessitatis excludit Mayron. in i. d. 9. *Mayron.* quæst. 2. & solam infinitatem simpliciter censet esse propriam rationem immutabilitatis: primā impugnat, quoniam videtur tollere ordinē essentialē inter perfectiones Dei absolutas, & relatiuas: si enim ens summe perfectum non potest mutari, quia recipere nequit perfectionē aliquam, etiam non poterit recipere relationes personales, quādoquidem in primo signo, in quo concipitur essentia, ut prior relationibus, est ens perfectissimū, nulla omnino perfectione carens. Si quis vero dicat accessu relationis nullam perfectionē accrescere, & ideo non repugnare, ut essentia summe perfectæ secundum esse absolutum concipiantur aduenire relationes personales: debet etiam admittere ex vi summe perfectionis non repugnare, ut adueniant Deo relationes reales ex tempore, quod est falsum. Et confirmatur, quoniam actus liberi, prout à necessarijs distinguuntur, non dicunt ullam perfectionem in Deo, & tamen si Deus ex tempore eliceret novos actus liberos, aut cessaret ab ijs, quos elicit ab æterno, de facto mutaretur, ut constabit inferius: ergo ratio perfectionis non arguit omnimodam immutabilitatem in Deo. Secundam impugnat argumento petito ab iisdem relationibus diuinis, quoniam essentia in eodem priore, quo antecedit relationes, est actus purus: & nihilominus non repugnat,

ut in

ut in posteriore signo relationem fundet: ergo ratio actus puri non impedit quo minus essentia diuina sit receptiua alicuius formæ, & consequenter mutabilis. Ad idem quoque facit, quod in priore signo, in quo consideratur secundum esse necessarium, & essenziale, est actus purus, & nihilominus non est determinata ad actus liberos, quos in posteriore signo naturæ potest elicere, vel non elicere. Contra tertiam arguit, quoniam distinctio formalis coheret cum simplicitate diuina, & sufficit ad veram rationem mutationis: ergo simplicitas non est sufficiens, & adæquata ratio immutabilitatis. Maior supponitur de communi sententia Scotistarum: ut patet extract. 5. cap. 5. Assumptio vero patet quoniam omnis receptio actus distincti ex natura rei à subiecto est mutatio, ac proinde distinctio ex natura rei formalis inter formam, subiectum recipiens sufficit ad veram rationem mutationis. Denique contra quartam obijcit, quoniam licet enti simpliciter necessario repugnet recipere contingens, non tamen repugnat respectus ad extra: siquidem non repugnat creatio actiua: ex hoc autem sequitur mutatio, quia omne subiectum, quod habet aliquam formam, vel rationem, à qua denominatur, quam prius non habebat, aut à qua non denominabatur, necessario debet esse mutatum: Deus autem ex creatione denominatur creator ex tempore, ergo ex ratione summæ necessitatis, non necessario sequitur immutabilitas.

III. Verum eademmet obiectiones, quibus probat nullam ex quatuor illis perfectionibus esse propriam rationem, aut radicem immutabilitatis, concludunt etiam non esse infinitatem. Nam si ex eo, quod relatio diuina adueniens in posteriore signo essentia summæ perfectæ, sequitur non repugnare ex vi perfectionis, ut essentia diuina mutetur, etiam non sequitur ex præcisa ratione infinitatis: quandoquidem cum omni modo infinitate essentia diuina stat, ut relatio adueniat illi in posteriore signo naturæ. Si item ex eo, quod essentia in posteriore signo naturæ recipit relationem, sequitur ex præcisa ratione actus puri non provenire immutabilitatem, etiam sequetur non provenire ex infinitate: siquidem quamvis natura diuina in priori signo sit infinita simpliciter, adhuc tamen recipit relationes. Denique, si ex eo, quod summæ necessitati non repugnet actio, & respectus ad extra, sequitur ex præcisa ratione necessitatis non sumi immutabilitatem, etiam ex eo, quod infinitati simpliciter non repugnet

actus, & respectus ad extra, sequitur ipsam non esse propriam rationem, in qua fundetur immutabilitas: sicut ergo hæc argumenta apud ipsum vim non habent ad probandum infinitatem non esse propriam radicem immutabilitatis, ita quoque non habent ad excludendas simpliciter alias rationes.

Ad primum vero respondetur summam perfectionem absolutam non impedire, quo minus relatio idem ex natura rei cum ipsa conueniat ab æterno, necessario, & immutabiliter: impedire vero, quo minus conueniat ex tempore, aut cum mutatione: mutatio enim arguit potentiam passiuam, & defectum in re mutabili, quæ duo repugnant summæ perfectioni: quomodo autem accessu nouæ relationis Deus mutaretur infra dicam: nunc vero ex ibi dicendis suppono mutationem posse interuenire in relatione ex parte fundamenti, vel solius relationis: si ex parte fundamenti, tunc re vera etiam ratione summæ perfectionis excluditur: nam fundamentum relationis, cum sit forma absoluta, pertinet ad perfectionem, etsi de nouo adueniret, Deus non esset summæ perfectio: si vero ratione solius relationis, tunc talis mutatio excluderetur quidē ratione summæ perfectionis, non ita ut præcisè ex accessu nouæ relationis realis colligatur antea non fuisse summam perfectionem, hoc enim est falsum, quandoquidem accessu nouæ relationis, res non manet perfectior: sed ita, ut eius accessu maneat imperfectior, siquidem ipsamet relatio continet nonnihil imperfectionis: est enim realis ordo ad extremum, ad quod relatum terminatur, repugnat autem summæ perfectioni ut sit realis habitudo ad aliquid extrinsecum. Ad confirmationem respondetur si in Deo sit mutatio penes actus liberos, necessario sequi mutationem entitatiuam penes actum necessarium, ut infra ostendam: & proinde, quamuis actus liberi quatenus distinguuntur à necessarijs, non dicant nouam perfectionem, quia tamen ipsi mutari nequeunt, quin mutantur necessarij, quorum mutatione minueretur diuina perfectio, ex ea quoque suo modo sequitur immutabilitas actuum liberorum. Ad secundum simili ferè modo respondetur: nam quia essentia nullo modo distinguitur à relatione, neque est in potentia passiuam ad illam, ut inferius explicabo, est actus purus: & ided ex relationis æterna resultantia, ut ita loquar, non sequitur vlla mutatio: at vero si ex tempore adueniret necessario procederet ex non esse, & reciperetur in

essentia

IV.

essentia ratione potentiae passivae: & consequenter non esset actus purus: atque adeo ratio actus puri, quamvis non excludat resultantiam relationis ab aeterno in posteriori signo rationis, excluderet tamen in tempore, & consequenter potest esse radix immutabilitatis. Item quamvis ab aeterno ratio actus puri in priore signo rationis non excludat indeterminationem voluntatis ad actus liberos, excludit tamen aptitudinem, ut voluntas in tempore transeat ab uno actu in alium. Cuius ratio infra fusius explicanda est: nunc haec satis erit, nimirum quoniam actus liber ab aeterno censetur compleri per solam terminationem & habitudinem ad obiectum creatum sub esse existentiae: habitudo autem rationis non evertit rationem actus puri: in tempore autem, si mutaretur, cum obiectum, quod supponitur esse, non possit non esse, ut desinat habitudo actus ad obiectum, necessario definire debuit actus quo ad entitatem ipsam, quae est fundamentum habitudinis: actus autem primus non potest definire: & idcirco, quamvis cum ratione actus puri non repugnet indeterminatio voluntatis ad actus liberos, repugnat tamen, ut postquam semel illos elicit, possit ab illis cessare, aut novos elicere. Ad tertium neganda est maior propositio, ut constat ex ijs, quae dicta sunt in tract. 5. cap. 10. Ad ultimum neganda est assumptio: ad cuius confirmationem respondetur, licet omnis nova denominatio supponat aliquam mutationem, non tamen opus esse, ut ea insit subiecto, quod denominatur: nam obiecta nostrarum actionum vitalium denominantur ab ijs, absque ulla mutatione sui: dicitur enim lux videri, bonum amari, neque, ut ita denominentur, opus est mutatione ipsorum, sed sufficit mutatio ipsa potentiae vitalis, à qua obiecta denominantur extrinsece: eodem modo Deus subit novas denominationes absque ulla mutatione sui, interueniente tamen mutatione ex parte creaturae: quae est terminus actionis diuinæ, aut alterius habitudinis, à qua Deus denominatur.

V.
Mayron.

Sed iam videamus fundamentum, quod ductus Mayronius statuit infinitatem esse propriam, & immediatam rationem immutabilitatis, simulque expendamus utrum summa perfectio, & ratio entis à se ipsam vendicat: Arguit autem Mayronius, quoniam Deus ex eo, quod est infinitus, & quidquid habet, & consequenter quidquid est in Deo, est Deus: ergo, si mutaretur, vel acquireret, & haberet de nouo

aliquem terminum, vel amitteret aliquem, quem antea haberet: si acquireret, & haberet de nouo, cum Deus sit quidquid habet, inciperet de nouo esse Deus: si vero amitteret, ob eandem causam desineret esse Deus: ergo nullo modo est capax mutationis. Et corroborari potest, quoniam infinito simpliciter nihil detrahi, nihil addi potest, omnis autem mutatio terminatur, vel ad formam positivam de nouo aduenientem subiecto, vel ad negationem formae, quae abijcitur à subiecto: ergo considerata solum ratione infinitatis sufficienter excluditur omnis mutatio à Deo. Idemque patet in ratione summæ perfectionis: cui repugnat omnis defectus, & consequenter transitus à perfectione, quam habet, ad eius negationem, vel ab hac ad perfectionem, qua caret: nam si non repugnaret sub altero termino mutationis, haberet carentiam alicuius perfectionis, & consequenter non esset summa perfectio: ergo considerata solum ratione summæ perfectionis excluditur omnis priuatio. Denique omne quod mouetur, ab alio mouetur: prima causa, & ens à se non potest moueri ab alio: ergo non est capax mutationis, & consequenter ex vi præcisæ entis à se sumi potest immutabilitas.

Supponendum est radicem alicuius proprietatis aliam esse proximam, aliam remotam, aliam adequatam, aliam inadequatam. Inter proximam, & proprietatem nihil interiacet, quod sit ratio illius: Inter remotam vero possunt interiacere plures causae, siue rationes subordinatae. Est vero inter utramque hoc discrimen: quod licet negata una, consequenter negetur etiam proprietas, tamen si per impossibile supponatur manere alteram sine altera, & maneat proxima sine remota, adhuc manebit proprietas, non tamen si maneat remota sine proxima. Ratio huius discriminis est, quoniam in pluribus causis subordinatis, si tota causalitas priorum continetur in proxima, eatenus effectus pendet ab illis omnibus, quatenus virtute eorum existit causa proxima, & immediata, à qua effectus pendet: & proinde, si quomodo ea supponatur existere, consequetur effectus, quantumlibet supponatur non existere priores causas, à quarum serie dependet. Contra vero quia priores non causant nisi interuentu proximæ, & immediatæ, quantumcunque illæ supponantur esse, non dabitur effectus, si desit causa immediata. Inter adequatam vero, & inadéquatam hoc est discrimen, quod ad adequatam posita ponitur effectus, sublata vero tollitur: de hac. n. intelligitur dictum Arist. lib. 1. Posterior.

VI.

VIII.

Posterior. cap. 13. t. 30. quando affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, inatæquata vero non ita se habet, fieri enim potest, ut ad aliquam causam necessario sequatur effectus, & tamen sint etiam aliæ causæ eiusdem, & propterea ea sublata adhuc manere possit effectus: verbi gratia ex ratione substantiæ spiritualis nascitur incorruptibilitas, & nihilominus ex eo, quod substantia aliqua non est spiritualis, minimè sequitur ut sit corruptibilis: materia enim prima incorruptibilis est, cum tamen non sit substantia spiritualis.

VII.

Infinitas, & summa perfectio concipi possunt, velut quoddam integrale nostro modo intelligendi continens omnem rationem essendi, & perfectiones simpliciter, quo pacto includunt perfectiones diuinas in suo significato materiali, vel secundum præcisas rationes formales, secundum quas infinitas solum importat ens nullo entitatis termino circumscriptum: summa vero perfectio absolutam, & consummatam rationem perfectionis simpliciter, abstrahendo à cæteris rationibus formalibus, verbi gratia à necessitate, actu puro, simplicitate, ac similibus. Et quidem si priore modo considerentur, cum ipsamet immutabilitas sit quædam perfectio, & quidam modus essendi designatus per negationem mutabilitatis, ex eo, quod Deus sit infinite perfectus, recte sequitur esse quoque immutabilem, non tanquam ex ratione quædam contradiuina, sed tanquam ex ratione quadam totali colligitur partialis: ut notauit Aureol. in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 2. nam ex regula Anselmi in Monologio cap. 15. & Aristot. lib. 12. Metaphys. text. 40. & Comment. ibidem, Deo tribuendum est quicquid perfectionis est, & ideo, cum immutabilitas sit quædam perfectio, tribuenda ipsi est. Item, cum summa perfectio contineat omnem rationem perfectionis, continere etiam debet rationem actus puri, simplicitatis, ac necessitatis: & consequenter si ex his deducitur immutabilitas, ex summa quoque perfectione deducitur. Verum hic non agitur de radice, quasi vniuersali, & remota, sed de propria, & immediata: quæ nostro intelligendi modo secundum rationes formales sit contradiuina ab alia, prior illa, & ratio eius immediata: quomodo considerari debet infinitas, & summa perfectio iuxta secundam acceptionem abstrahendo à cæteris rationibus formalibus, quas inuoluunt in suo significato materiali.

VIII.

Dico primum. Infinitas, ac summa perfectio secundum proprias rationes for-

males præcisas non sunt immediata ratio immutabilitatis absolutæ, & vniuersaliter acceptæ, sed solum quatenus excludit mutationes perfectiua. Posterior pars facillè ostenditur: quoniam mutatio perfectiua supponit in subiecto priuationem formæ, siue perfectionis acquirendæ: ens simpliciter infinitum, & summe perfectum non caret vlla perfectione: ergo non est capax mutationis perfectiue: atque adeo ex ratione infinitatis, ac summa perfectionis per se, & immediate sequitur repugnantia mutationis perfectiue: Et hac ratione Patres ex infinitate, & summa perfectione Dei colligunt illum non posse perfici, aut in melius commutari: ita D. Gregorius Nyssenus in expositione orationis Dominicæ super illa verba, *adueniat Regnum tuum*: Sic enim ait, *Nunquid nunc Regem fieri vult vniuersi Regē, qui semper est quod est, qui ad omnē mutationem firmus, & immobilis est, qui non potest reperire melius quidquam, in quod transeat?* quibus verbis indicat idcirco non posse Deum in aliud transire quia nihil ipso melius, ac perfectius est: quæ ratio solum procedit de transitu, siue mutatione perfectiua: eodem argumento vtuntur Eusebius Cæsariensis lib. 13. de præparat. Euangel. cap. 3. S. Thom. 1. p. 5. Thom. quæst. 9. art. 1. Richard. in 1. dist. 8. art. 2. Richardus quæst. 1. Durand. 1. p. distinctionis quæst. Durand. 3. num. 7. Ocham. quæst. 7. Gabriel: quæst. Ocham. 7. art. 2. conclusione 2. Bassol. quæst. 3. art. Gabriel. Bassol. 2. & plerique alij. Prior vero pars ostenditur, quoniam si consideretur præcisa ratio perfectionis, & abstrahatur à ratione actus puri, ac necessarij adhuc res maximè perfecta concipi potest, ut mutabilis, si non in melius, saltem in deterius: In rebus enim creatis, quantumlibet aliquid sit perfectum, potest subire mutationem, quia abest ratio actus puri, ac necessarij: signum ergo est puram rationem perfectionis summæ, si sumatur ut est ratio distincta à necessitate, nequaquam esse rationem proximam, & adæquatam immutabilitatis: nam si concipiatur res summe perfecta quoad reliqua, & solum absit necessitas, & adsit contingentia, erit subiecta mutationi: ergo summa perfectio, ut abstrahit à singulis perfectionibus, quas materialiter includit, non est proxima ratio immutabilitatis, eodemque argumento probatur idem de infinitate.

IX.

Dico secundum, ratio entis à se est causa adæquata, ac remota, non proxima immutabilitatis. Prior pars est de gente Athanasij in passionem, & crucem Domini initio: & D. Thom. opuscul. 3. cap. 4. &

Athanasius. S. Thom.

patet

Aristot.

patet quoniam Philosophus lib. 8. Phys. ostendit ex motu rerum inferiorum perueniendum ad vnum primum motorem immobilem: quæ deductio, quatenus procedit ex effectis ad primam causam, est à posteriore, quatenus autem ex eo, quod primus motor sit à se, & non ab alio, est à priore. Prius enim est rem esse à se, quam habere repugnantiam vt subdatur actiuitati superioris agentis. Itaque ex eo, quod Deus sit ens à se, recte concluditur non posse omnino mutari. Et confirmatur, quoniam ex eo, quod Deus sit ens à se, deducuntur cæteræ omnes perfectiones diuinæ, vt patet in toto progressu huius secundi libri: ergo cum immutabilitas deducatur ex aliqua, deducitur etiam ex ratione entis à se, saltem tanquam ex prima radice. Esse vero causam adæquatam constat quoniam solum ens à se est immutabile, quidquid autem est ab alio, eius actiuitati, ac mutationi subditur. Esse autem non proximam, sed remotam ostenditur: quoniam si per impossibile præscindamus necessitatem à ratione entis à se, & concipiamus illud sub potentialitate, & contingentia, ita vt sit à se, cōtingenter tamen, iam erit obnoxium mutationi: nam quod contingens est esse, ac non esse, transire potest de vno termino in alium, & consequenter mutari. At, inquires, repugnat esse aliquid à se, & sub esse contingentie: quare ex ratione entis à se excluditur contingentia, & mutabilitas. Verum quidem est, sed non de hoc modo disputatur, sed vtrum immediata ratio, ex qua sequitur immutabilitas, sit ratio entis à se, & hoc non concluditur illo argumento, quoniam ratio entis à se immediate opponitur rationi entis ab alio, contingentie vero immediate opponitur necessitas: & quia hæc necessario coniuncta est cum ratione entis à se, propterea hoc excludit etiam contingentiam, & mutabilitatem: non tamen proximè, sed remote interuentu absolutæ necessitatis.

X.

Argumenta in contrarium probant quidem ex his tribus rationibus sumi aliquo modo rationem immutabilitatis, non tamen proximè, & adæquate. Ad primum respondetur negando antecedens: nam, formaliter loquendo, Deus non est quidquid habet ex eo, quod infinitus, sed ex eo, quod simplex est: nam si eademmet perfectiones simpliciter infinitæ, quas Deus habet, modo simplici, ac indistincto, concipiantur inesse illi cum distinctione, & compositione, & consequenter absque simplicitate, quam nunc habent, Deus non erit minus infinitus, quam modo est: & ta-

men non erit quidquid habet, sicut nullum compositum est suæ partes: ergo ratione simplicitatis, nō autem infinitatis est quidquid habet: patet consequentia, quoniam illa est propria ratio effectus, qua manente manet, & qua sublata tollitur: manente autem infinitate, & præcisa per intellectum simplicitate, Deus non intelligitur esse quidquid habet: ergo non ideo est quidquid habet, quia infinitus, sed quia simplex est. Ad confirmationem respondetur de ratione infiniti simpliciter non esse, vt nihil illi detrahi possit, sed solum vt nihil possit addi: ideoque ex infinitate præcisè non deduci immutabilitatem simpliciter, sed solum secundum augmentum. Quin vero si consideretur præcisa ratio infinitatis abstrahendo à reliquis perfectionibus, nō necessariò sequitur inuertibilitas: nam si per impossibile supponatur infinitum, quod nō sit necessarium, & à se, sed ex alio, & contingens, non repugnat ex terminis, vt esse designat. Eodem modo respondetur ad secundum argumentum: nā quamuis summa perfectio, quatenus materialiter continet omnes perfectiones, repugnet cum mutabilitate, & includat immutabilitatem singularem quandam perfectionem, & præterea rationem actus puri, & necessitatis absolutæ, ex quibus immediate sequitur immutabilitas, tamen quatenus præcisè afficit entitatem diuinam, & reddit perfectam in summo gradu, solum excludit mutationem in melius: Ad vltimum respondetur, quamuis ratio entis à se sit causa immutabilitatis, tamen nō esse proximam, sed remotam, vt explicatum est.

Sola necessitas est proxima, & adæquata ratio immutabilitatis, actus vero purus, ac simplicitas, vt includunt necessitatem.

CAPVT IV.

Tres rationes super sunt, de quibus potest dubitari, quæ nam sit potissima, ac proxima ratio immutabilitatis, nempe actus purus, simplicitas, ac necessitas. Ex ratione actus puri sumit argumentum, D. Thom. p. quæst. 9. art. 1. cum Caietano, & Syluest. ibidem. & in 1. dist. 8. quæst. 3. art. 1. Richard. art. 2. quæst. 1. & Franciscus à Christo d. 39. quæst. vnica de immutabilitate conclusionem 1. suadetur autem, quoniam illa perfectio est immediata ratio immutabilitatis, quæ pugnat formaliter cum

radice

radice mutabilitatis: Radix vero eius est potentialitas, & cum hac pugnat formaliter ratio actus puri: ergo hæc est immediata ratio immutabilitatis: Maior est evidens, nam contrariorum effectuum contrariæ sunt causæ: & cum proxima radice mutabilitatis formaliter pugnare nequit nisi proxima ratio immutabilitatis: exclusam enim mutabilitatem hoc ipso succedit immutabilitas: ergo, quod illam proximè excludit, hanc proximè inducit. Prior pars assumptionis est de mente Scoti in 1. d. 5. q. 2. §. *Ideo tenendo*, ubi ait mutationem de ratione sui dicere potentialitatem, intellige antecedenter, tanquam causam, & radicem non vero formaliter: ostenditur autem, quoniam subiectum, quod est aptum recipere, vel habere aliquam formam cum indifferentia ad eius oppositum, potest transire à privatione ad actum, & vice versa, & consequenter mutari; consequentia patet: quoniam potentia passiva consilii in hac indifferentia, siue aptitudine, cuius actus est ipsamet passio, siue mutatio: ergo præcisè omnibus alijs rationibus, & manente sola ratione potentia passiva dabitur mutabilitas. Et confirmatur: nam, si subiectum caret potentia passiva, pati nequaquam potest, repugnat enim dari actum, ad quem non est potentia. Posterior vero pars est manifesta, quoniam potentia, & actus formaliter opponuntur, & actus purus repugnat in eodem subiecto cum potentia passiva. Secundo mutabilitas non potest vlla ratione coherere cum actu puro: ergo hic est immediata ratio immutabilitatis. Patet consequentia, quoniam aliquin non repugnaret concipi actum purum sub mutabilitate. Respondebit aliquis fieri posse, ut duæ formæ repugnent simul in eodem subiecto, non immediate ratione sui, sed ratione tertiæ, cum qua una ex his duabus est necessario coniuncta, altero vero repugnat: sicut cum divina sapientia repugnat in iustitia, quia hæc repugnat iustitiæ, quæ necessario coniungitur cum divina sapientia: & eo modo posse repugnare mutabilitatem cum ratione actus puri, quia hæc coniungitur cum necessitate, à qua per se primo, & immediate provenit immutabilitas. Verum longe dispar est ratio: nam sapientia, & iustitia non repugnant simpliciter abstrahendo ab hoc, vel illo subiecto, sed ratione determinati subiecti, in quo ratio sapientiæ est necessario coniuncta cum ratione iustitiæ. At vero ratio actus puri abstrahendo à quocunque subiecto, & ratione formaliter distincta, per se exclu-

dit potentiam passivam, & mutabilitatem, quæ in ipsa fundatur: ergo si solum consideremus Deum sub ratione actus puri, præcisè etiam ratione necessitatis, hoc ipso excluditur ab eo potentia, ut mutetur.

Esse quoque simplicitatem immediatam rationem immutabilitatis: videntur sentire communiter Doctores, qui ex eo, quod Deus sit simplex, probant esse immutabilem. Suadetur vero, quoniam id, in quo non differt quod est, & quo est, non potest transire à forma ad privationem ipsius, aut vice versa: & consequenter neque mutari: simplex autem, quæ simplex, hoc sibi propriè vendicat, ut sit idem, quod est, & quo est, quod habet, & quod habetur: ergo ex præcisè ratione simplicitatis immediate nascitur immutabilitas. Præterea omne subiectum mutationis est componibile cum aliquo ex terminis ipsius: summè autem simplex, neque est compositum, neque componibile cum alio: ergo simplicitas est immediata radix immutabilitatis.

Hic oportet recolere distinctionem traditam capite superiore, quæ fundamentum alicuius perfectionis diuiditur in remotum, ac proximum, addendum vero fundamentum remotum esse duplex: aliud, quod secundum se totum est remotum, ut se habet natura respectu secundæ, vel tertiæ proprietatis, quæ servato ordine emanant ab illa aliæ mediantibus alijs: aliud vero est remotum secundum aliquid sui, quia scilicet, quamvis aliqua ipsius pars sit ratio proxima, alia tamè nequaquam: verbi gratia proxima ratio, cur pisces vegetentur, est vita, non animalitas, quoniam, licet hæc includat vitam, nõ tamen præcisè secundum propriam suam differentiam est causa vegetationis, sed quatenus continet vitam, quæ est immediata ratio illius, eodè modo ratio proxima, cur hic singularis isosceles habet tres angulos æquales duobus rectis, nõ est quia isosceles, sed quia præcisè est triangulus: cum vero querimus proximam radicem immutabilitatis loquimur de ea, quæ secundum se totam, & non aliquid sui talis est: & quamvis in divinis non sit totum, aut pars, loquimur tamen nostro modo intelligendi, secundum quem quamcunque ratione perfectionis divinæ describimus per plures conceptus: & idè si detur aliqua perfectio, quæ ratione alterius rationis formalis includat sit radix immutabilitatis, ipsa nõ est dicenda simpliciter proximè eius fundamentum, sed illa solum, quæ præcisè ratione sui illam importat.

Dico primum. Ratio actus puri, &

II.

III.

omnimoda simplicitas sunt rationes conuertibiles cum immutabilitate simpliciter: Inprimis quoad actum purum est de mente Doctorum, quos citavi num. 1. & facile ostenditur, quoniam excludit omnem potentiam passivam, quæ necessario supponitur ad motum, & ideo fieri nequit, ut actus purus sit aliquo modo mutabilis: aut id, quod est aliquo modo mutabile, sit actus purus: atque adeo, si quis neget Deum esse actum purum, hoc ipso tenetur admittere eum habere indifferentiam ad oppositas formas, & consequenter esse mutabilem. Ex opposito vero, si concedat esse actum purum, necessario tenetur admittere esse determinatum ad omne id, quod est: atque adeo esse simpliciter necessarium, & immutabilem. Ex quo patet ex ratione actus puri per necessariam consequentiam deduci à priori divinam immutabilitatem. Idem quoque patet in simplicitate prout negat omnem prorsus rationem compositionis actiuae, quam passivæ: Sic enim accepta excludit omnem potentialitatem, etiam eam, quæ est ad propriam existentiam: & proinde non patitur aptitudinem ad ullam prorsus mutationem, & in hoc sensu plerique Doctores ex simplicitate colligunt divinam immutabilitatem: ita Altfiodorens. lib. 1. cap. 1. 2. p. in fine. Albert. in 1. d. 8. art. 28. S. Thom. 1. p. q. 9. art. 1. cum Caiet. Henr. in sum. art. 30. q. 6. Richard. loco citato. Palat. in 1. d. 8. disput. 3. initio. Dionys. Cisterciens. q. vn. art. 1. propositione 5. & ex Patribus August. lib. 11. de Civitate cap. 10. Est itaqz, inquit, bonum solum simplex, & ob hoc solum incommutabile, quod est Deus. Ab hoc bono creata sunt omnia bona, sed non simplicia, & ob hoc mutabilia. & lib. 6. de Trinitate cap. 6. Nihil simplex mutabile est. Auctor libri de essentia divinitatis apud Augustinum in principio. Ideo, inquit, Deus immutabilis dicitur, quia in natura eius, ira, furor, poenitentia, obliuio, recordatio, & alia his similia nullo modo accidunt: simplex enim natura est, & immutabilis, atqz imperturbata, neqz aliud est ipse, aliud quod habet, & quod est. Quibus verbis pro causa immutabilitatis reddit simplicitatem: ea vero non potest accipi solum prout est negatio compositionis passivæ: non repugnat enim in naturam simplicem ex sola negatione compositionis intrinsecæ cadere similes defectus, sed accipitur, ut etiam includit negationem compositionis actiuae, siue compositionis cum alia re.

V.

Dico secundum. Absoluta necessitas est proxima, & adæquata radix immutabilitatis divinæ: Est de mente Doctorum, qui

probant Deum non esse capace illius mutationis, quia est ipsum necesse esse, ita Bassolis in 1. d. 8. q. 3. art. 2. & Dionys. Cisterciens. quæst. vn. art. 2. conclusionem 1. Fundamentum est, quoniam non intellecta vlla alia ratione formali, ex sola necessitate absoluta per se primo, & à priori colligitur immutabilitas: ergo est proxima radix illius. Consequentia patet ex tradita explicatione causæ proximæ, & immediatæ. Antecedens vero ostenditur: quoniam id, quod est absolute necessarium, heri nequit, ut incipiat esse, quod non erat, aut ut desinat esse, quod erat: omnis vero mutatio est transitus ab esse ad non esse, aut vice versa à non esse ad esse: ergo intellecta solum ratione necessitatis inducitur repugnantia mutationis, siue immutabilitas. Maior ostenditur, quoniam absoluta necessitas non permittit, ut non sit id, quod necesse est esse: & ideo sciens absolute necessarium habet aliquem actum, vel formam in quavis duratione, repugnat utinam illam non habeat, si enim sine illa potest consistere, nequaquam illam vendicat necessario. Neque è contrario affici potest forma, vel actu, quo necessario caret: Id vero, quod est mutationi obnoxium, debet esse aptum, ut saltem pro diuersa duratione substat formæ, & eius priuationi. Respondet aliquis, hoc non esse necessarium, quandoquidem ut habetur cap. 1. creatio substantiæ spiritualis ab æterno est mutatio, saltem late sumpta: & tamen substantia ita creata nunquam esset sub negatione formæ, quæ est terminus creationis. Verum, ut eodem capite dictum est, idcirco creatio ab æterno haberet rationem mutationis, quia quoad substantiam esset eiusdem rationis cum ea, quæ fit in tempore: etsi re ipsa non procederet à negatione actuali existentie, procederet tamen à potentiali, ut ibidem explicatum est: at vero ens absolute necessarium ita determinate est sub vno actu, vel forma, ut non possit vlllo modo esse sub opposita: & consequenter neque habet terminum à quo potentialem, ex quo procedat: & proinde recte sequitur non esse obnoxium vlli prorsus mutationi.

Secundo; causa proxima, & adæquata alicuius proprietatis est illa, qua posita ponitur, etsi cætera præscindantur, & qua sublata tollitur, & si cætera adsint, ut per se patet: ita se habet necessitas comparata immutabilitati: ergo. Assumptio patet discurrendo per singula: inprimis si comparatur necessitas cum ratione actus puri:

VI.

Altfiodorens.
Albertus.
S. Thom.
Caietan.
Henric.
Richard.
Palatinus.
Cisterciens.
Augustinus.

Bassolis.
Cisterciens.

puri: nam si fingatur aliquid necessarium, quin sit actus purus, non erit obnoxium mutationi: nam si per impossibile fingeremus rem aliquam compositam simul, & omnimode necessariam, non erit actus purus, & tamen erit immutabilis: ergo præcisa ratione actus puri manet immutabilitas. Sequela patet, quoniam etiam si res esset composita, si nihilominus partes haberent mutuam connexionem simpliciter, & absolute necessariam, fieri non posset, ut dissoluerentur, atque adeo, ut vel ipsæ, vel compositum esse desineret: repugnat enim omnimoda necessitas cum indifferentia ad non existendum: duplex enim potentia concipi potest ex parte subiecti, altera cum determinatione, altera cum indifferentia ad formam: priore modo se habet materia prima cœli respectu formæ substantialis in sententia illorum, qui existimant esse compositum physicum, & incorruptibile: item subiectum respectu suarum proprietatum: ita enim illarum capax est, ut tamen non habeat indifferentiam ad priuationem ipsarum: posterioris exemplum cernitur in materia prima respectu actus primi, & secundi separabilis. Ex his posterior quidem erit causa corruptionis, non tamen prior: quandoquidem fieri nequit, ut absint à subiecto formæ, ad quas est eiusmodi aptitudo: ex compositione vero non necessario sequitur potentia accepta posteriore modo, sed hoc, vel illo: ex priore autem non sequitur mutabilitas: ergo etiam non sequitur absolute ex compositione, si stare posset absque posteriore modo potentie passivæ.

VII.

Obijciat aliquis, tamen si subiectum non sit mutabile secundum eam formam, cum qua habet necessariam connexionem, tamen hoc ipsum, quo est compositum, esse finitæ, ac limitatæ perfectionis: & proinde aptum ut perficiatur accessione novæ perfectionis illi non necessario debitæ, comparatione cuius habebit potentiam passivam in determinatam: ex quo consequenter sequitur esse mutabile, si non secundum formam, quam necessario vendicat, saltem secundum alias, ad quas est indifferens. Hæc tamen ratio minime cogit: nam si ponamus illud necessario vindicare omnes omnino formas, quarum est capax, erit immutabile ob rationem assignatam, & compositum, ut supponimus. Si rursus opponatur impossibile esse, ut sit aliquid extra Deum, cui non possit aliquid accidere, saltem in ordine ad primam causam, quæ potest priuare subiecta istius formis, cum quibus suapte natura habent necessariam connexionem,

ut solem luce, ignem calore, &c. Quodammodo iam subirent mutationem. Respondetur hac obiectione convinci quidem non dari de facto aliquid compositum, quin sit aliqua ratione contingens, & subiectum mutationis: hoc vero non impedit quominus, si supponamus per impossibile dari aliquod compositum omnino, & absolute necessarium, sit etiam prorsus immutabile: suppositio enim impossibilis non tollit necessariam, & immediatam rationem consequentiam: & ideo ad explorandum, quænam sit proxima, & immediata ratio immutabilitatis, possumus facere plures suppositiones impossibiles, ut videamus, quænam sit illa ratio, qua manente manet immutabilitas, & qua sublata tollitur: ex hac autem perspicue apparet sublata ratione simplicitatis, & actus puri, si tamen fingatur manere omnimoda necessitas, adhuc manere immutabilitatem: ex quo plane convincitur necessitatem esse propriam, & immediatum fundamentum immutabilitatis.

VIII.

Tertio, contrariorum effectuum contraria sunt principia, sed mutabilitatis propria, & adæquata radix est contingentia, ergo proprium fundamentum immutabilitatis erit necessitas opposita contingentia. Respondetur necessitatem non solum tolli per contingentiam, sed etiam per impossibilitatem: quæ etiam repugnat mutabilitati: ideoque fieri posse, ut non intellecta necessitate maneat ratio immutabilitatis. Hæc solutio non enervat argumentum, propterea quod impossibilitas semper coniuncta est cum necessitate, non quidem respectu eiusdem formæ, vel actus, respectu cuius est, sed oppositi: quod enim necesse est esse, impossibile est non esse: & quod necesse est non esse, impossibile est esse: & ideo si fingamus impossibilitatem ad negationem alicuius formæ, consequenter dari debet necessitas ad eius positionem: & si est impossibilitas ad positionem, est necessitas ad negationem: quapropter ex eo, quod necessarium respectu eiusdem formæ, vel actus tollatur per impossibile, minime sequitur dari immutabilitatem sine necessitate: quia scilicet interuenit necessitas in eodem subiecto, respectu unius ex terminis, inter quos danda esset mutatio si foret possibilis: non est autem quia ratione necessitatis non potest transire subiectum de vno termino ad alium.

IX.

Dico secundum. Ex cæteris rationibus nulla est radix proxima immutabilitatis. Facile ostenditur: nam sublata per impossibile ratione necessitatis, & conceptis alijs

perfectionibus præcisè secundum proprias rationes formales: non repugnat ut concipiantur sub aptitudine ad mutationem. contra vero posita necessitate, & præcisè omnibus alijs erit immutabilitas: ergo nulla ex illis est proxima radix immutabilitatis. Antecedens quoad priorem partem ostenditur discurrendo per singula: nam si res aliqua fingatur actus purus, & simplex, contingens tamen, eo ipso conceditur mutabilis inter extrema, ad quæ est contingens, ut dictum est supra. At, inquit, repugnat concipi actum purum, & simplicem sub indifferentia ad opposita: ergo etiam repugnat, ut concipiatur sub mutabilitate. Veruntamen hæc evasio non sufficit: nam ad ostendendam propriam radicem alicuius perfectionis concipere possumus rationem aliquam cum alia necessario coniunctam, præcisam ab illa, quo facto, si absque illa adhuc vendicat eam, cuius radix inuestigatur, erit proxima radix illius, nequaquam vero si ea sublata non potest illam aliam sibi arrogare: hoc autem modo se res habet in ratione actus puri, & simplicitate comparatis cum necessitate, & immutabilitate: etenim ratio actus puri, & simplicitas cum necessitate, & immutabilitate necessario cohererent: si tamen concipiantur præcisè à ratione necessitatis, & cum indifferentia, siue contingentia, hoc ipso concipiuntur cum aptitudine ad mutationem. Obijciat aliquis rationem actus puri, & summæ simplicitatis non posse concipi cum præcisione à necessitate: nam actus purus concipi nequit sub indifferentia ad actum intrinsecum, & negationem ipsius, aut ad formas intrinsecas oppositas: simplicitas vero dissolvitur per rationem potentie passivæ, in qua consistit indifferentia, siue contingentia ad opposita. Hoc tamen est confundere rationes formales attributorum, quæ ut ostensum est tract. 2. cap. 8. præcisè sumptæ non se invicem includunt: & quamvis includerent, tamen quando inuestigamus propriam radicem alicuius consideramus solam rationem formalem explicitam cuiusque, alioquin inanis esset labor Theologorum. Necessitas autem secundum proprium, & explicitum conceptum distinguitur virtute à ratione actus puri, & simplicitate, quamvis cum illis necessario coherereat: namque actus purus dicit absolutam rationem essendi positivam, simplicitas negationem compositionis activæ, & passivæ: necessitas autem dicit negationem indifferentiæ ad oppositas formas, vel determinationem ad actum, aut ad ne-

gationem ipsius: quæ ratio distinguitur virtute formaliter à ratione actus puri, & simplicitatis, ita ut sit veluti passio actus puri, & ex parte prior simplicitate: idcirco enim Deus est simplex, quia est ipsum necesse esse absque potentia passiva ad alium actum entitativum. Si quis vero contendat omnino includi necessitatem in ratione actus puri, prout à nobis intelligitur. Responderi adhuc potest ad argumentum, non quidquid includit formaliter id, quod est ratio alicuius passionis, esse secundum se immediatum principium illius: nam Ifoceles includit rationem trianguli, quæ est immediata ratio, cur habeat tres angulos æquales duobus rectis: nec tamen Ifoceles est proxima ratio eius proprietatis, sed natura trianguli: ut docet Aristoteles, lib. 1. Poster. cap. 4. *Arist.* Similiter, licet admittamus necessitatem includi formaliter in actu puro, non proinde hic erit proxima ratio immutabilitatis: sed necessitas, ratione cuius id vendicat.

Ut vero satisfiat argumentis initio positis, observandum est in ratione actus puri, quatenus sumitur, ut prima ratio intrinseca essentiae divinæ, tanquam radix, ac fundamentum cæterarum, nequaquam includi formaliter necessitatem: quæ vel est modus essendi nostro intelligendi modo supponens id, cuius est modus, vel quædam negatio aut relatio rationis: sicut è contrario in ratione intrinseca potentie passivæ, quatenus entitas quædam est, non includitur formaliter indifferentia ad formas oppositas, quamvis hæc sit quædam passio illius, per quam nos rationem potentie passivæ explicamus. Itaque si perfectionis eius, quam designamus nomine *actus puri*, habeamus proprium, ac positivum conceptum præcisum à conceptibus aliarum, in eo non includitur formaliter ipsa necessitas, sed solum comitatur per modum proprietatis. Quoposito neganda est posterior pars assumptionis primi argumenti, ad cuius confirmationem neganda est consequentia. Ad eius autem probationem dicendum, potentiam passivam esse modum entitativum, siue potius entitatem ipsam subiecti, quod denominatur potentia passiva, quæ non consistit fundamentaliter in indifferentia, quamvis illam necessario annexam habeat. Ad confirmationem respondetur idè si ne potentia passiva dari non posse mutationem quoniam contingentia, quæ est immediata radix mutabilitatis, necessario supponit potentiam passivam. Ad secundum probanda est solutio ibidem assigna-

ta. Ad

ta. Ad eius impugnationem respondetur, inter ea, quæ sunt necessario connexa ratione vnus tertij, esse discrimen: quædam enim non habent vllam rationem dependentiæ, aut ordinis inter se, quædam vero habent. Priora quia solum habent necessariam connexionem ratione tertij, si extra illud considerentur, possunt esse diuisa: Posteriora vero quia etiam ratione sui habent dependentiam saltem remotam ratione tertij, cum quo vtrunque necessario copulatur, nequaquam possunt esse seorsim. Priore modo se habet iustitia & misericordia in Deo: nam licet vtraque sequatur ad diuinitatem, tamen neutra est ratio cur altera competat, & idcirco si non considerentur in illo tertio, in quo necessario copulantur, non repugnat vnæ inueniri sine altera: at vero ratio actus puri necessario vendicat necessitatem: ratione cuius habet immutabilitatem: & idcirco in quocunque subiecto consideretur ratio actus puri in ipso quoque erit necessitas, & immutabilitas, non tamen si abstrahat à quacunque ratione formali: nam si concipiamus illum absque necessitate essendi, excludet quidem formaliter potentiam passiui sibi immediate oppositam, contingentiam vero non excludet formaliter sed consequenter, ponendo scilicet necessitatem, quæ est propria passio ipsius, & formaliter opponitur contingentia, & interuentu necessitatis ponendo immutabilitatem, quæ formaliter repugnat cum mutabilitate.

Ad primum argumentum pro simplicitate respondetur, etsi subiectum simplex ex vi præcisæ simplicitatis non possit subire mutationem, in qua subiectum manens transit ab vna forma in aliam, aut in eius priuationem: adhuc tamen nisi supponatur esse necessarium, non repugnare vt definit esse simpliciter: ex quo patet ex vi simplicitatis non esse expers omnis prorsus mutationis. Ad secundum respondetur, etsi simplicitas prout excludit omnem compositionem actiuam, & passiuiam, excludat etiam omnem mutationem, quoniam excludit etiam indifferentiam, & potentialitatem ad ipsum esse, vt dictum est tract. 4. cap. 6. tamen hanc indifferentiam non nisi ratione necessitatis excludit, & idcirco si necessitas præcindatur, simplicitas sola non excludit omnem mutabilitatem: itaque maior est simpliciter vera de subiecto, quod præsupponitur mutationi, & vicissim subest vtrique eius termino: secundum quid autem de subiecto, quod incipit, vel definit cum actione ipsa:

non enim necessario admittit veram compositionem simpliciter, sed secundum quid: & hæc ipsa fundatur in indifferentia ad actum vel quasi actum, cum quo componitur: qua ratione substantiæ creatæ componi dicuntur cum suo esse: ratione cuius indifferentiæ est subiectum capax mutationis: contra vero subiectum excludens hanc componibilitatem ratione determinationis ad actum, siue necessitatis habendi illum non est capax mutationis secundum eundem.

Vnde sumatur necessitas actuum
liberorum Dei.

C A P V T V.

EX dictis cap. superiore remanet dubium explicandum hoc capite, dictum est enim proximam, & adæquatam rationem immutabilitatis esse necessitatem, & tamen actus diuini liberi sunt immutabiles, & minimè necessarij: ex quo sequitur dandam aliam radicem immutabilitatis distinctam à necessitate. Aureol. in 1. distinct. 8. quæst. 2. art. 1. dum agit contra Scotum, & alij, qui non agnoscunt immutabilitatem simpliciter in actibus liberis Dei, facile se expediunt ab hac difficultate dicendo, necessitatem supponi semper ad immutabilitatem, non tamen eodem modo, sed pro diuersitate immutabilitatis: ita vt immutabilitas simpliciter coniuncta sit cum necessitate simpliciter, immutabilitas vero suppositionis sit coniuncta cum necessitate ex suppositione, siue conditionata: cum vero hæc necessitas minimè pugnet cum libertate, aut contingentia, fieri posse, vt actus diuini liberi, quamuis non sint necessarij simpliciter, sint tamen ex suppositione, & consequenter eodem modo immutabiles. Verum hæc responsio non plenè satisfacit quæstioni, non enim explicat unde proveniat, vt actus voluntatis diuinæ liberi, postquam semel sunt, non possint amplius non esse, cum tamen suppositio, quod aliquid sit, solum inferat necessitatem conditionatam pro eo tempore, quo supponitur esse, non vero pro sequente, si enim supponamus Socratem in hoc instanti habere actum liberum dilectionis Dei, est quidem necessarium necessitate suppositionis, vt pro hoc instanti Deum diligat, impossibile vero, vt non diligat: at si supponamus Deum pro hoc instanti habere actum prædesti-

nationis, etiam necesse est, ut illum habeat pro tempore sequente: necessitas vero huius suppositionis non est pro omni tempore, quo habebit actum, sed pro certo, ad determinatum: non enim supponitur Deum velle aliquid pro tota aeternitate, sed solum pro tempore praesenti, vel praeterito: Et ex hac suppositione non solum oritur immutabilitas de praeterito, aut praesente, sed etiam in futurum: Quare non est sola necessitas suppositionis, siue sensus compositi. Et ideo oportet reddere aliam rationem, cur voluntas diuina semel eliciens actum liberum semper eliciat, cum tamen ita se res non habeat in actibus voluntatis creatae.

II.
S. Thom.
Ferrariensis.
Bassol.
Capreol.

D. Thom. lib. I. contra gentes cap. 83. cum Ferrariensi. Bassol. in I. d. 45. q. 2. art. 3. ad 2. Capreolus ead. d. q. vn. art. 2. in probatione tertiae partis tertiae conclusionis, & alij videntur recurrere ad indiuisibilitatem aeternitatis, & suppositionem actus diuini: nam quemadmodum repugnat in eadem duratione instantanea idem simul esse, & non esse, ita quoniam aeternitas Dei est duratio prorsus indiuisibilis, hoc ipso, quo supponitur dari aliquem actum intrinsece mensuratum aeternitate: fieri nequit ut desinat esse, si semel est. Quae ratio non militat in actibus, qui mesurant extrinsece aeternitate: Nam cum habeant propriam mensuram intrinsecam, ex suppositione in ordine ad ipsam habent esse: & quia creaturarum rerum duratio non adaequat infinitatem aeternitatis, non repugnat ut eadem duratio creata pro quodam tempore respondeat aeternitati: pro alio vero non respondeat: & proinde etiam sequitur non repugnare, ut id, quod pro vna duratione creata est necessarium ex suppositione, desinat esse pro alijs. Actus vero diuini non habent aliam durationem adaequatam, nisi solam aeternitatem: & proinde si supponuntur esse, nullo modo possunt amplius desinere.

III.

Contra hunc dicendi modum obijci-
tur, quoniam ex eo, quod duratio sit indiuisibilis, & tota simul, non necessario sequitur, ut semper sit id, quod eiusmodi duratione mensuratur: ut patet in aeterno Angelico, quod iuxta verior sententiam est indiuisibile: & in aeternitate participata, qua mensuratur visio beata, quae etiam indiuisibilis est: & nihilominus non repugnat, ut saltem per omnipotentiam Dei, Angelus, & visio beata esse desinant: atque adeo, ex eo, quod duratio intrinseca alicuius rei sit indiuisibilis, & tota simul, minime sequitur implicare contra durationem, ut

quod in illa semel fuit, esse desinat, & consequenter ex eo, quod actus diuini liberi mensurentur aeternitate indiuisibili, minime sequitur ut, si semel sunt, nunquam amplius possint non esse. Huic obiectioni respondetur potest non ex eo praecise actus diuinos liberos non posse desinere, quia aeternitas est duratio indiuisibilis, sed quia id, quod mensuratur intrinsece aliqua duratione, non potest non existere quamdiu illa fuerit: de ratione autem aeternitatis est ut semper sit, & propterea etiam actus liberi Dei, qui ea mensurantur, semper esse debent: sed neque haec responsio est omnino sufficiens: nam necessitas, & immutabilitas est ratio a priori aeternitatis, non vero aeternitas necessitatis, aut immutabilitatis: ergo cum petitur ratio a priori, cur actus diuini sint immutabiles, non recurrendum est ad aeternitatem dicendo, quia mensurantur aeternitate, quae semper est, arguens enim petit rationem cur aeternitas semper sit: cuius non potest assignari alia ratio, nisi quia est duratio rei necessaria, & immutabilis: atque adeo sine recursum ad aeternitatem assignari debet sufficiens, & adaequata ratio necessitatis, & immutabilitatis actuum diuinorum.

IV.

Qui voluerit defendere dicendi modum D. Thomae respondebit aeternitatem Dei, quatenus est mensura essentiae diuinae, & perfectionum diuinarum, nostro modo intelligendi supponere necessitatem, & immutabilitatem earundem: non supponere vero necessitatem, & immutabilitatem actuum diuinorum liberorum, imò supponi ab ipsis: & proinde posse esse radicem necessitatis, & immutabilitatis ipsorum: non repugnat autem, ut eadem res sub diuersis considerationibus, vel distinctionibus vixualibus sit prior, ac posterior: aeternitas enim, quatenus est duratio perfectionis diuinae necessaria, supponit necessitatem, & immutabilitatem ipsius, non supponit autem immutabilitatem actuum liberorum, imò supponitur ab ea: cum enim non sit immutabilitas simpliciter, sed ex suppositione existentiae, haec vero ideo sit inuariabilis, quia intrinsece mensuratur duratione sempiterna, consequens est ut immutabilitas actuum liberorum supponat sempiternitatem durationis intrinsecae, cuius, si semel sunt, semper esse debent, quemadmodum se habet immutabilitas rerum creaturarum, pro eo tempore, quo est ratione posterior duratione ipsa, in qua est: cum enim non alia de causa detur haec immutabilitas, nisi quia repugnat idem simul esse, & non esse, repugnantia ut non sit in ea duratio-

duratione, si alioquin non est res absolute necessaria, prouenit ex eo, quod in eadem duratione sit: quæ ratio militat etiã in immutabilitate actuum diuinorum liberorũ: cum enim suapte natura abstrahendo ab omni suppositione non repugnet vt non sint, sola ratio repugnantia cur, postquam semel sunt, non possint non esse, est quia, cum sint in æternitate, quæ est adæquata mensura ipsorũ, non possunt nõ esse in eadem: & quia ipsa est tota simul, & perfecta, & suapte natura sempiterna, actus quoque sempiterni sunt. Adhuc tamen restat non nihil dubij. Nam prius est saltem ratione rem existere, quam durare, esse immutabilem, quam æternam: semper enim æternitas cuiuslibet entitatis, si uer rationis formalis, fundatur in eiusdẽ immutabilitate: & consequenter prius est actus liberos Dei esse immutabiles quam æternos, non ergo sumunt immutabilitatẽ ex eo, quod mēsurantur intrinsece æternitate: parum ergo refert ad ipsorum immutabilitatem, quod æternitas, quatenus duratio perfectionis diuinæ necessaria, sit prior immutabilitate actuum, non enim sub ea ratione est mensura intrinseca ipsorum.

V. Immutabilitas actuum diuinorum, vt iam supra dictũ est, est immutabilitas suppositionis: atq; adeo primum eius fundamentum debet esse aliqua suppositio: non quidẽ quod existant in tota æternitate, huius enim queritur ratio: sed q̃ fuerint semel in æternitate: & fortẽ hoc solum vult D. Thom. Capreol. & alij cũ appellant immutabilitatẽ suppositionis: nam si actus Dei liberi fuerint ab æterno: hoc ipsos supponitur necessario durasse per infinitum tẽpus a parte anteriori. Verum quia cum hoc stat, vt si nihil aliud obstarer, potuerint desinere post infinitum tempus; imò, & in qualibet designata, ac certa parte durationis infinitæ iam præteritæ, suppositio sola, quod fuerint ab æterno, non est satis nisi ex natura, & propria ratione ipsorum habeatur: vt postquam semel sunt, non possint amplius desinere. Vt verò hoc exacte explicetur, opus erat clara notitia actuum diuinorum, quam tradere non est huius loci. Idcirco breuiter suppono actum voluntatis, & intellectus diuini ob suam perfectionẽ infinitã habere ex se vim sufficientem, vt terminetur ad omne obiectũ substantans rationi formali ipsius: De facto verò terminari ad omnia, q̃ habent necessariam connexionẽ cũ primo obiecto vtriusq; potentia enim, vel actus infinitæ virtutis, & perfectiõis necessario terminatur ad obiectum primum, & omnia actu habent

attributionem ad illud: nam cum ex parte obiecti non sit defectus, erit ex parte potentia, vel actus, nisi ad ipsum terminetur. Ex quo principio facillẽ deducitur immutabilitas ex parte actuum intellectus: nam cum veritas sit immutabilis, & æterna, quęcunq; veritas creata etiam contingens, postquam semel est, habet necessariã connexionem cum diuina, & idcirco intellectus diuinus necessario ex suppositione terminatur ad illam: bonitas vero creata ex vi actus liberi voluntatis diuinæ ad ipsam ab æterno terminati, necessario est pro eo tẽpore, quo Deus illam esse voluit: omne vero bonum actu, quia est actu, habet necessariam connexionem cum summo bono, a quo pendet: & idcirco est terminus actualis voluntatis increatæ, quę necessario fertur in omne, quod actu participat bonitatem, quatenus illam participat, sicut enim intelligi nequit actus liber voluntatis diuinæ sine effectu aliquo ad extra, aut negatione ipsius, ita etiam fieri nequit, vt sit effectus sine actuali volitione Dei: quæ non ideo dicitur libera, quia ipsa secundum propriam entitatem liberẽ procedat a voluntate diuina, sed quia liberẽ terminatur ad creaturas, vt ad obiectum secundarium.

Hic discursus probat necessario permanere actus Dei liberos vsque ad illud tempus, quo permanent effectus ad extra: non ostendit autem, cur ipsi desinente effectu permanere debeant: nam si actualis participatio bonitatis diuinæ est sola ratio, cur actus voluntatis necessario terminetur ad creaturam, postquam effectus est sublatu, & nequaquam participat actu bonitatem diuinam, cessat necessitas permanentiæ, & terminationis eiusdem actus ad effectum, siue obiectum. Hoc argumentum non dissoluit fundamentum iactum. Nam bonitas creata pro aliqua differentia temporis existens, ac participans diuinam semper est obiectum actualis volitionis diuinæ, sicut veritas intellectiõis: nam quemadmodum veritas, quæ semel respectu temporis fuit de præsentī, postea manet de præterito, quin habeat eiusmodi temporis differentias in æternitate Dei, & ideo semper præsentialiter videtur a Deo existere pro eo tempore, quod respectu nostri nunc est futurum, nunc præsens, nunc præteritum. Ita quoque actualis bonitas creaturæ secundum existentiam, quam habet in aliqua differentia tẽporis, licet respectu nostri subeat varias tẽporis differentias, respectu Dei nõ habet successionem: Deus enim sicut semper vi-

VI.

det rem illam existētem pro certo tempore, ita semper vult illam pro eo tempore existere, semperq; sibi complacet in eius existentia, siue ea ratione tēporis sit præsens, siue præterita, siue futura. Itaq; vt hoc fundamentū immutabilitatis ad pauca reducamus, ex suppositione actus diuini liberi necessario sequitur effectus aliquis ad extra, vel eius negatio: expositione aut eiusem effectus necessario sequitur permanentia actus voluntatis, quo Deus vult illius existentiam pro aliquo tempore, in eaque complacet: ex eiusem effectus positione sequitur immutabilis veritas, qua data fieri non potest, vt intellectus diuinus illam nō percipiat, & cum immutabilitas secundū actus liberos non sit absoluta absque suppositione, non requirit etiam necessitatem absolutam existentie ipsorum actuum prouenientem ex natura terminorum: sed solum exigit conditionatam, siue ex suppositione, qualis est ea, de qua paulō antē dictum est.

Deus non est mutabilis secundū
substantiam in to-
tum.

CAPVT VI.

I. **D**ictum est de propria radice immutabilitatis diuinæ, nunc excludendæ sunt in particulari singula genera mutationum: incipiam vero à substantiali, cuius Deum incapacem esse de fide est, vt cōstat ex Apost. Paulo 1. ad Timoth. 1. *Regi seculorum immortalis, & inuisibili soli Deo honor, & gloria: Itemque ex illo Psalm. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt*: quæ loca de incorruptibilitate, siue immortalitate diuinæ substantiæ Patres communiter interpretantur: Suadetur verò argumento etiam ex fide petito. Nam fieri nequit, vt deficiat vita eius, qui est fons vitæ: apud Deum vero est fons vitæ: Psalm. 35. siue potius ipse est fons vitæ: quare fieri nequit, vt vita ipsius deficiat. Præterea fieri nequit, vt desinat, aut incipiat esse, aut viuere id, quod est, aut viuere per essentiam: Deus autem est per essentiam, vt patet ex illo, Exod. 3. *Ego sum, qui sum*. Viuit per essentiam, vt patet ex illo Christi, Ioan. 5. *Sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit Filio habere vitam in semetipso*. Idem enim est habere vitam in se, atque habere ex se, & per essentiam, neq; dependentem à causa alterius naturæ: vt obseruant Augustin. Contra sermonem Arianorum cap. 17 Prosper. in sententijs collectis ex Augustino sentent. 366. & alij Patres: ergo fieri ne-

quit, vt Deus incipiat, aut desinat esse ac viuere: & consequenter verè immortalis est, nec villo modo secundū substantiam mutabilis: Oportet tamen excludere singulos modos mutabilitatis secundū substantiam: in primis autem dicam hoc capite de mutatione secundū totum, sequēte verò de mutatione secundū partem.

Dico primum. Deus non est mutabilis secundū substantiam in totū, ostenditur facile primo, quoniam omne subiectū mutabile in totū est ens potentiale: Deus, cum sit actus purus, non est potentiale: ergo neque mutabilis substantialiter in totum. Secundo Deus est primum ens, & prima causa: ergo non est corruptibilis in totum secundū substantiam. Consequentia perspicue ostenditur: nam omne, quod mouetur, siue mutatur ab alio mouetur, vt ait Aristot. Philosophus libr. 7. Physic. cap. 1. neque fieri potest, vt idem secundū idem omnino sit agens, & patiens: atque adeo, cum subiectum, quod mutatur substantialiter in totum, sit patiens secundum omnem sui partem, fieri nequit vt à semetipso moueatur in totum, sed requirit agens aliud, à quo moueatur: primum ens est à se, & ante omnia entia: ergo non habet aliud, à quo accipiat esse, est prima causa: ergo non subiact actioni vllius agentis extranei, à quo substantialiter transmutetur.

In particulari verò non posse mutari Deum secundū totum à non esse ad esse, siue à nō subiecto totali in subiectū totale probat Henric. in sum. art. 30. q. 1. & Ansel. in Monolog. cap. 5. vbi proponit questionem huiusmodi: quod nō est aliquo faciente, aut nihil est: aut, si est aliquid, est per nihil. Respondet verò neq; esse ab aliquo faciente, neque per nihil, aut ex nihilo: sed ex se, & per se, non quod materialiter, aut efficienter, sed formaliter, sicut lux lucet per se ipsam. Ex quo facile concluditur institutum, id cuius esse, ac viuere est effectus formalis propriæ naturæ, & essentia non participat ab alio, ex se ipso necessario existit, ac viuere absque actione alterius principij extranei: esse, ac viuere diuinum est quasi effectus formalis Deitatis: ergo Deus necessario ex se ipso viuere, & non potest subijci actioni productiue alterius agentis. Ex eodemque principio concluditur non posse transire ab esse ad non esse simpliciter, siue mutari secundū totum à subiecto in non subiectum: nam mutatio ab esse ad non esse supponit potentialitatem subiecti, & indifferentiam ad esse, vel non esse: quod autem non est per causam extrinsecam, sed vendicat ipsum esse à se, & per

1. ad Tim. 1.

Psalm. 101.

Psalm. 35.

Exod. 3.

Ioan. 5.

Augustin.
Prosper.

II.

III.

Henricus.
Anselm.

& per essentiam, semper est ens actu abiq; indifferentia ad non esse simpliciter: quare sicut hæc indifferentia repugnat Deo, ita & mutabilitas ab esse ad non esse, quæ in illa fundatur. Præterea quod transmutatur ab alio de esse ad non esse, siue ad purum nihil, dependet quoad suum esse ab alio: non enim vertitur aliquid in nihilum influxu actiuo agentis, sed subtractione influxus conferuantis: non est autem illa causa efficiens, à qua Deus pendeat in fieri, & conferuari: quoniam nec fit, nec conferuatur, sed idem semper ex se ipso est: ergo neque potest transire de esse ad non esse simpliciter: idem probat Henricus in sum. art. 30. q. 2. à simplicitate diuina & indistinctione essentia ab existentia; nam cum in Deo idem sit esse & essentia: hæc verò non possit deficere, neque illud poterit.

IV. Hæc perspicua sunt, neque ab vlllo negantur, si sermo sit de mutatione, quæ est inter terminos contradictorios, hoc est de non esse simpliciter ad esse, ac viceversa: De ea, quæ est inter terminos posituios, hoc est, de conuersione substantiali nonnulli dubitarunt; imò possibilem esse, & de facto interuenisse in Verbi incarnatione asseruerunt. Ita quidem apud Diuum Cyrillum libro de recta Fide, ad Theodosium paulò post initium: hi enim cum indecens iudicarent, vt Verbum Dei manens secundum propriam naturam subijceretur conceptionis, & partus indignitatibus, asseruerunt diuinam eius naturam in terrenum corpus transiisse. Alij, quos refert Diuus Thomas 3. p. quæst. 2. art. 1. fingebant transmutationem non ex diuina natura in humanam, sed ex vtraque in vnam tertiam: ad modum, quo ex elementis transmutatis fit mistum. Potest verò suaderi, quoniam non repugnat vnam rem conuerti in aliam, & manere secundum propriam substantiam, vel in re, in quam conuertitur vel alibi in re ipsa, sicut elementa conuertuntur in mistum, & tamen de multorum sententia manent in ipso secundum propriam substantiam: alibi verò, vt si corpus Christi, quod sumitur in Eucharistia, reuera conuerteretur in substantiam eorum, qui ad sacram mensam accedunt: adhuc enim maneret in Cælo, vbi semper est: ergo non est impossibile, vt Deus aliquo ex his modis conuertatur in creaturam. Vterq; dicendi modus, quatenus pertinet ad factum, & aduersatur veritati incarnationis Dominicæ excludens à Christo veram naturam diuinam, vel humanam, confutari solet in materia de incarnatione: quatenus verò aduersatur im-

mutabilitati diuine ad hunc locum spectat eius impugnatio.

Dico primum. Impossibile est, vt Deus vlllo modo conuertatur in creaturam. Hæc est sententia communis Scholasticorum. Ita Sanctus Thomas 3. p. q. 2. art. 1. & lib. 4. contra Gentes cap. 31. cum Ferrariensi, & in 3. d. 5. q. 1. art. 2. Henric. quodlib. 11. q. 4. Scot. in 4. d. 11. q. 2. §. Hæc quæstio, Durand. in 3. dist. 5. q. 2. num. 10. Richard. a. 4. q. 1. Mayron. in 4. d. 11. q. 16. §. Deinde, conclusionem 4. Bassol. quæst. 2. art. 1. Argent. q. 1. articul. 1. conclusionem 1. Palat. quæst. 2. in fine. Sotus dist. 9. quæst. 2. artic. 4. in fine. Maior. dist. 11. quæst. 1. §. 1. coroll. 2. Marfilius q. 8. art. 1. ad primum dubium. Est item communis doctrina Patrum. D. Augustin. lib. 1. de Moribus Ecclesiæ cap. 10. Iam verò, inquit, aliquid substantia, atque natura, (nimirum diuinæ de qua loquitur) conuersionem, vel conuersionem aliquo modo pati posse, si quis opinetur mira dementia, impietatisque damnabitur: Et Epist. 102. Illud, inquit, in his maxime cauendum est, ne cuiquā Dei natura conuertibilis, & conuertibilis esse credatur. Et infra, summa & ineffabilis Trinitatis inuicibilis, incommutabilemque naturam ab omni conuertibilitate, siue in melius, siue in deterius, siue in quodlibet aliud, atq; aliud remotam, atq; discretam, vel sine vlla dubitatione credamus, vel qualicunq; etiam intelligentia capiamus: & l. 3. contra Maximin. c. 12. Per hoc solus, inquit, Deus habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia, sed natura sua, nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari. Anastas. Synaita l. 4. de rectis fidei Catholicæ dogmat. Omni, inquit, conuersione, & mutabilitate diuina natura est superior: Theodor. dialog. 2. qui dicitur inconfusus, ex Ambrosio in expositione fidei. Quia Christus, inquit, secundum beatam diuinitatis substantiam est perpetuo inconuertibilis, immutabilis, impatibilis, immortalis, &c. Origen. l. 1. Periarch. c. 2. Sapientia Dei, quæ est vnigenitus filius eius, quoniam in omnibus inconuertibilis est, & incommutabilis, & substantiale in eo omne bonum est, quod vtiq; mutari, atq; conuerti nunquā potest, &c. Chryl. hom. 10. in c. 1. Ioan. expresse negat id cadere in potentia diuinam? Ait enim: si qui dicerent omnia in Deo esse potestate, & idcirco in carnem potuisse transferri, id ei respondebimus, Deum profecto omnia posse, quousq; Deus permanet, si aut mutaretur, & in deterius, quoniam pacto Deus amplius esse posset? longè enim ab immortalis illa natura est transmutatio: indicans fieri nō posse vt Deus conuertatur in alteram substantiā, & maneat Deus. & Homi. de fide in Christo initio, quæ habetur tom. 3. Deitatem dicit esse inconuertibilem in substantiam creatā.

Tandem

V.

S. Thom.
Ferrariens.
Henricus.
Scotus.
Durand.
Richard.
Mayron.
Bassol.
Argent.
Palat.
Sotus.
Maior.
Marfilius.
Augustinus.

Anastasius.

Theodoret.
Ambrosius.

Origenes.

Chryso.

Cyrill. Alex.

Tandem Cyrillus ubi supra, oppositum errorem vocat deliramentum, & insaniam dicens, ita esse proprium Dei esse immutabilem, & inconuertibilem, ut creatura esse mutabilem, & lib. 10. contra Iulianum non longe à principio ait, Verbum diuini nullam passum fuisse mutationem in id, quod non erat, quia conuersionis expertus est.

Synod. Alex.

Tandem ipse cum Synodo Alexandria in Epistol. ad Nestorium, quæ habetur tom. 1. Actor. Concilij Ephesini cap. 14. inquit, *Neg. carnem in diuinitatis naturam versam, nec contrarium in ineffabilem illam naturam in carnis substantiam transmutatam asserimus. Est enim Deus inde mutabilis nulliq. alterationi obnoxius; semper idem, sui que similis, ut scriptum est, manens.*

VI.

Fundamentum est quoniam id, quod in aliud transit, definit utiq. accorruptur: Verbum aut Domini manet in æternū, & Deus semper idē ipse est, & anni eius non deficient: quare non potest transire, vel mutari in aliud. Ex quo patet fieri nō posse, ut Deus simpliciter cōuertatur in aliud, nullibi manens. Non posse autem cōverti modis in argumento indicatis, in primis autem manendo in termino ipso conuersionis; probatur, quoniam repugnat manere terminū à quo alicuius motus simul cum termino ad quē: ergo fieri nequit, ut Deus cōuertatur in creaturā, & nihilominus maneat in ipsa secundū esse, quod habebat: si enim manet iam non est conuersio ex toto in totum. Alter modus quamuis nō sit impossibilis creaturæ, est tamen impossibilis Deo: non est impossibilis creaturæ: quoniam si sit in duobus locis, non repugnat ut ex definitionis eius in vno loco incipiat ibidem existerē res, in quam conuertitur, quin ipsa definat esse in alio: nam sicut corpus Christi Domini, existens in vno loco naturaliter, incipit esse alibi sacramentaliter, ita quæuis res naturalis, si sit in duobus locis, potest manere in vno, etiam si definat esse in alio ut conuertatur in aliam rem. Hoc verò repugnare Deo patet, quoniam quidquid definit in vno loco amittit aliquod esse actuale & re ipsa mutatur: Deum verò amittere proprium esse, aut re ipsa mutari repugnat: ergo fieri nequit, ut hoc cōuertatur in aliquid. Idem suadetur exposito fundamento causæ primæ: nam quod definit alicubi secundū se totum, definit ex suspensione influxus conferuantis: Deus non eget eiusmodi influxu: ergo nequit conuerti in creaturam, & si secundū se alibi maneat. Deniq. conuersio per cōmissionem habet adhuc specialem repugnantiam, quoniam destruit simplicitatem di-

uinam, quod enim commiscetur; & ipsum subdilationem partis eius, quod ex missionem resultat: & constat ex partibus, quarum diuisione, atque alteratione permiscetur cum alijs, quæ veniunt in compositionem misti: ratio autem partis prorsus repugnat simplicitati diuinæ: ergo etiam repugnat mutatio, siue conuersio per missionem.

VII.

Motiuā erroris oppositi sunt frivola omnino: & in primis id, quod sumitur ab indignitate eorum, quæ CHRISTVS passus est. Absurdum quippē est immutabilitatem Dei à medio tollere, ut ne putetur Deus indigna passus, dum in natura assumpta passionibus ipsius subiacet: quod imbecillitas humanæ mentis non capit: sed respondere libet cum Tertulliano lib. de carne Christi cap. 5. *Quodcumque Deo indignum est, mihi expedit: saluum sum, si non confundar de Domino meo: alius non inuenio materias confusionis, quæ me per contemptum ruboris probent bene impudentem, & feliciter stultum: natus est Dei Filius, non pudet, quia pudendum est, & cetera; quæ fusē prosequitur contendens ob amorem suum erga nos ea, quæ nobis ignobilia, & stulta videntur, assumptis Dei Verbum. Cauendus est tamen Tertullianus eodem libr. cap. 3. quod admodum loquendi: qui tamen non admittat in Deo mutationem, quoniam Verbum etiam post incarnationem fatetur perseverare in forma Dei, Cōcedit tamen conuerti in creaturam posse, & hoc putat differre Deum à cæteris rebus, ut ipse conuertatur in illas, & permaneat, illæ vero dum conuertuntur pereant, sic enim ait. *Sed nihil Deo par est, natura eius ab omnium rerum conditione distat: si ergo quæ à Deo distant, à quibus Deus distat, cum conuertuntur amittunt, quod fuerunt, ubi erit diuersitas diuinitatis à cæteris rebus, nisi ut contrarium contineat: id est, ut Deus, & in omnia conuertipossit, & qualis est perseverare; sed abusuē, & improprie utitur Verbo conuersionis pro exinanitione personæ diuinæ, & assumptione naturæ creatæ: nam proprie loquendo, ut ipse sibi obijcit, conuerti in aliud finis est pristini. Planè natura conuertibilium ea lege est ne permaneant in eo, quod conuertitur in eis: & ita non permanendo pereant, dum perdunt conuertendo, quod fuerunt: quibus verbis satis indicat principium illud Philosophicum, nempe terminus à quo conuersionis definit esse in se, definire verò in se vllō modo penitus abhorret à Deitate: & consequenter non concedit Deo eam conuersionem,**

de qua

de qua loquimur, sed assumptionem naturæ alienæ ad substantiam diuinæ personæ vocat improprie conuersionem.

VIII.

Pro solutione argumenti in contrarium suppono conuersionem esse duplicem: alteram in totū, quomodo substantia panis conuertitur in corpus Christi, nihil enim manet de substantia panis: alteram verò secundum partē, quomodo alimentū cōuertitur in substantiā aliti, nō secundū totum, quia materia alimēti manet sub forma aliti, sed in partem, quia forma viuētis succedit formæ alimenti. Et quidē subiectum, quod priore modo conuertitur, repugnat omnino manere secundū aliquid sui intrinsecum simul cum termino ad quē, hoc enim ipso iam nō esset conuersio secundū totū, subiectū verò, quod posteriore modo conuertitur in aliud, non repugnat ut maneat secundū aliquid sui. Hoc posito respōdetur conuersionē, de qua agimus, esse in totū: atq; adeo quamuis elemēta, quorum conuersio in mista non est in totū, sed secundū partem, maneat in misto, nō proinde si Deus cōuerteretur in creaturā manere posse in eadē. Respōdeo præterea missionem nō esse proprie conuersionē: nam de ratione missionis est, ut mistilia manent, ut docet Aristot. lib. 1. de gener. c. 10. de ratione verò cōuersionis est, ut id, quod conuertitur, desinat. Quamuis autē sit controuersia inter Philosophos utrū elementa sint formaliter in misto necnē? certum tamen est elementa conuersione illa, quatenus purē substantialiter est, mutari: nam si nō manent formaliter, res est perspicua, corrumpuntur enim substantialiter: si verò formaliter manent, aut secundū totum, aut secundum partē, si solum secundum partem adhuc datur corruptio, saltem partialis: si manent secundū totum, necesse est ut recipiant formam substantialem misti, ut asserunt illi, qui censent manere formaliter: omnis verò receptio formæ, vel actus mutatio est, & ideo licet hic modus sit possibilis enti creato, non proinde erit Deo, cui repugnat omnis omnino mutatio. Non item alius, qui fingitur per defitionem in vno loco, & per manentiam in alio: tum quia ratione immensitatis repugnat Deum non esse in aliquo: tum quia etsi hoc non repugnet ratione immensitatis, adhuc non repugnat ratione immutabilitatis: quod enim definit secundū se totum esse alicubi, opus est ut antea habuerit ibi aliquod esse, vel modum entitatiuū, quo nunc de nouo careat: hoc verò repugnat actualitati, & necessitati diuini esse, quod non potest nō esse actū: & con-

sequenter implicat contradictionem, ut sit de nouo sub priuatione alicuius esse, quod antea habuerit.

Alius fuit error quorundam, quorum meminit Cyrill. vbi suprà asserentium humanitatem conuersam fuisse in Deitatem, quæ sententia, ut respicit factum, est hæretica: quoniam euacuat veritatem incarnationis, & humanitatis Christi, ut ostēditur in materia de incarnatione. Tamen non esse impossibile, ut creatura cōuertatur in Deum: Probatur primò, quoniam quemadmodū fieri potuit, ut verbum diuinum absq; vlla mutatione sui assumeret naturam humanam, & dependentiam eius terminaret, ita quoque non videtur repugnare, ut Deitas absq; vlla mutatione terminet conuersionem creaturæ in se. Secundò terminus ad quē conuersionis præexistens nō mutatur per conuersionē: ergo non repugnat conuerti aliqd in Deū. Antecedens patet, quoniam corpus Christi, in quod terminatur sacramentalis cōuersio panis, præexistit secundū naturalem existendi modū, neq; per conuersionē subit vllam mutationē, vere enim est vbi, & eodem modo, quo erat in Cælo: similiter ergo fieri poterit, ut Deus existens, ac manens in se ipso, ut antea, sine vlla mutatione sit terminus conuersionis creaturæ in ipsum. Deniq; ut ait Philosophus lib. 11. Met. cap. 10. termini actionum manent immoti: ut perspicuum est in motu locali, qui terminatur ad locū immobilem: non repugnat igitur immutabili naturæ diuinæ extrinsece terminare conuersionem creaturæ in se.

IX.

Cyrill. Alex.

Dico secundum. Repugnat omnino ut Deus sit terminus cōuersionis creaturæ in ipsum, hæc est cōmunis Theologorum. S. Tho. 3. p. q. 2. ar. 1. & in 3. d. 5. q. 1. ar. 2. Scot. 2. 2. q. 10. ar. 1. in respōsione ad auctoritatem Boetij cū Lycheto ibid. & in 4. d. 11. q. 2. §. Hæc questio. Durand. vbi sup. Mayron. §. citato conclus. 3. Palud. in 4. d. 11. q. 2. numer. 16. & 51. Capreol. q. vnica, ar. 3. ad 2. Scoti cont. tertiā conclus. Gabriel. q. 1. ar. 1. notabili 1. & ar. 3. dub. 3. & lect. 40. in Canon. lit. D. & F. Ledes. prima quarti q. 16. artic. 4. dub. 5. Henrici, Richard. Marfil. Bassolis, Argent. & Soti vbi suprà. Oppositum verò errorem D. Cyrill. vbi suprà, appellat ruditatem magis indoctam, quam sit præcedens; sic enim ait: Sane tempus est illorum ruditati respondere, qui indoctius contendunt, quod nō sit indignum etiam terrenam carnem in diuinitatis naturam transire posse, & fieri complexionem summa omnium substantiæ, vbi notandum Cyrillum non agere de facto, sed etiam de possibili, & cū Synedo

X.

S. Thom.

Scotus.

Lychetus.

Durand.

Mayron.

Paludanus.

Capreol.

Gabriel.

Ledes.

Henricus.

Richard.

Marfil.

Bassol.

Argent.

Sotus.

Cyrillus.

Alexan-

Alexandrina Epistol. citata eam conuer-
sionem rejicit, vt contrariam immutabili-
tati diuinæ. Probat verò Henricus vbi su-
prà ex infinita distantia inter Deum, &
creaturam: non quidem ex eo, quod hæc
transiri nequeat: nam infinita distantia, in-
quit, transiri potest virtute omnipotentia
infinitæ, sed quia id, quod conuertitur
non omnino definit, sed manet in termi-
no conuersionis: ita vt conuersum sit ali-
quid eius, in quod conuertitur, & vice-
uersa, impossibile verò est, vt quod est fi-
nitum, dicatur manere per id, quod infini-
tum est: addit autem in solutione ad pri-
mum huiusmodi conuersionem non esse
impossibilem, ex eo quod per eam Deus
mutaretur. Hoc autem fundamentum non
est firmum: tum quia controuersia est in-
ter Theologos vtrum ad omnem conuer-
sionem necesse sit manere aliquid cõmune
vtriq; termino: an verò sufficiat, vt vnum
incipiat ex vi definitionis alterius: tum verò
quia, etsi id concedatur, adhuc non appa-
ret cur finitum manere nequeat ratione infi-
niti; nam, cum hoc contineat eminenter om-
ne finitum, si vnum finitum manere po-
test ratione alterius, etiam manere potest
ratione infiniti. Tam verò id, quod addit,
falsum est, vt statim ostendam. Fundamen-
tum igitur est, quoniam vt notant cõmu-
niter Doctores citati, vna ex præcipuis cõ-
ditionibus cõuersionis est, vt ex vi eius ter-
minus a quo aliqua ratione desinat, & ter-
minus ad quem incipiat, vel simpliciter,
vel nouo aliquo modo: Deum verò inci-
pere simpliciter impossibile est, quia æter-
nus: nouo autem modo intrinseco item
impossibile, quoniam esset impotentia ad
illud, & consequenter accessione eius mutare-
tur. At inquit, nõ opus esse nouo modo
intrinseco ad conuersionem, & sat esse ex-
trinsecum, sed quomodo id fieri possit nõ
video: nam terminus ad quem conuersionis
debet intrinsece illam terminare: actio-
nes enim substantiales ad substantiam ter-
minantur: si ergo creatura conuertitur in
Deum, ita in illum definit vt ex vi defini-
onis succedat substantiale aliquid nouum in
Deo: etenim conuersio, vt oēs admittunt,
integratur quodammodo ex duabus mu-
tationibus, negatiua vna, positiua altera:
illa procedit ab esse rei conuersæ ad nõ esse
ipsius, hæc ab aliquo non esse rei, in quam
fit conuersio, ad esse ipsius, & hi sunt per se
termini conuersionis: quare, si in Deum fit
conuersio, aliquid diuinum intrinsece est
terminus ipsius: imò, & subiectum: nam
cõuersione ea ex parte, qua est positiua, sub-
iectari nequit in termino a quo, qui esse

definit: non datur subiectum commune
vtriq; termino: ergo solum restat termi-
nus ipse ad quem, hoc est diuinitas, in qua
suscipiatur, atq; in hæcat conuersio: quod
sine mutatione fieri est impossibile. Scot.
vbi suprà vtitur hac ratione, nõ minus ex-
cedit natura diuina quamcunq; potentiam
actiuam in ratione termini, cum sit omni-
bus modis infinita, quã natura creata om-
nem potetiam naturalem creatam, sed per
nullam vim creatam potest lapis conuer-
sione totali mutari immediate in aliud ens
creatum: ergo nulla prorsus potentia verti
potest in Deum. Quæ argumentatio non
videtur efficax: quoniam similiter proba-
bit aliquis fieri non posse, vt persona diui-
na copuletur hypostatice naturæ creatæ.
Siquidẽ nulla vi creata fieri potest, vt per-
sona creata veniat in vnionem hypostati-
cam cum aliena natura: Et quidem si nihil
addatur, aut explicetur, ratio non est adæ-
quata. Addendum vero est id, quod ipse
Scotus subindicauit illis verbis: *in ratione
termini*: quoniam de ratione termini intrin-
sece actionis, de quo intelligendus est Sco-
tus, est vt cadat sub potentiam causati-
uam: diuinitas autem, vt idemmet notat,
nequit esse terminus potentia causatiua:
vt necessario foret, si aliquid in ipsam con-
uerteretur. Quare nequit esse terminus
ad quem conuersionis: At in incarnatio-
ne persona Verbi non est terminus intrin-
sece potentia causatiua, datur enim in
natura vnio, quæ est formalis terminus
actionis.

Ex quo perspicuum redditur discri-
men inter terminationem extrinsecam de-
pendentem naturæ assumptæ à Verbo, vt ab
extremo vnionis, & terminationem forma-
lem, & intrinsecam actionis conuersiua à
Deitate, vt à termino ad quem formali: nam
illa nõ opus est, vt intime inlit Verbo, sed
naturæ: & proinde solum importat deno-
minationem, & connotationem extrinsecam,
sine vlla mutatione Verbi: terminatio aut
formalis actionis conuersiua non habet
aliud, cui intime, & formaliter inlit, quam
terminum ad quem: & proinde necessario
infert mutationem. Deinde terminatio ex-
trinseca Verbi sustentantis naturam potius
est collatio alicuius modi essendi cõmuni-
cati naturæ à Verbo. At terminatio actio-
nis conuersiua non ponit aliquid ex parte
creaturæ, quod Deus dando esse extrinsece
terminet: nam creatura definit in Deum, sed
exigit nouum modum, aut rationem essendi,
quæ ex vi cõuersionis exoritur in termino
illius, quod repugnat Deitati. Ad secundum
distinguedum est antecedens, etenim ter-
minus

XI.

minus conuersionis præexistens confide-
rari potest, aut præcise secundum modum
existendi, sub quo præcedit conuersionem,
vel secundum eum, sub quo illam termi-
nat, si priore modo sumatur, verum est an-
tecedens: sed nihil confert ad institutum:
nam, quamuis res aliqua non mutetur se-
cundum modum essendi, quem præhabet,
mutari nihilominus potest secundum ali-
um, quem de nouo habet, vt patet in ani-
ma rationali, quando per ad generationem,
introducitur in nouas partes materie: nam
secundum modum existentie, & vnionis
ad partes, quas antea informabat, non mu-
tatur ex eo, quod de nouo copuletur aliis:
tamen secundum quod per motum nutri-
tionis coniungitur de nouo partibus ali-
menti conuersionis in substantia aliti, verè
subit mutationem, si verò antecedens in-
telligatur secundo modo, negandum est:
neque argumentum sumptum ex transub-
stantiatione panis in corpus Christi, illud
confirmat: nam corpus Christi, licet non
mutetur in Cælo vbi existit modo natu-
rali, mutatur tamen secundum essendi no-
uum, qui ipsi accidit in singulis substantiis
consecratis, sub quibus incipit esse ex vi
conuersionis panis in ipsum. Aristoteles
autem cum asserit terminos mutationum
esse immotos, loquitur de mutatione ma-
ximè propria, quæ supponit subiectum ali-
quod substratum successiue vtrique termi-
no mutationis: quod non cõuenit formis,
quæ per mutationem incipiunt, vt videre
est in ipsa sanitate, atque scientia, quarum
exemplo vtitur Philosophus: cum quo ta-
men stat, vt iuxta ea, quæ dicta sunt cap. I.
dicantur mutari aliquo modo: in Deo autem,
cui etiam autore D. Iacobo in sua Canoni-
ca c. I. repugnat vicissitudinis obumbratio,
nulla prorsus mutatio admittenda est.
Porro argumentum sumptum à motu lo-
cali non est accommodatū: Nam motus id-
eò non arguit mutationem in loco, quia ad
ipsū terminatur extrinsece, & recipitur in
mobili, at vero conuersione, vt potè actio pos-
situa inesse debet intrinsece alicui ex ter-
minis, non termino à quo, is enim abiicitur,
ac definit cum sit conuersione, ergò necessa-
rio inest termino ad quem: qui proinde
non potest non esse subiectus mutationi: &
ideo licet locus, qui est terminus motus lo-
calis, sit immobilis, non proinde erit im-
mobilis forma, siue entitas, quæ est termi-
nus ad quem conuersionis: hæc enim ter-
minat intrinsece conuersionem, & subie-
ctat illam saltem, vt quo: omne autem
subiectum mutationis passiuæ re ipsa mu-
tatur.

Deus expers omnino est muta-
tionis substantialis in
partem.

CAPVT VII.

TRes sunt mutationes substantiales in
partem: prima generatio, & corruptio
simpliciter: secunda partialis corruptio,
& generatio, quæ interuenit in augmenta-
tione, & decretione viuentiū: tertia deniq;
diuisio, qua pars aliqua integrans secerni-
tur, ac diuiditur à cæteris, vel coagmenta-
tio, ratione cuius substantia coalescit cum
aliis ad constitutionem vnius entis per se.
His omnibus caret summa diuinitas, apud
quam non est transmutatio: id quæ ab om-
nibus ipsius simplicitate euidenter de-
ducitur. Etenim tria hæc mutationum ge-
nera non aliter fiunt, quàm per mutuam con-
iunctionem, vel dissolutionem partium
inter se: Deus est omnino simplex, & ex-
pers partium: ergo repugnat vt sit capax
harum mutationum. Præterea mutationes
hæc sunt ab agente extrinseco contrario,
& prædominante in passum, quod muta-
tur: Deo nihil est contrarium, cum sit in-
finita bonitas: nihil fortius, cum sit infinita
potentia, non ergo erit obnoxius eiusmodi
mutationibus. Denique omnes hi modi
mutationis ex sua propria ratione arguunt
imperfectionem in Deo: nam quæuis mu-
tatio ex his positiua supponit in subiecto
priuationem formæ, aut perfectionis ac-
quirendæ cū potentialitate ad ipsam, quæ-
uis autem destructiua est suo modo cor-
ruptio: hæc verò malum, & imperfectio-
nem importat, quoniam vt ait Augustinus
lib. contra Epistolam fundamenti, cap. 35.
Omne, quod corrumpitur bono aliquo minuitur:
sed hæc clariora sunt, quàm vt longiore
probatione egeant.

Circa hanc materiam turpiter errarunt
Manichæi, qui Deitatem ita partibus dif-
fusam existimarunt, vt vno ex latere con-
tingeret terram tenebrarū, & ab ipsa quasi
cuneo fissa, atque hiulca maneret, vt refert
August. lib. cont. Epistol. fundamenti c. 21.
Quin verò absurdius aliud fingebat: nem-
pe cum gens tenebrarum, quam Deo con-
trariam, atq; inimicā constituebant furore
percita aduersus illam confurgeret, Deum
partem aliquam sui in tetram illam substā-
tiam coniecisse, vt ipsius cõmixtione eam
refrenaret, & à summo furore repineret:
& ita afferebant mundum fabricatu ex na-
tura boni, ac mali commista: partem verò

I.

Augustin.

II.

Manichæi.

Augustin.

Augustin.

illam diuinam ex omni parte mundi quotidie purgari, & in sua regna refumi: Ita Augustin. conscius Arcanorum seclæ Manichei refert, lib. 2. de morib. Manich. c. 15. quæ ibidē fusè redarguit. Verum tam manifesta infania se ipsa prodit. Nam si Deus aliter non potuit resistere genti illi tenebrosæ, quam abscissa parte sui, infirmus sanè, atq; impotens est: si potuit, imprudens fuit, cum maius sibi detrimentū sponte intulit, quam pati poterat ab aduersarijs. Deinde si pars illa diuina illigata est atque immista terræ, aut genti tenebrosæ, tenetur utiq; vi aliqua maiore, nexuq; firmissimo, à quò deinde quomodo euadet, nisi accedat vis aliqua maior? nam si seipsam ex misione illa posset eximere, non utique tam diu in tenebris, & squalore laceret contra naturam lucis: cuius ad tenebras nulla conuentio est, aut focieras. Valeant igitur hæc somnia sacrilega: nam fides Deum ut simplicem, ita impartibilem agnoscit.

III.

Arian.

Athanasius.

Cyril. Alex.

Contra verò Ariani, ut impartibilitatem Patris fartam, tectamque tuerentur, in aliam insaniam incurrerunt, ut dicerent filium Dei non esse æternum, nec ex eadem Patris substantia genitū: ita enim argumētatur apud Athanas. disputat. cont. Arianum, coram Probo iudice circa mediū: & apud D. Cyrill. lib. 6. thesauri c. 1. quomodo æternus esse poterit filius, aut quomodo inseparabiliter emanauit ex Patre; nā, quod ex aliquo prodit, pars substantiæ est, vnde prodit: quod autē semel separatū est, atq; diuisū, id totū esse non potest, quo argumento suadere conantur, si Deus filiū habeat consubstantialē, vtrumque mutandum; Patrem, quoniam generare non posset, quin partem aliquā substantiæ suæ filio communicaret, ut sit in reliquis generationibus substantialibus viuētium, & sic pateretur diuisionem, filium, quoniam non posset esse coæternus Patri, & propterea, si cepit esse ex tempore, mutationem subiit traductus de non esse ad esse. Verum hæc attingūt quæstionem de generatione Verbi, & ideo in materia de persona verbi ex instituto disputanda. Nunc breuiter perstringenda, quatenus oppugnant immutabilitatem Dei: & ut magis appareat difficultas addendum vnum, vel alterum argumentum. In primis verò se offert obscurus locus ex Autore lib. de Speculo c. 27. apud August. tom. 9. *Natura, inquit, diuinitatis tue immobilis est omnino, & immutabilis: persona verò mobiles sunt secundum relationē non iuxta proprietatem.* Nam vel loquitur de mutatione actiua, aut extrinseca in tēpore, vel de æterna, & intrinseca, prima non mi-

Autor lib. de Speculo.

nus cōuenit diuinitati ipsi, quam personis: ergò intelligi debet de mutatione æterna, atque intrinseca: quam excludit à natura diuinitatis, admittit in personis. Deinde si processiones diuinæ fierent in tempore, verè caderet mutatio in personas producentes, ac productas, sed ratio mutationis latè sumptæ non tollitur ex eo, quod sit ab æterno: ergò processiones diuinæ de facto sunt mutationes. Propositio illa est euidentis, quo ad personas procedentes: nam si processio fiat in tempore opus est, ut persona procedens esse incipiat: omnis autē inceptio substantiæ mutatio est. Quod ad personas autem producentes supponitur à D. Ambrosio lib. 1. de fide c. 5. qui arguens contra Arianos infert Patrem, si generaret Filium in tempore, fuisse mutandum. *Nam si Pater, inquit, esse cepit, Deus ergò primo erat, postea Pater factus est: quomodo ergò immutabilis Deus, si enim ante Deum, postea Pater, vtiq; generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam.* Probatur verò quoniam sublata generatione actiua nō est Pater: quare si hæc non fuit ab æterno, sed ex tempore Deus incepit esse Pater in tēpore: & proinde mutatus est. Deinde omnis processio cōtinetur in potentia principij producentis, ex qua tam processio ipsa, quam persona procedens educitur in actum: ergo processio mutatio est: patet cōsequētia, quoniam omnis trāsitus de potentia in actū est mutatio, ut dictum est c. 1. tunc verò processio esset transitus de potentia in actum. Deniq; per processiones existunt in Deitate diuinæ relationes, tanquā germina, siue rami ab eadē radice Deitatis exorti, ut ait S. Dionys. c. 2. de diuin. nom. p. 2. his verbis. *Filius enim & Spiritus S. secundæ Deitatis, si fas est dicere germina plantati dicuntur.* Relationes autē sunt actus entitatiui, nec habent esse ex se ipsis, sed à personis, à quibus procedunt: ergò saltem mutationis vim præ se ferunt.

Ambrosius.

Dionysius.

Athen.

Augustinus.

Dicendum nihilominus processiones diuinæ, nequaquā esse mutationes, ita expressè docet Alenf. 1. p. 4. m. 1. ad 5. & 6. & alij referendi in materia de Trinitate. Fundamentum est, quoniam omnis mutatio est à termino opposito formæ, ad quam est mutatio: terminus autē debet esse talis, ut suapte natura possit dari in aliqua duratione ante formam ipsi oppositam: processiones autē diuinæ nō ita se habent, nō enim generatio verbi procedit ab vlla forma positue opposita Deitati, aut filiationi: non item à negatione: ut contendit cōtra Arianos August. lib. de Fide, & Symbolo c. 3. & lib. 3. contra Maximin. cap. 14. & alij

Patres

Patres: tunc enim filius esset ex nihilo: atque adeo creaturæ, quod est hereticum: cumque omnis relatio diuina sit summe necessaria, simplex, & à se, hoc est non à causa extrinseca, fingi non potest aliquis terminus illi oppositus, à quo ipsa procedat: quare non habet ullam rationem mutationis. Deinde mutatio omnis est, aut recipitur in aliquo mutabili: per processiones verò diuinas nihil mutatur: ergo processio non est mutatio. Assumptio ostenditur, quoniam non mutatur essentia, non persona producent, aut procedens: & nihil est aliud, quod per diuinas processiones fingi possit mutari. Essentiam diuinam non mutari per se probat Scotus in 1. d. 5. q. 2. §. *Ideo tenendo*, quoniam essentia in diuinis processibus non subit vicem materiæ, aut quasi materiæ: neque relationes comparatione eius habent vicem actus: & ideo cum dicitur filius genitus de substantia Patris non est intelligendum quasi de materia: sed hoc spectat ad materiam de Trinitate, nunc verò Deitatem esse mutationis expertem facile ostenditur. Etenim omnis Physica mutatio fit ab extrinseco principio: at Deitas ex se ipsa est trina, & vna: quare non inest illi potentialitas ad Trinitatem relationum constituentium personas, aut binarium processionum: omnis quippe potentia passiva est principium indifferens contradictionis, non magis determinatum ex se ad vnā partem, quam ad alteram: Deitas verò necessariò est vna, & vna: nec prius est in ea posse esse, quam ipsum esse: quo sensu rectè dixit Philoso. 3. Physic. t. 32. in æternis idem esse quod posse, quia in eo, quod suapte natura æternum est, potentia ut sit non præintelligitur ipsi esse: nam omnis potentia huiusmodi, aut nititur capacitate ipsa subiecti, quod partim est actu, partim potentia, qualis est potentia hominis ut intelligat, ut sit iustus, vel sapiens: aut sola potentia actiua agentis extrinseci: qua ratione mundus, antequam crearetur, erat in potentia ut esset per denominationem extrinsecam ab omnipotentia diuina: à qua condipoterat: essentia diuina non erat hoc posteriori modo in potentia, cum sit primum agens ex se, & non ex principio extrinseco, non item priore, quoniam id, quod est, secundum quod est, non est in potentia, sed secundum id, quod non est: Essentia verò semper est trina, & vna, neque in ipsa unitas fuit ullo modo prior Trinitate: ergo nunquam fuit in potentia, ut esset trina: & consequenter neque ad processiones aut relationes personales, quibus est formaliter trina.

Gillij comment. Theol.

Iam verò personæ producentes manifeste absunt à mutatione: nam, si agentia naturalia non hoc ipso, quo agunt, mutantur: cur in diuinis persona producent mutabitur? Quo argumento vsus est Cyrillus ubi supra, quando ex illuminatione, & calefactione, quæ emanat ab igne & sole absque mutatione, ipsorum probauit generationem æternam fieri, absque mutatione Patris æterni. Quæ similitudines quoad hoc aptæ sunt, quamuis in aliis differant. Personæ igitur diuinæ, quatenus cum causis secundis conueniunt in ratione analogicæ productionis actiue, non mutantur. Ex propria autem ratione nihil addit ex quo mutari dicantur: nam ita producendo personas communicat naturam, ut non per partes, ac diuisionem tribuant dando partem sui, & partem retinendo, sed ita totam naturam, & virtutem procedentibus communicant, ut totam quoque in se ipsis habeant: & proinde, nec in ipsis minuitur essentia, nec in procedentibus diuiditur, aut separatur: sed tota est in singulis, & tota in omnibus, ratione cuius dicitur pater esse in Filio, filius in Patre, spiritus S. in vtroque, & viceuersa: quia omnes tres personæ vnæ sunt. Cum igitur omnis mutatio consistat in obiectione, aut acquisitione alicuius actus intrinseci, ad quem mobile est in potentia, consequens est ut personæ producentes, quæ nihil producendo amittunt, aut acquirunt, immobiles omnino perseuerent. At, inquiet aliquis, generatione actiua resultare in prima persona relationem paternitatis, & spiratione actiua in prima, & secunda relationem principij spirantis: huiusmodi verò relationes, utpotè reales, & subsistentes, actus entitatiui sunt: ergo videntur mutatione aliqua pullulare in essentia, & aduenire personis. Verum hæc obiectio facile dissoluitur: hæc enim resultatio non est actio vlla, vel passio, aut quidpiam ex natura rei distinctum ab essentia, vel persona producente: sed est ipsamet relatio, ut concepta à nobis per modum resultationis, cum id, quod est simplex, & omnino indiuisum, ratione distinguimus: conceptio verò nostra non ponit in re, neque ex nostro modo concipiendi dependet ratio mutationis realis.

Denique neque personæ productæ mutantur processionibus ad ipsas terminatis: quæ veritas deducitur ex eodē principio, quo nititur immutabilitas essentiæ, nempe summa actualitate, ac necessitate processionum, & personarum procedentium: Quid enim mutatur, ut dicebam cap. i. procedit saltem à non esse potentiali ad esse

Gggg 2

actuale,

V.

Cyrill. Alex.

VI.

aetuale, vel ab hoc ad non esse: processiones diuinæ non sunt ab esse ad non esse, ut patet: neque procedunt à non esse actuali, ut fides docet, quoniam æternæ sunt: non à non esse potèntiali, quoniam necessariae sunt, ergo neque mutationes sunt. Hoc argumentum terigit Cyrillus. vbi supra, de generatione Verbi æterni loquens. *Qualis verò, inquit, genitor in omnibus est, talis & qui ab eo nascitur: sed Deus Pater æternus est, æternus ergo, & suus filius est: lux est Pater: huius lucis splendor semper cum ipsa est:* Ecce quomodo generatio Verbi, quia æterna est, non procedit ex non esse actuali; deinde subdit, & *Homini quidem verbum ad nihilum redigitur, neque viuum, neque subsistens est:* Nam & Homo, qui hoc verbum emittit, & ex nihilo productus est, & corruptioni subijcitur. Verbum autem Dei viuum est, & ex viuo Patre profuit, & ideo semper est, quibus verbis indicat necessitatem absolutam existendi: & consequenter negat in Verbo potentiam ad non essendum, qua sublata tollitur omnis ratio mutationis.

VII.

Obiiciet aliquis necessitatem emanationis à principio, etiam si æterna sit, non tollere quo minus sit vera mutatio, si sit potèntia productiua in principio: nam, si ab æterno fuisset necessaria aliqua emanatio à subiecto creato, adhuc intra terminos mutationis includeretur: personæ autem procedentes sunt in potèntia producenti, concipitur enim filius à nobis in priore originis esse in potèntia generatiua Patris: ideoque licet Filius à Patre æterno necessario procedat, non proinde generatio definit esse mutatio. Et confirmatur, quoniam omnipotentis actiue respondet passiua, ut concedit D. Thom. i. p. q. 41. art. 4. ergo ex parte personarum procedentium erit potèntia passiua, & consequenter processio erit mutatio. Henric. quod lib. 8. q. 9. & in sum. art. 54. q. 3. admittere videtur in diuinis potèntiā quandā ad aliquid sola ratione differentē, & semper coniunctam actui, ad quem non transit per transmutationē. Hæc tamen solutio, si nihil aliud addatur, non sufficit, nā proprietates realiter distinctæ à subiecto semper est coniunctæ eidē, & Angelus ab æterno creatus semper esset coniunctus cum actu essendi, & tamen potèntia passiua subiecti ad proprietatē, & naturæ Angelicæ, ut existat, fat est ut emanatio proprietatis à subiecto, & creatio Angeli sit mutatio latè sumpta. Si ergo verbum diuinum præexistit in aliquo tanquā in potèntia, & ipsum habet potèntiam, ut generetur, cur generatio non erit aliqua mutationē? Eadem difficultas cernitur in sententia Magistri in i. d. 7. lit. F. vbi supponit Filium præexistere

S. Thom.

Henricus.

Magister.

in essentia diuina tanquam in potèntia: & proinde sicut Pater habet potèntiam actiua ut generet, ita filium habere passiuam ut generetur. Ad hoc dubium responderi potest Filium Dei nequaquam præexistere in aliqua potèntia passiua, ex qua veluti educatur, nam ipsamet essentia diuina, quæ in Patre est potèntia actiua generandi, est etiam in Filio potèntia, ut generetur, non tamen passiua procedens de imperfectione ad perfectionē, sed obiectiua, ut loquitur Scot. in i. d. 5. q. 2. §. *Sed obijciatur*, quia Filius dicitur producibilis, sicut Pater dicitur productiuus: sed sicut in Patre non est aliud esse productiuum, quam producere, & esse Patrem, ita in Filio non est aliud esse producibile, siue generabilem, quam generari, & esse Filium; sed adhuc non plene satis fit argumento, quoniam in Patre est vera ratio potèntiæ actiue: ergo etiā in Filio erit vera ratio potèntiæ passiue, si Filius est producibilis, eo modo quo Pater est productiuus.

Scotus.

VIII.

Pro solutione verò suppono ex Diuo Thoma lib. 3. contra Gentes cap. 86. & i. p. q. 41. ar. 4. ad 2. Possibile significare interdum id, quod non implicat contradictionem, & extenditur tam ad necessarium, quam ad contingens: interdum vero id, quod habet indifferentiam ad esse, vel non esse, quæ prouenit ex capacitate, & indeterminatione subiecti respectu alicuius forme; nam quia capax est illius, potest esse, quia vero non est determinatum ad eam, potest non esse, potèntia verò passiua, quam Philosophi remouent à Deo, non consistit in possibili accepto priore modo, sed posteriore: priore enim modo non repugnat rationi actus puri, cui opponitur potèntia passiua; posteriore verò maxime: nam repugnat actum purum habere indifferentiā ad non esse, & ideo possibile priore modo datur in diuinis, non verò posteriore, ut ait D. Th. vbi proximè: Verbum autem diuinum habet potèntiā ut generetur priore modo: quia quidquid est, esse habet dubie potest: & cum verbum generetur, habere debet potèntiam, hoc est non repugnantiam Logicam, ut generetur, non autem potèntiam passiuam, ex cuius potentialitate educatur: nam essentia diuina, quæ est potèntia generandi Verbum, cum sit actus purus, non est potentialitas, ut sit generatio, aut Verbum genitum, sed actus, & necessario est utrumque: & ideo sublata indifferentiā ad esse, aut non esse tollitur ratio potèntiæ passiue, sine qua non est mutatio. Hoc posito respondetur ad argumentum, tunc solum necessario dari potèntiam passiuam ex parte producti,

S. Thom.

producti, quando potentia ex parte productis est factiua, aut educiua formæ de potentia subiecti, vel communiciua formæ distinctæ à subiecto. Ratio est, quoniam factio terminatur ad formam distinctam à natura, & formæ producentis, ad quâ subiectum habet potentiam passiuam. Denique; comunicatio formæ distinctæ à subiecto, etiam si nõ educatur de potentia illius, necessario est actio distincta à subiecto, ac proinde mutatio, vt constat in nutritione, qua anima rationalis inducitur de nouo in partes materiæ aduenientes. Si verò hæc tria absint, & productio sit immanes in natura operantis, non verò educio formæ de potentia ipsius, sed idẽ prorsus cum illa, & forma idẽ prorsus cū subiecto, nõ potest concipi tanquã progressio à nõ esse saltem potentia ad esse, sed solum ab esse eiusdem formæ sub vna ratione essendi ad esse eiusdem sub alia, ita vt habeat vtrumq; modũ essendi nõ in eodẽ supposito, sed diuersis. Ita verò se res habet in processibus diuinis: nam generatio, v. g. non est factio, quia non est de nihilo, aut de materia præexistente: vt probant Patres, & Scholastici referendi in materia de Trinitate, nõ educio de potentia materiæ, aut comunicatio formæ distinctæ à subiecto: sed tam comunicatio ipsa, quam supposita, quibus sit comunicatio, sunt ipsamet forma comunicata: & idcirco concipi nequit subiectum cum indifferentia ad formã, vel communicationem ipsam: atque adeo non est verè potentia passiuã, vt ait D. Thomas citatus, sed solum potentia obiectiua, vt vocat Scotus, & non repugnantia, vt sit coniuncta cum necessitate essendi: & ideo processiones diuinæ, vt ait idẽ Scot. eadem q. s. *Ad argumenta*, non habent terminum à quo negatiuũ, sed soli termini sunt producens, ac productum. Sed maior huius rei explicatio pertinet ad materiam de Trinitate.

IX. Testimonium Autoris lib. de Speculo nonnihil habet difficultatis. Potest tamen explicari ita, vt nomen *mobile*, accipiat metaphorice pro quauis actualitate. Et tunc explicari debet de mobilitate substantiali, quæ essentia, qua essentia, ne metaphorice quidem conuenit, non enim dicitur generari, aut produci, vt dicuntur personæ, quarum origines concipiuntur ad modum, quo concipi à nobis solent productiones substantiarum creaturarum, quæ mutationes sunt. Et quoniam proprietates non concipiuntur vt processiones, sed vt formæ, quibus personæ in seipsis cõstituuntur, aut eas esse mobiles secundum relationes, scilicet originis, nõ verò secundum proprietates.

Gilij comment. Theol.

Ex dictis patet solutio ad obiectionem suprà positam de resultatione relationum ab essentia: nam, cum non sint in potentia passiuã illius, vel propria, intelligi potest ipsarum emanatio absque vlla mutatione. Runt etiam inania fulcra hæreticorum: nam Pater totam naturam, & non partem ab æterno, & non ex tempore comunicauit Filio absque sui, vel illius mutatione. Ad primum argumentum concessa maiore distinguenda est minor: nam si variatio penes æternũ, vel tẽporale nihil innouet penes ea, quæ faciunt ad rationẽ mutationis, vt productio aliqua sit mutatio, nihil intererit vtrum sit ab æterno, an ex tẽpore, quomodo res se habet, quãdo mutationes similes temporarijs supponimus esse ab æterno, sèper enim manet educio actus positiui ex nõ esse saltem potẽtiali: si vero cū priore illa durationis varietate inuoluatur variatio penes potentiam passiuã, qua nititur ratio mutationis: tunc supposita variatione durationis de æterna in temporalem necessario inferitur, vt sit vera mutatio ea, quæ sublata eiusmodi suppositione non esset: nam id, quod incipit in tempore, nõ est absolute necessarium, & est in potẽtia passiuã, vt esse incipiat, quare si per impossibile supponatur processiones diuinæ incipere, necessario sequetur esse mutationes: quia simul supponitur, quod fuerint in potentia passiuã. Et ideo Damascen. lib. i. Fid. Orthodox. cap. 8. & D. Ambros. citatus admittunt, si non existens Pater postea cõcedatur fieri Pater, induci versionem, hoc est mutationem hypostasis, siue personæ Patris: cum verò talis potentia ad esse, vel non esse, non sit in processibus æternis, ideo sunt alienæ à ratione mutationis, vt explicat Alensis. p. q. 4. m. i. ad 5. & 6. *Ad secundũ* respondetur personas procedentes contineri quidẽ in potentia producentium, non tamen esse potentia, sed actũ in illis: aliud enim est principiatum esse in potẽtia principiantis, aliud esse potentia in illo: nam primum de se non excludit esse actuale, personæ quippe procedentes sunt actũ in potentia eorum, à quibus procedunt: etenim potentia hæc est ipsa essentia diuina vt habita à principijs processioũ, quæ, cum sit eadem prorsus in personis, ad quas processiones terminantur, ratione ipsius personæ alteræ in alteris mutuo sunt actũ, & non potentia. Nam esse potentia excludit esse actuale formale eius, quod est in potentia, & solam inuehit aptitudinem ad esse virtute causæ, siue principij, in nõ est potentia, ita vt esse formale virtutis operatiuæ sit formaliter aliud esse, saltem mu-

X.

Damascen.
Ambrosius.

Alensis.

Gggg 3

mero

mero diuersum, ab esse formali eius, quod in eiusmodi virtute potentia continetur: vt videre est in omnibus effectis creatis. Nam aliud formaliter est esse lapidis in se, & aliud virtus diuina in qua eminenter continetur, aliud esse formale Abellis, & aliud virtus generatiua Adami, in qua ille virtute continebatur, cum adhuc esset in lūbis eius: at in processioneib. æternis longè aliter se res habet: etenim ipsum esse formale personarum procedentium est omnino idem cum ipso formali esse potentia principatiua, nempe cum essentia diuina: & id eo, tamen si verum sit personas procedentes esse in potentia producentium, non sequitur vt sint potentia in illis, quoniam sunt actu. Ad vltimum respondeo, etiam si similitudo illa sumpta ex arboris radice, trunco, ac ramis vsurpetur à Patribus ad explicandum pro nostro captu ineffabile mysterium Trinitatis, nō tamen accommodandam esse in omnibus, alioquin non esset similitudo, sed res ipsa, adducitur autem ad explicandam vnitatem, distinctionem, atque originem personarum: nam, quemadmodum in vna arbore distinguuntur radix, truncus, & rami, ita in vna Deitate tres personæ: & quemadmodum radix non procedit ex alia parte arboris, sed est primum eius principium, à quo partes aliæ germinantur, ita Pater est in genitus, & primum principium processionum diuinarum: & sicut truncus immediatè procedit ex radice, rami vero trunco mediante, ita Filius à solo Patre immediatè procedit, spiritus à Patre per Filium, & à Filio: sicut ergo, si ex hac similitudine quispiam argueret distinctionem partialem, & separabilitatem personarum ex eo, quod partes arboris ita distinguuntur, & separari possunt, nihil concluderet, ita ex eo, quod truncus, ac rami non sint actu in radice sed potentia, non sequitur, vt processionibus, & personarum procedentes non sint actu sed potentia in essentia diuina quæ est principium, quo processionum. Nam quamuis nostro modo intelligendi concipiatur essentia, vt radix processionum, & relationum, concipi tamen non debet sub potentialitate, aut indifferentia ad illas: quod requiritur vt ipsarum emanatio sit aliqua ratione mutatio: sed semper cum summa actualitate, identitate, ac necessitate, cum quibus nequit coherere mutatio.

In Deum non cadit accidentalis mutatio.

CAPVT VIII.

POSTA omnimoda immutabilitate substantiali dubitabit aliquis circa accidentalem, quoniam in sacris literis dicuntur pleraque de Deo, quæ significant mutationes accidentales, vt motus localis indicatur Ia. Iacob. 4. cobi 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Pœnitentia, & dolor, Genes. 6. Pœ. Genes. 6. *nitunt eum, quod homine fecisset in terra, & raptus dolore cordis intrinsecus, &c.* Dicitur irasci, misereri, & similia, quæ omnia passionem, & motum secum trahunt. Quæ de causa Marcionistæ, vt est apud Tertull. lib. 2. Marcion. Tertullian. aduers. Marcionem cap. 16. Deum veteris testamenti negabāt: qui sæpè dicitur zelari æmulari, irasci, &c. *Si Deus, inquit, irascitur, & amulatur, & extollitur, & exacerbatur, ergo, & corrumpetur: ergo, & morietur.* Secundo Sapient. 7. dicitur, *mobilius omnibus mobilior est sapientia.* Præterea Sancti Patres Dionys. cap. 1. de cœlesti Hierarchia, & Magn. Dionys. cap. 9. de diuinis nominibus. Nazianzen. Nazianzen. orat. 42. quæ est 2. in Pascha, satis ante medium. August. 1. 8. de Genesi ad liter. c. 20. Augustin. & alij motum Deo tribuunt: motus autem à mutatione absolui nequit. Denique actiones cum mutatione necessario connexæ sunt: Deo verò tribuimus actiones, tam immanentes, quàm transeuntes, ad quas ipse ratione libertatis indifferens erat: quare si cōtingentia est radix mutabilitatis, actiones omnes diuinæ, quæ non sunt necessariæ, nō erunt alienæ à mutabilitate.

Perspicuum tamen est Deum esse incapacem mutationis accidentariæ, quod docent cōmuniter Patres. Hilarius enarrat. in Hilarius. Psal. 2. *Beata, inquit, illa perfecta, æterna, virtutis bonitas non patitur conuersione, nec demutatur ex alio in aliud motu accidentis instinctus.* Anselm. in Monol. cap. 24. Hugo Victor. Anselm. lib. 7. eruditionis didascalice, qui est de Hugo Victor. Trinitatis per visibilia agnitione cap. 20. Diu. August. lib. 5. de Trinitate cap. 2. *Alia, inquit, essentia, vel substantia accipiunt accidentia, quibus in eis fiat, vel magna, vel quantacunque mutatio: Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est.* In particulari vero ostenditur triplici medio. Primum sumitur à simplicitate: quod enim secundum accidentia mouetur, non est totum, quod est, quia nihil est id, sine quo potest esse: Deus autem ratione suæ simplicitatis est totum, quod est, quare

quare secundum accidentia moueri nequit. Secundum sumitur ab omnimoda perfectione: nam omne subiectum, quod accidentaliter mutatur, fit mutatione perfectius, vel deterius: Deum tam perfectionem amittere, quam perfici est impossibile, quia est summa bonitas, & infinita perfectio. Vnde Nyssen lib. de oratione versus finem. *Qui ad omnem mutationem, inquit, firmus, & immobilis est, qui non potest reperire melius, in quod transeat.* & ideo merito dicebat Plato. Dialogo 2. de Republica versus finem. Quod si Deus mutaretur fieret deterius: hoc autem si quis admittat, iam concedat necesse est Deum non esse primam, atque infinitam bonitatem: illa enim maior est, quæ nec minui, nec auferri potest. Denique idem deducitur à sufficiente enumeratione mutationum accidentalium, quæ Deo repugnat: non enim habet quantitatem, ut minui possit, vel augeri: non qualitatem, secundum quam alteretur: non abest ab ullo loco, ad quem moueatur. Quoniam vero actiones ipsæ vitales mutationes in nobis sunt, vel saltem non sunt sine mutatione, oportet ostendere has ipsas non esse in Deo mutationes: Porro in nobis duplex considerari potest mutatio in actionibus vitalibus, altera consistit in ipsamet ratione operationis creatæ, quæ suapte natura est quædam vitalis agitatio: altera corporalis, quæ est comes operationum appetitus sensitivi: quoniam iuxta varios eius affectus diuersimode alteratur, ac mouetur sanguis, & Spiritus vitales, qui inseruiunt actibus animalibus. Hæc vero, ut à faciliore exordiar, longè abest à Deo, qui est ab omni concretionem corporea segregatus: & propterea quotiescunque in facris literis tribuitur Deo ira, misericordia, dolor, & alia id generis, quæ sunt in nobis cum passione corporea, sumuntur in sensu, non proprio, sed metaphorico: quia in Deo est appetitus vindictæ sine perturbatione, displicentia de rebus voluntatis eius contrariis sine molestia, & afflictione, quod sæpe notarunt Patres Origenes homil. 23. in Num. ante medium. *Hæc omnia, inquit, in quibus, vel lugere, vel gaudere, vel odire, vel latari dicitur Deus, tropico, & humano more accipienda sunt ab scriptura dici: aliena porro est diuina natura ab omni passione, & permutatione affectu: in illo Imper beatitudinis apice immobilis, & inconcussa perdurans: similia dicit Basil. in id. Psalm. 37. Domine, ne in furore arguas me; Gregor. lib. 20. moral. cap. 23. in id. Iob 30. Mutatus es mihi in crudelem: Et*

ideo ut inquit Tertullianus loco citato, *Stultissimi sunt, qui de humanis diuina prædicant, & quoniam in homine corruptoria conditionis habentur huiusmodi passionēs, idcirco & in Deo eiusdem status existimantur: quod argumentum fusè ibidem prosequitur, in eo tamen non est caute locutus, quod de Deo dixit, Quæ omnia patitur suo more, quod eum pati condecet.* Nam cum in rigore de Deo loquimur, non possumus accommodare illi Verbum pati. Quapropter quod dicitur, Sap. 7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia*, vel mobile intelligitur aptum mouere, quemadmodum sensibile dicitur, quod est aptum mouere sensum, ut interpretatur Alensis 1. p. quæst. 4. m. 2. ad 2. & Bonauent. in 1. d. 8. 1. p. distinctio. 2. art. 2. quæst. 1. ad 1. vel potius dicendum cum D. Thoma 1. p. quæst. 9. art. 1. ad 2. & in 1. dist. 8. quæst. 3. art. 1. ad 1. & Richard. art. 2. quæst. 1. dici mobilem diuinam sapientiam, non quia in se mouetur, sed quia quatenus procedit in effectus, assimilatur motui locali processui: quemadmodum enim hic procedit à loco proximiori per intermedia usque ad extrema, ita diuina sapientia suam similitudinem rebus imprimit, easque moderatur incipiens à superioribus, deinde procedens ad inferiores.

Quod vero attinet ad primum genus mutationis duo in operatione vitali considerari debent: Alterum quod sit actus quidam, alterum, quod supponat potentiam passiuam, ex qua procedit cum defectibilitate: & primum quidem perfectio quædam est, ratione cuius sancti Patres aliquando tribuunt motum Deo, ne scilicet Deum tanquam in somno ab operationibus vitalibus vacantem conciperemus: Et ob hanc causam Philosophus lib. 12. Metaphys. t. 51. asseruit Deum esse in perpetua Vigilia, quia nimirum est actu secundum operationes immanentes intellectus, ac voluntatis: & secundum hanc considerationem intelligendi sunt Patres, si qui nomine motus vtuntur in diuinis, ita expresse loquitur Nazianz. Nazianzen. citatus, & Nicetas ibidem, & hac ratione Dionys. interpretatur Richard. in 1. dist. 8. art. 2. quæst. 1. ad 2. & Augustin. idem Richard. ad 1. S. Thom. 1. p. q. 9. art. 1. ad 1. & in 1. d. 8. q. 3. art. 1. ad 2. & Aureol. q. 2. ad ultimum. Ratione vero alterius conditionis nequit motus ascribi Deo: quoniam in eo non est actio causata, & re ipsa procedens à vita substantiali, sed ipsamet vita Dei, prout æquipollet eminenter vitæ creatæ accidentali, hoc est actionibus vitalibus, dicitur intellectio, electio, & id genus alia

actiones: quæ proinde non concipiuntur
vt actus educti ex potentia passiva vitæ di-
uinæ substantialis, sed vt plurimæ ratio-
nes formales necessariae eiusdem vitæ: &
quoniam nihil propriè est in potentia
comparatione eorum, quæ sunt de in-
trinfeca ratione formali propriæ essentia,
nisi comparatione ad causam extrinse-
cam, quæ potest rem traducere de non
esse ad esse, & de esse ad non esse, eo ipso,
quo res est absque noua mutatione com-
petunt omnia sibi intrinfeca: non enim
producto Angelo rationes formales in-
trinfecæ illius incipiunt existere per no-
uam aliam mutationem: ergo, si qua sub-
stantia careat extrinfeca causa, à qua sit,
& ex se ipsa necessario sit, omnia quo-
que pertinentia ad rationem formalem
ipsius hoc ipso absque mutatione sunt.
Quare cum ad rationem formalem Dei-
tatis in se pertineant omnes perfectiones
simpliciter, siue sumantur per modum
potentiæ, siue per modum actus vitalis, ex
se ipsis necessario sunt potentialitatis, ac
mutationis expertes: quod argumentum
attigerunt nonnulli Patres, & Doctores
Scholastici, qui ex eo probant Deum non
esse subiectum mutationi, quia est causa
prima, ens increatum, & à se.

IV.

Hæc locum habent in actionibus Dei
necessarijs. In liberis autem peculiaris est
difficultas: nam, cum abesse potuerint à
subiecto, nec complete intelligantur esse
per absolutam, ac necessariam formam Dei.
Dubium est quomodo Deo accidant absq;
mutatione ipsius. Eæ vero aut sunt actio-
nes ad extra, quæ Deo ex tempore conue-
niunt, aut actus vitales liberi, qui compe-
tunt ab æterno. De actionibus ad extra agā
hoc capite, in sequentibus de actibus libe-
ris immanentibus. Quod attinet ad trans-
euntes adhuc quæstio dupliciter intelli-
gi potest. Primum quidem vtrum actio ipsa
sit formaliter mutatio agentis: deinde ve-
ro vtrum ad hoc, vt Deus ageret ex tem-
pore, necessario supponenda fuerit aliqua
mutatio in ipso. Primum nonnihil diffi-
cultatis habet in sententia eorum, qui cen-
sent actionē esse in agente: nam cum actio
sit verè forma positiua, si de nouo in sit ali-
cui subiecto, hoc necessario subit mutatio-
nem. Deus autem agit de nouo ad extra: ergo
agendo mutatur. Quod vero attinet ad
secundum Auicennam lib. 6. Metaphys. de
mente Philosophorum sentit non posse in-
cipere nouam actionem non præsupposita
mutatione agentis: quoniam, inquit, vna-
quæque causa per se, & essentialiter est cum
suo causato, & semper est causa ipsius: si ve-

Auicenna.

ro ex tua natura, & essentia non necessario
facit, vt sit causatum, non potest id facere
absque operatione aliqua, qua acquirit vim
eius necessitatis in causando: atque adeo
perspicuum est omnē motum nouum præ-
supponere aliquid noui in causa: id vero
nonnisi per motum acquiritur: ergo causa
de nouo agens patitur præuiam mutatio-
nem vt agat. Ob quam causam Aristot. lib. 8. Physicorum t. 13. ait positionem Anaxa-
goræ, & aliorum Philosophorum statuen-
tium vnū principium, quod fuerit semper
quiescens, & inceperit mouere in tempore,
esse similem figmēto: & Commentati ibid.
ait esse impossibile, siue primum mouens
agat necessario, siue libere: quoniam in-
quit, vt mouens incipiat mouere, oportet
vt sit aliqua proportio inter ipsum ac mo-
bile, quæ antea non erat, hæc vero nonnisi
per mutationem agentis primi dabitur, si
de nouo agat. Existimabant itaque Deum
non posse in tempore aliquid immediate
operari, posse tamen interuentu motus,
quem aiebant esse ab æterno: vt patet ex
verbis Comment. ad citatum locum ex 8.
Physicorum: Et nos, inquit, dicimus impos-
sibile esse, vt sit actio noua per antiquam voluntate-
tem, nisi sit actio antiqua media: voluntas
enim non postponit facere quod intendit,
nisi post existentiam alicuius intentionis in
re intenta, quæ non erat in tempore volun-
tatis. Deinde vero explicat quomodo ex
antiqua voluntate possit procedere noua
actio nempe mediante motu antiquo à vo-
luntate antiqua: & propterea ait opus esse
vt sit medius motus æternus inter moto-
rem, qui non mouetur, & inter generabi-
lia, & corruptibilia; hoc idē existimant
quidam Philosophi apud Augustinum lib.
11. de Ciuitate cap. 4. quapropter ne ad-
mitterent mutationē in Deo, subiecerunt
illum necessitati adherentes necessario ope-
ratum fuisse ab æterno has res spectabiles.
Ex horum sententia arguit Augustinus lib.
11. confess. cap. 10. Quid faciebat Deus, ante-
quam faceret celum, & terram, si enim operabatur,
& non operabatur aliquid, cur non sic semper, &
deinceps, quemadmodum retro semper cessauit
ab opere? Si enim vllus motus in Deo nouus exti-
tit, & voluntas noua vt conderet creaturam, quā
nunquam ante condiderat, quomodo iam vera
æternitas, vbi oritur voluntas, quæ non erat? neg-
enim voluntas Dei creatura est, sed ante creatu-
ram, quæ non crearetur. Quid, nisi creato-
ris voluntas præcederet: & cap. 11. prolequi-
tur. Ad ipsam ergo Dei substantiam pertinet vo-
luntas eius: quod si exortum est aliquid in Dei
substantia, quod prius non erat, non veraciter
dicitur æterna illa substantia, si autem volun-
tas Dei

tas Dei sempiterna erat, ut esset creatura, cur non sempiterna creatura? Eandem alij opinionem inducunt apud eundem Augustinum lib. 12. de Ciuitate cap. 17. quoniam, bonitas eius nunquam vacua fuisse credenda est, ne sit temporalis eius operatio, cuius retro fuerit eterna cessatio, quasi pauciteret eum prioris sine initio uocationis, ac propterea sit operis agressus initium. Quæ sententia hoc argumento suadetur, si Deus est immutabilis immutabiliter se habet ad illud, quod immediate procedit ab ipso: ergo, & hoc ipsum est immutabile, quod enim cum immutabili necessario coniungitur, ipsum quoque necessarium, & immutabile est: nihil vero productum ex tempore est immutabile, ut per se patet: ergo vel Deus nihil ex tempore creauit, vel mutationem subiit. Prima consequentia ostenditur, quoniam si primum agens, quandoque agit, quandoque non, proueniet ex mutatione sui, non ex parte obiecti, siue effectus: nam nullum est impedimentum extrinsecum, quod omnipotentia diuina non vincat: ergo aliquid aduenit ex parte Dei, ratione cuius proueniat uarietas in effectum, & consequenter in ipsum primum agens, à cuius variatione pendet mutatio effectuum.

V. Dico primum. Actio ipsa non est formalis mutatio agentis, atque adeo Deus agendo non mutatur formaliter actione ipsa. Hæc est expressa Alensis i. p. quæst. 4. m. 1. ad 3. Alberti in i. distinct. 8. art. 16. ad 1. Richardi art. 2. quæst. 1. ad 3. Nouo Castro quæst. 3. §. ultimo. Durandi dist. 39. quæst. 1. num. 6. & est de mente Arist. Auerr. Auicen. & reliquorum Philosophorum, qui non ideo negant Deum posse agere ex tempore, quia actione ipsa mutaretur: sed quia opus erat noua dispositione ex parte ipsius, & consequenter mutatione præuia, ut ageret de nouo. Patet vero primo, si actio esset mutatio, repugnaret omnino, ut daretur mouens immobile: omnes vero Philosophi, ac Theologi agnoscunt primum mouens immobile: ergo actio non est mutatio. Maior ostenditur, quoniam primum mouens agit mouendo: ergo si agendo mutatur, impossibile est, ut sit immobile. Secundo si motio actiua esset mutatio, cum primū mouens semper actiue moueat secundos motores, semper erit in perpetua mutatione: ac proinde non minus mouetur ex eo, quod incipiat mouere de nouo, quam si moueat ab æterno. Idem vero suadetur ex ratione communi actionis, quæ cōtinetur priore parte assertionis, quæ apud eos, qui actionem in passo collocant,

facile conuincitur, quoniam nullum subiectum mutatur forma recepta in alio. In actione vero transeunte agens, ac patiens distinguuntur subiecto: ergo si actio recipitur in patiente, per illam non mutatur agens. Apud eos autem qui actionē dicunt manere in agēte, non video quomodo, si de nouo aduenit, & est actus realis distinctus à subiecto, hoc per illam non mutetur: nam re ipsa informatur intrinsecè actu, quo antea carebat: & hac ratione D. Thom. q. 7. s. Thom. de potentia art. 10. ad 1. ait agens naturale, quod mouet actione, vel motu medio inter ipsum, & patiens, etiā in quātum agens, non esse extraneum à genere patientis: in quantum est patiens: præcipue cum actio media sit quædam perfectio propria agentis. Ex quo colligitur secunda pars assertionis. Nam si actio non inhæret agenti, sed passo, Deus non mutatur per nouam actionem receptam in creatura: si vero est in agēte, cum non sit actio media inter Deum, & creaturam, sed ipsamet substantia Dei æterna per accessum nouæ habitudinis rationis sit eius actio, ut docet D. Thomas i. p. quæst. 45. art. 3. ad 1. Alens. 2. p. quæst. 6. m. 2. art. 3. & alij, ex nouo effectū, & actione ad ipsum terminata non sequitur mutatio Dei, quemadmodum indicat Augustinus lib. 11. confessionum cap. ultimo his uerbis. *Sicut ergo nosti in principio celum, & terram sine uarietate notitia tua, ita fecisti in principio celum, & terram sine distinctione actionis tue.*

Dico secundum. Noua actio Dei ex tempore non præsupponit aliam mutationem præuiam. Est certa, & traditur expresse à Bonauentura in i. dist. 8. i. p. distinctionis art. 2. quæst. 1. ad 3. & 4. Henrico in sum. art. 3. quæst. 4. ad 1. & quæst. 5. Durando in i. dist. 8. i. p. distinctionis quæst. 3. num. 9. Scoto quæst. 4. alias 5. §. Ad argumentum a pro opinione, cum Lycheto, & alijs interpretibus ibidem. Bassoli, quæst. 3. art. 2. Nouo Castro ubi supra. Holkoth. quæst. 10. de terminat. art. 3. Maiore in i. distinct. 8. q. 2. ad 4. Carthusiano quæst. 4. in solut. argum. Palatio disput. 2. Poster. ad 2. & Syluestro i. p. quæst. 9. art. 1. §. ratione 3. ostenditur vero quoniam ex quatuor capitibus requiri potest mutatio ex parte agentis: nempe aut ex parte potentie actiue, quæ non est perfecta, & mutatione augefcit: aut ex defectu scientiæ, & artis, quæ addiscitur: aut ex distantia loci, ad quem per motum agens appropinquat: aut denique ex intentione noua uoluntatis applicaturæ potentiam ad executionem. Aristotel. Auicen. & Auerr.

propter

VI.

Bonauent.
Henric.
Durand.
Scot.
Lychetus.
Bassol.
Nouo Castro.
Holkoth.
Maior.
Carthusian.
Palatinus.
Syluest.

Alens.
Albertus.
Richard.
Nouo Castro.
Durand.
Aristot.
Auerr.
Auicenna.

propter nullum ex tribus prioribus mutationem exigunt: nam si de sententia ipsorum Deus potuit agere, imò de facto egit ab æterno, habuit proportionatam vim, scientiam, & instantiam ad agendum. Et facile per singula discurrendo probatur: quoniam primus motor est à se actus purus, & perfectus: quare nequit perfici acquisitione nouæ potentiæ, aut scientiæ: est immensus nō longè ab vnoquoque effectu creato: ergo ab æterno habet debitam proportionem virtutis, artis, & distantiam ad agendum: quare, vt agat de nouo, non opus est vt ad hæc acquirenda mutetur. Et confirmatur quoniam motores secundi, verbi gratia artifices creati, absque vlla mutatione horum trium possunt post otium de nouo agere solum propter nouam applicationem voluntatis: vt patet in Cytharædo, qui præhabens hæc omnia ad Cytharæ pulsū necessaria incipit pulsare de nouo, cum libet: ergo & Deus, qui est motor primus, & agit ex liberalitate vt ait Auicenna lib. 6. Metaphys. cap. vlt. hoc est non expectans perfectionem à producto, vt exponit Scotus in 1. dist. 8. quæst. 4. aliàs 5. §. *Contra istam conclusionem*, & D. Thom. quæst. 7. de potentia art. 10. habet ex se, & absque mutatione potetiam, scientiam, & distantiam ad operandum necessariam. Non oportere vero elicere nouam volitionem, & consequenter ex hoc capite Deum non mutari fusè probat D. Augustinus lib. 12. Confession. per multa capita maxime 15. item lib. 11. de Ciuitate cap. 4. & lib. 12. cap. 14. & 17. Vbi potest, inquit, ad opus nouum, non nouum, sed sempiternum adhibere consilium: nec penitendo quia prius cessauerat, cœpit facere, quod non fecerat. Et infra, in illo non alteram precedentem altera subsequens mutauit, aut abstulit voluntatem: sed vna, eademq; sempiterna, & immutabili voluntate res, quas condidit, & vt prius non essent, egit, quamdiu non fuerunt: & vt posterius essent, quando esse cœperunt. Idem probat Cyrillus Alexandr. lib. 11. Thesauri ad medium & alij Patres.

VII.

Probatur vero, quoniam vel antiqua voluntas non sufficit ad producendum effectum, quia illum statim necessario producit: vel quia necessario debet interuenire simul eodem tempore cum effectu. Primum non est verum: ex secundo non colligitur intentum: ergo potest Deus in tempore ex vi antiqui consilij producere novos effectus. Assumptio quo ad priorem partem ostenditur: quoniam homines habent voluntatem efficacem faciendi aliquid in tempore futuro, quin ex tali vo-

luntate statim sequatur effectus, vt experientia constat: ergo præsens decretum voluntatis non necessario producit statim effectum, sed esse diuersam rationē in Deo, ac nobis indicat Auerroes, nimirum quod homo expectat aliquid ex parte sui, vel obiecti, ratione cuius non vult modo agere: Deo autem nihil est expectandum, habet enim omnia necessaria ad agendum: ideoque ex vi primi decreti statim consequitur effectus. Non tamen valet hæc responsio: nam quemadmodum, quia Deus liber est, potest pro eodem tempore facere, & non facere, quamuis ad sint omnia requisita ad agendum, ita potest effectum differre in tempus futurum. Ostendere autem Dei voluntatem esse liberam in ordine ad effectus ad extra non est huius loci, sed nunc ex fide supponitur: eoque supposito concluditur nequaquam repugnare, vt addit nouus effectus ex vi antiqui decreti. Quod etiam in dictis ipsorum Philosophorum euidenter ostenditur: ij enim quamuis assererent Deum agere ex necessitate naturæ, volebant nihilominus, vt ageret per intellectum, & voluntatem: cum igitur admitterent primum motorem immobilem, mediante secundo motore, esse causam generationis, & corruptionis rerum inferiorum, consequenter concedere debebant illum esse in tempore causam immediatam primi motus: nam de sententia Aristotelis, Alexandri, & Simplicij, 8. Physicorum, primum mobile non mouetur à se, sed à primo motore immobili: cumque agat per voluntatem, necessario etiam de sententia ipsorum volitio illa debebat esse antiqua, & æterna, non noua: quoniam, cum putent accessu nouæ voluntatis mutari agens, ex eorum dictis sequeretur primum motorem esse mutabilem: quod tamen ipsi merito negant: si ergo volitio, ratione cuius nunc mouet, est antiqua, concedere debent ex vi voluntatis antiquæ sequi posse nouum effectum: atque adeo ex hoc capite non mutari Deum, siam si de nouo producat creaturas in tempore. Posterior pars eiusdem assertionis ostenditur, quoniam, vt ipsimet Philosophi admittunt, Deus est actus purus, & immutabilis: & consequenter actus voluntatis, quem habuit ab æterno, nunquam desinet, sed durabit pro omni tempore: ergo poterit in quouis tempore esse efficax ad producendum effectum: atque adeo ex eo, quod voluntas agentis debeat concurrere simul cum effectu, non sequitur ex antiqua voluntate Dei non posse fieri nouum effectum: Quemadmodum propter

liberta-

Auicenna.

Scotus.

S. Thom.

Augustinus.

Cyrill. Alex.

Aristot. Alexand. Simplicij.

libertatem nostram ex antiqua voluntate, siue continuata, siue physice interrupta producimus novos effectus. Est tamen hoc discrimen inter nos, & Deum, quoniam in nobis ipsamet continuatio voluntatis verè est mutatio, quia inceptio quoque mutatio fuit: at in Deo non est villo modo mutatio: non ratione inceptio, quia hæc in æternis non est: neque ratione continuationis, quia eadè semper, atque indiuisibilis est: quod si mutatio foret, non minus esset, siue res ab æterno, siue in tempore à Deo fierent: nam continuatio voluntatis semper est eiusdè rationis. Et ideo si fatentur non sequi mutationem ex creatione, & alijs actionibus Dei ab æterno, fateri quoque debent non sequi ex temporarijs, siue enim hoc, siue illo modo ageret, semper perseveraret in eadem indiuisibili, ac simplicissima volitione, absque vlla variatione, ac successione.

VIII.

Ex dictis constat deceptos fuisse Philosophos, ut late prosequitur D. August. locis citatis: neque illorum fundamenta vim ullam habent. Non enim ideo cepit operari ex tempore, quia indigeret aliqua dispositione, aut vi agendi intrinseca, aut expectaret occasionem aliquam, aut conditionem extrinsecam, sine qua non posset operari, sed quia iuxta consiliū voluntatis suæ ita ab æterno libere disposuit, cum posset aliter disponere, si vellet. Ad rationem Auicennæ respondeo necessariam connexionem effectus, & causæ posse esse mutuat, & non mutuat, inter Deum vero, & creaturas non esse mutuat connexionem, quoniam Deus extra se nihil habet, à quo necessario voluntas eius moueatur: & ideo, cum agat per intellectum, & voluntatem, non habet unde determinetur ad agendum necessario, quamuis autem sit connexio non mutuat, quia creaturæ non possunt esse sine creatore, ex hoc tamen non sequitur necessitas ex parte primæ causæ ad operandum. Ex eo vero, quod non necessario agat, minime sequitur, ut debeat aduenire de nouo aliquid, quo applicetur ad agendum: applicatur enim ex vi voluntatis antiquæ relatæ ad tempus illud, quo primum operatur. Ad fundamentum Auerrois respondetur Deum non cessasse ab æterno ab operationibus ad extra defectu proportionis, quoniam tota proportio desumitur ex eius omnipotentia, & natura creaturæ, ac potentia logica ipsius, ut à Deo producat, quæ non deerant ab æterno: atque adeo ratione proportionis potuisset Deus operari in quouis tempore æternitatis, solum vero deerat præfinitus terminus, ad quem Deus

ab æterno direxerat intentionem suam, & operandi voluntatem. Ad vltimum argumentum respondetur, licet Deus immutabiliter se habeat tū in se, tum comparate ad creaturas, non proinde ipsas fore immutabiles: nā Deus ipse immutatus omnia mutat: creaturæ enim non habent mutuat connexionem necessariam cum existentia diuina, nisi ex suppositione quod sint: hæc vero suppositio, utpote dependens à voluntate Dei libera, contingens est rebus ipsis. Responderi aliter potest dicendo, Deum habere se immutabiliter formaliter, quia ipse non mutatur: efficienter vero mutabiliter, quia causat mutationem in creaturis: quomodo Doctores citati nu. 2. explicant illud. Sap. 7. *Omnibus mobilibus mobilior est sapientia*, & ita neganda est prima cōsequētia, quæ, si vim aliquam haberet, probaret nihil omnino fieri cōtingenter, aut in tempore: nam, cum primum agens sit necessarium, si cōsequētia bona est, etiam secundum erit, & sic in infinitū, quod si assignetur aliquod, quod primo agat mutabiliter, non erit opus ut effectus entis immutabilis se habeat ad illud immutabiliter. Ad rationem, qua ostēdebat cōsequētia, respondetur varietatē, & mutabilitatē effectuum nasci ex efficacia decreti liberi voluntatis diuinæ, quod in se immutabile efficit diuersos effectus pro tempore, quo placet Deo.

Deus est immutabilis penes actus immanentes.

C A P V T IX.

TRipliciter intelligi potest subiectū esse immutabile secundum actus immanentes. Primo quia eiusmodi actus suapte natura non supponunt potentiam passiuam in subiecto, & consequenter non procedunt à non esse sui, sed sunt ipsamet substantia subiecti, cui competunt. Secundo quia subiectum non admittit vllam successione secundum actus. Tertio denique quoniam et si illā admitteret, non esset secundum rationem aliquā entitati intrinsecam: atque adeo ratione talis varietatis non diceretur mutari. De primis duobus erit sermo hoc capite: de tertio in sequentibus. Quod ad primum attinet, suadebit aliquis actus liberos Dei esse suapte natura mutationes, quoniam Deus eliciendo illos procedit ex potentia ad actum: omnis vero processio eiusmodi est mutatio: nam supponit in subiecto saltem non esse potentialē actus, id quem terminatur: quod sufficere ad rationem mutationis dictum est cap. I.

huius

I.

huius tractatus. Deum vero, cum actus liberos elicit, procedere de potentia ad actum ostenditur, quoniam actus liberi non sunt de ratione formali intrinseca Deitatis, neque illi necessario competunt: quare prior erit potentialitas, quâ actualitas ipsorum: nam, quod necessario competit, prius est libero, & libertas habitualis præcedit actua-lem: quare, cum Deus sit necessario liber habitualiter, potens velle hoc, vel illud, prius erit ipsum posse velle, quam actu velle: quando igitur actu vult, procedit de potentia ad actum. Respondebitur actus liberos Dei, non procedere à potentia passiva, sed activa: processum vero à potentia activa non esse mutationem. Hæc tamen evasio non sufficit, quoniam velle, aut intelligere est actus immanens in ipsa voluntate, & intellectu diuino: ergo, quamvis, prout procedit ab eis tanquam à potentijs actiuis, non habeat rationem mutationis, habebit tamen prout recipitur in eis. Potentia enim recipiens necessario est passiva. Et confirmatur, quoniam ante actum liberum est non esse potentiale ipsius: ergo ille est transitus à non esse potenciali sui ad esse actuale, & consequenter mutatio. Antecedens ostenditur, quoniam si Deus non haberet liberam volitionem creandi mundum, nunc verè competere illi non volitio: atque ad eò daretur non esse actuale eius volitionis: ergo in illo priore, in quo concipitur cum indifferentia libertatis ad habendam, vel non habendam volitionem creandi mundum, erat non esse potentiale ipsius. Patet consequentia: nam repugnat dari determinate non esse actuale rei minime necessariæ, quod non supponat non esse potentiale ipsius.

II.

Pro solutione quæstionis suppono volitionem Dei liberam non esse distinctam ex natura rei ab actu necessario voluntatis diuinæ, neque cum illa facere compositionem: & idèò voluntatem consideratam in illo priore, quo intelligitur libera habitualiter, non habere potentiam actiuam, vel passiuam ad actum liberum, neque dici liberam ex eo, quod illum possit elicere, vel non elicere: vt docent communiter Theologi, sed ex eo, quod libere terminetur ad obiectum: etenim libertas diuina, vt fusi-
us exponam tractatu de libertate Dei, habet id, quod perfectionis est in libertate creata sublata imperfectione: perfectio vero creatæ libertatis est, vt ad obiecta, quæ non habent infinitam bonitatem, vel necessariam habitudinem ad illam: vel cum consistentia subiecti volentis, non necessario determinetur, sed libera maneat ad

eligendum vtrum velit. Quod vero libera sit ad eliciendos actus vitales à se distinctos, & immanentes per veram, & realem causalitatem, imperfectionis est: quoniam arguit limitationem perfectionis in voluntate, compositionem accidentalem, & id genus alias imperfectiones: quare libertas diuinæ voluntatis non consistit in eo, vt possit elicere, vel non elicere hunc, vel illum actum, sed vt possit perseverante eodem actu essentiali & necessario, libere per illum tendere in hæc, vel illa obiecta.

Dico primum. Actus liberi Dei immanentes æterni nō sunt secundum se mutationes: Hæc traditur à Chrysost. homil. 5. in cap. 2. Epist. ad Coloss. post medium, & est de mente omnium Theologorum, qui negant Deum mutari, & admittunt habere actus liberos ab æterno: imò etiam colligitur ex principijs fidei, ex qua habetur Deum plura libere velle, & nihilominus non esse mutationi obnoxium. Ostenditur vero quoniam vera mutatio importat formam aliquam, actum, aut modum se habendi diuersum à mobili: actus vero Dei liberi nihil huiusmodi important: ergo non habent rationem mutationis. Maior propositio patet ex natura, ac descriptione mutationis, quæ dicitur esse transitus ab vno termino in alium: vbi vero nihil aduenit à mobili diuersum, concipi nequit ratio transitus. Assumptio constat ex suppositione. Nam si actus liberi Dei essent aliquid posituum diuersum à Deo, & perfectionibus alijs necessarijs, iam libertas diuina respiceret nō solum obiectum externum, ad quod terminatur, sed etiam actum ipsum quo ad propriam entitatem. Secundo omnis mutatio supponit in subiecto potentiam passiuam ad formam, secundum quam mutatur: in voluntate vero diuina non est potentia passiva ad actum liberum: ergo non est mutatio. Assumptio constat, quoniam non est potentia passiva, sine activa: non datur autem potentia activa respectu actuum essentialium liberorum, vt ostenditur lib. 4. & nunc breuiter suadetur, quoniam omnis potentia activa distinguitur ex natura rei ab actu, & forma, cuius est principium, voluntas vero diuina non distinguitur ex natura rei à suis actibus immanentibus. Ex hoc etiam principio ostenditur non esse passiuam: nam hæc distinguitur ab actu, cuius est potentia: at vero actus Dei liberi non adueniunt potentijs vitalibus ipsius, quasi actus informatiui distincti à potentijs, sed sunt ipsamet entitas potentiarum, adduntque solam terminationem extrinsecam ad obiecta.

menta,

IV.

Ex his patet solutio ad contraria argumenta, ad primum neganda est propositio: ad cuius confirmationem respondetur distinguendo consequens, si enim nomine potentialitatis intelligatur non repugnantia ut sit, concedenda est consequentia: in hoc tamen sensu consequens non est contraria doctrina: ex sola enim non repugnantia non colligitur mutatio. Si vero nomine potentialitatis intelligatur vera ratio potentiae passivae, neganda est consequentia: ex eo enim, quod actus liberi non sint necessarii, minimè sequitur ut detur in potentijs vitalibus propria ratio potentiae passivae respectu ipsorum, sed requiritur praeterea, ut quo ad id, quo praecise liberi sunt, ac distincti à necessarijs, sint actus informativi potentiae, cui accidunt. Ad probationem vero consequentiae respondetur ex libertate habituali Dei sequi prius esse aptitudinem ad actus liberos, quam sint ipsi met actus, non tamen sequi dari veram rationem potentiae passivae propter causam assignatam: nam, sicut terminatio ad obiectum extrinsecum, quam actus liber addit necessario, non est actus informans, ita etiam non repugnantia ad illam non est potentialitas: sicut aptitudo personarum divinarum ut terminare possint dependentiam naturae creatae non est potentialitas passiva, sed sola non repugnantia. Arguet aliquis disparem esse rationem, quoniam per unionem hypostaticam nihil in ipsum Deo advenit, at per terminationem ad obiecta extrinseca resultat in voluntate divina actus liber immanens, ut supra obiebat. Respondeo actum liberum esse quidem vitalem & immanentem quo ad fundamentum, & praecipuum significatum, in quo convenit cum necessario. An vero quo ad id, quo differt, dicat aliquam rationem positivam virtute distinctam à necessario, explicabo in materia de voluntate Dei. Et si non dicat, sed solam habitudinem rationis ad obiectum connotatum, planè est ad ea non esse potentialitatem in voluntate divina, sicut non est in Verbo ad unionem hypostaticam, & ad hoc explicandum adducta est similitudo illius. Si vero dicat aliquid positivum virtute distinctum, tunc non est colligendum carere voluntatem divinam potentia passiva ad actus liberos ex eo, quod addant solum respectum rationis, sed ex omnimoda identitate, ac simplicitate, ut colligitur non dari in essentia ad relationes personales, quamvis addunt, rationem formalem positivam virtute distinctam. Ad confirmationem respondetur in actu libe-

ro considerari posse entitatem positivam realem, & habitudinem terminationis ad obiecta libere volita: si de primo loquamur, falsum est antecedens: nam entitas illa non est, aut fuit unquam sub non esse actuali, aut sub esse potenciali, cum sit summe necessaria: nec ratio ad id probandum adhibita vim habet: nam cum absque diversitate entitatis positivae per solam terminationem, aut eius negationem intelligatur esse, vel non esse actus Dei liber ex eo, quod si nolisset creare mundum, verè non esset volens, minimè sequitur in eo priore, quo erat indifferens ad volendum, vel nolendum, habuisse veram potentiam passivam, si vero antecedens intelligatur de secundo, concedendum est, loquendo de non repugnantia, & in eodem sensu verum est etiam consequens: si autem sermo sit de vera potentia passiva, utrumque est falsum: nam ad respectum rationis non datur potentia passiva. Ad confirmationem vero antecedentis respondetur, facta illa suppositione, dandum fore non esse actuale volitionis, non quia desit aliqua ratio entitativa realis, sed solum ob defectum relationis rationis, sine qua non intelligitur ratio actus liberi.

Quod dictum est de actibus voluntatis, dicendum est etiam de actibus liberis intellectus divini, quamvis enim habeant necessitatem suppositionis, quia posito obiecto necessario in illud tendunt, ut se habet scientia visionis rerum existentium pro aliqua differentia temporis: dicuntur tamen liberi, quia simpliciter abesse potuerunt à Deo, si nempe aliter agere decrevisset. Nam iuxta communem sententiam, hi quoque nihil reale positivum addunt supra necessarios, sed solam habitudinem ad obiecta existentia: & idcirco licet intellectus divinus secundum se praecise spectatus ad obiecta sub tali habitudine non fuerit necessario determinatus, sed quasi indifferens, & expectans decretum voluntatis, non tamen erat in potentia passiva ad actum positivum intrinsecum, sed in quadam indifferentia, & aptitudine ad terminationem extrinsecam, quae mutationem non infert, vel si quis dicat addere rationem aliquam positivam virtute distinctam, recurrere potest ad omnimodam simplicitatem, & identitatem cum intellectu, in cuius proinde potentia passiva non continetur.

Quod attinet ad secundum non defuerunt Theologi, qui verbotenus admitterent mutationem in intellectu, & volun-

V.

VI.

tate diuina pro diuersitate temporum, ad quæ referri possunt: nam comparatione diuersorum voluntas non idē vult. Exempli causa antequam Verbum diuinum incarnaretur, ac pateretur, verē Deus volebat, vt incarnaretur, ac pateretur: modo vero iam id non vult, & ita iam non habet voluntatem, quam antea habebat, similiter philosophantur de scientia visionis, quæ pro varietate temporum habet diuersas habitudines: nam modo verē Deus scit Christum incarnatum fuisse, nescit autem incarnandum, quia hoc iam falsum est: contra vero ante incarnationem sciebat Christum incarnandum fore, non vero fuisse incarnatum. Hanc vero mutationem reducunt ad diuersa connotata: Nam, cū actus liberi Dei compleantur connotatione, siue respectibus ad obiecta, ad quæ referuntur, mutatis obiectis ipsi quoque actus mutantur: probatur autem quoniam propositiones contradictoriæ non verē affirmantur de eodem subiecto pro diuersis temporibus, nisi interueniat variatio penes formam significatam per prædicatum. Antē aduentum Christi hæc propositio, *Deus vult vt verbum diuinum incarnetur*, erat vera, postea vero mansit vera eius contradictoria, nempe, *Deus non vult, vt Verbum diuinum incarnetur*: ergo facta est mutatio penes voluntatem diuinam, quæ est forma, quæ in recto prædicatur.

VII.

Non est tamen vllō modo dicendum voluntatem, vel intellectum diuinum mutari, mutatio vero, quam fingunt præfati auctores, est tantum grammaticalis. Prior pars traditur ab Alensi i. p. quæst. 4. m. 1. ad 4. & quæst. 23. m. 4. art. 6. Albert. in 1. distinct. 45. art. 10. S. Thom. 1. p. quæst. 14. art. 15. Bonauent. in 1. dist. 35. art. 2. quæst. 2. & dist. 41. art. 2. quæst. 2. Henr. in sum. art. 30. quæst. 4. ad 5. Egid. in 1. dist. 38. 1. p. quæst. 2. ad 4. Richard. distinct. 41. art. 4. quæst. 1. Scot. dist. 39. quæst. 3. §. *Ad primum argumentum tertia questionis*: Syluest. 1. p. conflati quæst. 14. art. 18. Palatio in 1. distinct. 8. disput. 2. posteriore, consentiunt Patres Augustin. lib. 11. de ciuitate Dei cap. 21. Ille, inquit, non ex hoc in illud cogitatione mutata, sed omnino incommutabiliter videt: ita vt illa quidem, quæ temporaliter sunt, & futura nondum sint, & præsentia iam sint, & præterita iam non sint, ipse vero hæc omnia stabili, ac sempiterna præsentia comprehendit, nec aliter nunc, nec aliter antea, & aliter postea, quoniam non sicut nostra, ita & eius quoque scientia trium temporum, præsentis videlicet, præteriti, & fu-

turi varietate mutatur, apud quem non est immutatio, nec momenti obumbratio: neg. enim eius intentio de cogitatione in cogitationem transit, in cuius incorporeo intuitu simul adsunt cuncta, quæ nouit. & lib. 13. confess. cap. 16. *Nam sicut omnino tu es, tu scis solus, qui es incommutabiliter, & scis incommutabiliter, & vis incommutabiliter.* & tractat. 23. in Ioann. post medium: *Transiōnem mutabilem Spiritum: transi Spiritum, qui modo scit, modo nescit: modo meminit, modo obliuiscitur: vult, quod nolebat, non vult, quod volebat: siue patitur iam istas mutabilitates, siue pati possit, transi hæc omnia, non inuenis in Deo aliquid mutabilitatis, non aliquid, quod aliter nunc est, aliter paulo ante fuerit.* Gregor. lib. 16. Moral. cap. 17. in id Iob. 24. *Et nemo potest euertere cogitationem eius, sicut, inquit, immutabilis natura est, ita immutabilis cogitatione.* Idem fusè probat Hugo de S. Victore loco cit. cap. præcedenti, cū igitur scriptura, Patres, & Doctores absolute negent cadere mutationem in Deo, cauere debemus, nè etiam quoad modum loquendi oppositæ sententiæ fauere videamur. Posterior vero pars eiusdem assertio- nis constat, quoniam in re ipsa non subest ratio, aut fundamentum mutationis, vt patet ex dictis, & constat ex dicendis: & proinde licet ex eo, quod propter modum loquendi, & mutationem obiecti de futuro in præteritum primo aspectu videatur interuenisse aliqua mutatio, ratione cuius pro hoc tempore non est vera aliqua propositio, quæ fuit vera pro præterito: hæc tamen mutatio tota est ex parte obiecti, nõ autē ex parte voluntatis diuinæ, quæ semper vult id, quod ab æterno voluit. Id vero patet in ipso exemplo incarnationis, quæ respectu nostri, ac temporis præsentis futuram Deus modò non vult, hæc tamen voluntas non est noua, sed æterna, Deus enim nunquam voluit vt Verbum æternum, postquam semel incarnatum, & in carne assumpta passum est, iterum incarnaretur, aut pateretur: idem quæ dicitur de scientia visionis, qua Deus videt idem Verbum diuinum incarnatum, ac passum pro vno tempore, & simul non incarnatum, aut passum pro alio: itaque nolitio vt nunc incarnetur non cœpit post incarnationem, sicut nec visio ipsius iam factæ: sed vtraque fuit ab æterno: Econtra vero volitio vt incarnaretur non cessauit facta incarnatione, siquidem, effectū voluntatis diuinæ in actu posito, non cessat volitio talis effectus: adhuc enim Deus vult Verbum diuinum incarnari pro eo tempore, quo incarnatum est,

Alensis.
Albertus.
S. Thom.
Bonauent.

Henric.
Ægid.
Richardus.
Scotus.

Syluest.
Palatius.
Augustinus.

est, nec ex hoc sequitur vlla varietas, aut successio in voluntate, quoniam eodem actu, quo Deus vult aliquid fore, antequam sit, vult ipsum esse cum est, & fuisse postquam est: & ita non cessat prima voluntas, aut succedit altera vt bene notat Gregorius in 1. distinct. 45. quæst. vnica in solutione argumentorum, & probat ex Augustino lib. 12. de Ciuitate Dei cap. 17. vbi sic ait: *In Deo non alteram præcedentem altera subsequens mutauit, aut sustulit voluntatem, sed vna, eademq; sempiterna, & immutabili voluntates, quas condidit, & vt prius non essent egit, quamdiu nõ fuerunt: & vt postea essent, quando esse ceperunt*: Itaque concipere debemus in Deo quendam actum voluntatis adæquatū effectis, siue obiectis volitis, quo in se indiuisibiliter, & æternaliter existens, ac volens determinat, vt res pro tali tempore sint futurae, pro tali præsentis, pro tali præteritæ: & similiter habet adæquatū actum scientiæ intuitiue, quo semper videt res pro tali tempore esse futuras, pro tali præsentis, pro tali præteritis: & quamuis in rebus ipsis sit successio de futuro in præsens, & de præsentis in præteritum, ipsa tamen voluntas, aut visio Dei non variatur: quandoquidem semper vult, & videt eas esse pro vno tempore futuras, pro alio præsentis, pro alio præteritis.

VIII.

Illa autem variatio grammaticalis sumitur ex parte obiecti: nam, si modo sit obiectum præsens, vel præteritum, non verè dixeris, *Deus vult vt hoc sit futurum, vel scit esse futurum*: quod verum erat affirmare, antequam esset: quoniam in simili locutione inuoluitur varia habitudo ad tempus, respectu cuius res est, aut non est futura: nam, postquam iam actus est, transit tempus, respectu cuius Deus voluit illam esse futuram: & ita modo non rectè dicitur, *Deus vult, vt Verbum Dei incarnetur*, quoniam indicatur Deum velle, vt incarnatio sit pro hoc tempore futura, quod est falsum: tempore quo Moyses rectè dicebatur, *Deus vult, vt Verbum Dei incarnetur*, quoniam connotabatur incarnationis futuritio comparatione illius temporis. Itaque vt docent Alenf. & Henr. citati in hac propositione, *Deus vult nunc esse creaturam, quam prius noluit esse*, termini, *nunc, & prius*, vel determinant Verbum, *vult, & noluit*, & in eo sensu propositio est falsa: quoniam significat Deum modo nolle esse creaturam, quam esse voluit ab æterno: quod est falsum, quoniam eadem voluntas æterna est etiam nunc in Deo: vel determinant ipsum esse, & in eo sensu propositio est vera: quo-

nam sensus est, Deus vult creaturam nunc esse, quam prius esse noluit, ita vt *nunc, & prius*, referantur ad esse creaturæ, & non ad voluntatem Dei. Ex quo patet solutio argumenti. Nam ad veritatem propositionis secundum veritatem, & falsitatem, fat est variatio temporis, vel obiecti connotati per prædicatum: vt se res habet in propositionibus adductis: pronunciantur enim varijs temporibus, quorum alteri est futura incarnatio, & ratione eius vera propositio affirmatiua: alteri vero præterita, & ratione eius manet vera negatiua.

IX.

Hæc potius spectant ad modum loquendi, quam ad rem ipsam: si vero de re loquamur pars affirmatiua videtur sumi ex sacris literis, in quibus habetur Deum poenitere eius, quod fecit, vt in Genes. 6. *Pœnituit me Genes. 6. fecisse eos*, itemque apud Ierem. cap. 18. *Ierem. 18. Agam & ego poenitentiam*. Præterea Esai. 38. *Esai. 38. cum Esaias Dei nomine mortem enunciaisset Regi Ezechia, postea eiusdem iussu vitam prorogandam prædixit*: ex quibus videtur colligi Deum mutasse propositum voluntatis suæ: poenitentia enim est actus voluntatis oppositus præterito actui eiusdem: suadetur etiam ratione, quoniam in mutatione voluntatis nulla est imperfectio: ergo non repugnat Deo: antecedens ostenditur quoniam vel esset imperfectio physica, vel moralis: nõ physica, quoniam, vt patet ex dictis, actus voluntatis diuinæ non sunt suapte natura mutationes: ergo quamuis Deus in tempore eliceret nouum actum, aut antiquum omitteret, nequaquã mutaretur physice: cumque actus liberi nõ sint perfectiones simpliciter, ex eo, quod cessaret ab actu, quæ ab æterno elicit, nulla perfectio decederet, & consequenter ex eo, quod Deus mutaret propositum voluntatis suæ, nõ incurreret vllam imperfectiõnem physicam: non ite moralem: nam mutare animi propositum pro diuersitate casuum occurrentium, nulla est imperfectio moralis: sed in discursu rerũ ab initio mundi vsque ad finem multa accidunt, quæ postulant diuersos actus voluntatis diuinæ: ergo non esset imperfectio moralis, si Deus pro illorũ varietate mutaret propositum voluntatis suæ. Assumptio est euidentis: nam propter varietatem, & inconstantiam voluntatis humanæ multa sunt, quorum alijs debetur poenitentia: alijs remissio, & indulgentia: ergo in rebus ipsis sunt obiecta, quæ postulant successiue actus oppositos: vt in vno Paulo videre est, qui dum erat persecutor, erat obiectum odij, ac hostilitatis diuinæ: cum vero conuersus veniam petijt, obiectum misericordiæ: cum deinde

Cillij comment. Theol.

Hhhh 2

crederet

crefceret de virtute in virtutem, obiectum liberalitatis, & magnificentiae diuinæ.

X.

Multipliciter fingi potest mutatio actuum liberorum voluntatis diuinæ, primo quidem ex vno actu in alterum illi oppositum, deinde vero ex omissione actus in nouum actum. Denique ex actu ad cessationem illius. Primum quoque membrum bifariam adhuc diuidi potest: nā vel actus sunt omnino oppositi, ita vt per secundū repudietur id ipsum, quod per priorem approbatur pro eodē tempore, & omnibus omnino circumstantiis: vt si, cum Deus ab æterno statuisset Verbum diuinum incarnari pro eo tempore, quo de facto incarnatum est, postea nollet vt pro eo ipso tempore incarnaretur: vel actus sunt quidem oppositi respectu obiecti, non tamen respectu temporis, & aliarum circumstantiarum, vt si Deus primum quidem vellet creare hominē in aliquo tempore, deinde vero propter eius scelera vellet eundē iam creatū in nihilum redigere: per secundum enim actum nō repudiatur id ipsum, quod per primū appetitur, imō supponitur executioni mandatum, sed appetitur aliquid illi contrarium: quo posito destruitur obiectum prioris actus: omnis autem varietas quocunque modo ex prædictis sit, repugnat immutabilitati diuinæ: mutationem enim voluntatis præcipuē respexit D. Iacobus cap. I. cum dixit: *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* In particulari vero non cadere in Deum mutationem, quæ est de actu in actum omnino contrarium, probat Philo in lib. *Quod Deus sit immutabilis*: non longē à principio, & patet Num. 23. *Non est Deus quasi homo vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur*: vbi propriē sermo est de mutatione priore modo dicta, vt patet ex verbis, quæ sequuntur: *Dixit ergo, & non faciet, locutus est, & non impleuit.* Nam cum Balaam quodam ex loco populum benedixisset, & ductus esset à Balac ad alium, vt exinde malediceret, respondit verba citata, quasi diceret, fieri nō posse, vt cum ex voluntate Dei benedixisset, postea ex beneplacito ipsius malediceret, quia tunc mutaretur Deus, vt homo: quæ mutatio esset respectu eiusdem omnino: Idem habetur lib. I. Regum cap. 15. *Porro triumphator in Israël non parcat, & penitentie non flectetur, neq, enim homo est vt agat penitentiam.* Actus autem penitentiae fertur supra idem omnino obiectum, ad quod terminatus fuerat actus complacentiae. Quod attinet ad ceteros modos, si sunt veræ mutationes physicae, de fide quoque est non cadere in Deum propter communem

Iacob. I.

Philo.

Num. 23.

I. Reg. 15.

rationem immutabilitatis: in particulari vero non est manifestus locus Scripturæ, ex quo colligatur eos repugnare Deo, nisi forte ex cap. 19. Proverb. vbi sic habetur: *Multa cogitationes in corde viri, voluntas autem Domini in æternū manet*: Nam, cum Scriptura æternitatem voluntatis diuinæ contraponat multiplici actuum voluntatis humanæ, & hæc patiatur omnes illos modos mutabilitatis, videtur eos omnes excludere à voluntate diuina, maxime quia quælibet ex illis mutationibus pugnat cum æternitate, vt per se patet: cum ergo Scriptura dicat voluntatem Dei actualement (de hac enim loquitur) in æternum manere, consequenter excludit ab ea omnem rationem mutationis, qua dissoluit ratio æternitatis.

Si vero rationem consulamus, aut loqui possumus de facto, aut de possibili, & quidem communis sententia nullam ex illis mutationibus admittit in actibus diuinis. Ad probandum vero de facto non competere, non suggerit lumen naturale vllum fundamentum aliud, quam id, quod sumitur à repugnantia, si enim non repugnaret ea varietas in actibus Dei liberis, cum ij lateant naturalem vim intellectus creati, non est vnde is cognoscere cerō possit, vtrū detur penes eos varietas necne? recurrendum itaque est ad repugnantiam. Potissima est ea, quæ sumitur à dissolutione entitatis actualis actus necessarij, quæ sequitur ex mutatione penes actus liberos: si vero destruat actus necessarius, Deus non erit actus purus, & omnino simplex, non ens à se, sed subditus actioni alterius agentis: quæ omnia sunt aliena à natura Dei: quare repugnat omnino mutari Deum penes actus liberos: mutato vero actu libero dissoluitur necessarium ostenditur, quoniam posito obiecto actus vitalis sub ratione formali actualiter terminatiua actus fieri nequit, vt actus definat terminari ad obiectum nisi mutetur quoad proprium esse reale, vel aliquem modum eius positium. At vero posito actu libero Dei datur obiectum sub ratione formali actualiter terminatiua ipsius: ergo non potest non ad ipsum terminari, nisi mutetur entitatiuē, aut simpliciter, aut saltem secundum quid, quo ad aliquem modum positium. Verum hoc fundamentum non nihil difficultatis habet in sequentibus explicandum, nunc sat est illud attigisse.

Auctoritates sacrarum literarum, quibus agitur de penitentia Dei, intelliguntur à Patribus non de vera, ac propria penitentia, sed de metaphorica: quia scilicet Deus

XI.

XII.

Deus habet se instar hominis poenitentia ducti, qui quantum in se est, dissoluit, ac destruit opus cuius facti poenitet: Nam Deus hoc modo per diluuium omne fere genus humanum, & pleraque ad illud spectantia perdidit, & hominibus agentibus poenitentiam de culpis remittit propter ipsam debitam. Iam vero cum iussit Esaias¹, vt suo nomine mortem Ezechiae denuntiaret, nō habuit absolutam voluntatem, vt moreretur, sed enunciari voluit id, quod erat in causis naturalibus, vt explicat D. Thom. 1. p. q. 19. art. 7. ad 2. atque adeo nulla ibi interfuit mutatio voluntatis. Ad argumentum negandum est antecedens: & ad eius probationem dicendum, si Deus mutet voluntatem, debere dari physicam mutationem. Ad cuius impugnationem respondeo negando consequentiam: nam etiam processiones diuinae secundum se spectatae non sunt mutationes, & tamen si fierent in tempore, essent mutationes, vt dictum est cap. 7. Hæc breuiter sufficiant in præsentiarum pro solutione huius argumenti. Nam de tota eius materia scilicet de mutatione physica, ac morali, quæ interueniret, si Deus actu admitteret varietatem penes actus liberos, fusius agendum est capitibus sequentibus.

Si in Deo esset varietas penes actus liberos, esset vera, & non adumbratilis mutatio, moralis tamen non semper repugnaret Deo ex propria ratione.

CAPUT X.

ICum omnes negant fieri posse, vt datur aliqua vicissitudo penes actus Dei liberos, differunt tamen penes fundamentum huius veritatis: quo explicato manet expedita tertia difficultas ex cap. præcedente, in hoc reiecta. Nonnulli asserunt, etsi claretur ea vicissitudo, Deum non fore re ipsa mutandum, propterea quod, cum actus liberi Dei nostro intelligendi modo censentur compleri absque additione alicuius entitatis positivæ per solum respectum rationis ad creaturas, ad quas terminantur, etiam si ex tempore inciperent, & desinerent, nihil positivum accederet, vel decederet, & consequenter non esset vlla mutatio. Patet consequentia, quoniam ex solo accessu relationis rationis res non dicitur mutari. Ajunt nihilominus hoc repugnare Deo: quoniam licet non sit muta-

tio, est tamen vicissitudinis obumbratio: quæ etiam repugnat Deo, vt dicitur Iacob. 1. Hæc tamen sententia est singularis contra communem Philosophorum, ac Theologorum: namque vt vidimus cap. 8. ipsi etiam Philosophi agnouerunt Deum fore mutandum, si inciperet de nouo velle aliquid, quod non voluisset ab æterno, idemque communi consensione asserunt Theologi. Deinde vero supponit vicissitudinis obumbrationem esse aliquid diuersum à transmutatione, quod tamen est falsum: nam propriè loquendo non datur medium inter mutationem, & immutabilitatem, vel enim res intrinsecè se habet aliter, atque antea, vel non, si se aliter habet, mutatur, si non, immobilis perseverat. Diuus autem Iacobus addidit illa verba ad explicandam rationem mutationis, quam Deo negat, quæ in vicissitudine consistit: cum vero dicitur vicissitudinis obumbratio, sensus non est dari aliquem modum varietatis, qui nō sit re ipsa mutatio, sed quasi vestigium aliquod, aut similitudo vicissitudinis: vera itaque sententia D. Iacobi est ipsammet mutationem, siue vicissitudinē esse obumbrationem quandam perfectionis, cui accidit: quia enim D. Iacobus vocauerat Deum Patrem luminum persistens in metaphora solis ait non esse concipiendum ad instar solis materialis, qui mutatis vicibus obumbratur. Denique si sola variatio penes relationem rationis inducit vicissitudinis obumbrationem, non deberent admitti in Deo plures aliæ relationes eiusmodi: quibus de nouo afficitur, ac denominatur, quod tamen est contra communem sententiam Theologorum, dicitur enim de nouo creator, Rex, & Dominus, vt constabit cap. 12. Ex eo igitur præcisè quod fingantur aduenire Deo noui respectus rationis, minimè consequitur ea vicissitudinis obumbratio, quam negat D. Iacobus; si vero respondeant hanc vicissitudinem habere locum in respectibus fundatis in actionibus transeuntibus, non vero in immanentibus, quandoquidem vt docet Diuus Thom. 1. p. q. 14. art. 15. ad 1. respectus, *S. Thom.* qui fundantur in actionibus immanentibus, conueniunt Deo ab æterno, & inuariabiliter, qui vero fundantur in actionibus transeuntibus, conueniunt ex tempore, opus est vt reddant rationem, cur potius repugnet in his, quam in illis, si enim utriusque respectus adueniunt absque vlla additione positiva ad entitatem diuinam, cur fundati in actibus immanentibus variari nequeunt, possunt autem illi, qui fundantur in actionibus ad extra,

II.

Quidam alij existimant in actibus voluntatis diuinæ, hoc non repugnare immediate ex immutabilitate physica, sed morali. Ratio prioris est, quoniam, inquit, actus liber non addit aliquid positium supra necessarium, sed solum habitudinem rationis, & connotationem ad obiectum extrinsecum, accessus autem, vel recessus habitudinis huiusmodi, cum non ponat, aut tollat aliquid positium, non inducit mutationem physicam, posito enim quod Deus nunc vellet aliquid, quod ab æterno noluerit, non opus erat nouo actu, sed solum noua habitudine terminationis ad obiectum: si quis vero obijciat etiam scientiam liberam Dei addere supra necessariam solum respectum rationis, & tamen mutatio penes illam, si daretur, non esset moralis, ut patet, quoniam pura omisio, aut contrarius actus scientiæ secundum se non habet necessario annexam mutationem moralem: ergo esset physica: atque aded cum sit par ratio in voluntate, hæc quoque physice mutaretur, si supponamus dari aliquam varietatem penes actus Dei liberos. Respondent esse disparem rationem: nam stante eodem obiecto scibili fieri, nequit, ut scientia incipiat, vel desinat, quin aliquid reale de nouo adueniat vel decedat ipsi scientiæ: neque enim tali scientiæ accidere potest variatio ex parte solius obiecti, omnis enim res futura in aliqua differentia temporis, quantum est ex se, semper est scibilis: quoniam in æternitate verum est illam fore, vel non fore pro talit tempore: quod si non semper sciatur, non aliunde proveniet, quam ex imperfectione scientiæ, quæ vel limitata est, vel sumitur à rebus: & idcirco additio eius non fiet per variationem obiecti, sed per reale augmentum: & consequenter per veram mutationem ipsius scientiæ: Voluntas vero non habet eandem proportionem ad obiectum ipsius, quatenus libera est: nam quamvis obiectum sit aptum in actu primo terminare actus voluntatis, non proinde illa est imperfecta, etiam si in illud actu non feratur, & idcirco ex defectu terminationis voluntatis ad suum obiectum non arguitur defectus ipsius, & consequenter neque mutatio physica, colligitur autem ex varietate terminationis intellectus ad suum obiectum. Fundamentum posterioris est: quoniam mutatio voluntatis arguit quandam animi inconstantiam, & imprudentem modum se gerendi in suis decretis: quemadmodum in homine imperfectio existimatur, si sit in suo pro-

posito mutabilis, non solum propter variationem entitatis actus, sed multo magis propter animi inconstantiam. Nam, si per impossibile per eandem actus entitatem posset homo variare propositum, & nunc velle, postea nolle, magna esset imperfectio. Hoc autem posito inferri potest voluntatem ita moraliter mutabilem esse finitam, & non rectam per essentiam, & consequenter eam mutationem moralem non accidere sine physica. Hæc tamen illatio, inquit, non est per locum intrinsecum, sed extrinsecum: quemadmodum in similibus alijs apparet: etenim moralis imperfectio, quæ talis, per locum intrinsecum non arguit mutationem physicam. Nam, si per impossibile concedamus Deum habuisse ab æterno voluntatem mentiendi, esset quidem imperfectio moralis opposita virtuti veracitatis, non tamen mutatio physica, ut re ipsa non sunt reliquæ volitiones Dei liberæ: ex morali tamen illa imperfectione recte sequitur Deum non esse infinite perfectum, & consequenter physice mutabilem. Quod vero in mutatione voluntatis sit moralis imperfectio, videtur (inquit) ex terminis notum: quoniam est quædam inconstantia, & modus operandi, vel ex inconsideratione, vel ex imprudentia procedens.

In hac re est vnum certum, alterum versatur in controuersia: certum est nonnullas mutationes penes actus Dei liberos, si darentur, continere imperfectionem moralem, & ided esse ex hoc capite impossibiles, quamvis non esset physica mutatio: ut cernere licet, si Deus id, quod semel vero animo promisit, adimplere nollet: Versatur vero in controuersia, utrum quævis noua inceptio, ac definitio actus liberi futura esset in Deo imperfectio moralis. Ut autem, quid dicendum sit, appareat, oportet præscindere à quauis operatione libera omnem imperfectionem, quæ ex alijs radicibus provenire possit, & considerare solum imperfectionem mutationis moralis. Quatuor vero considerari possunt in morali mutatione: in primis ipsa physica mutatio, à qua modo abstrahimus: deinde malitia, quam habere potest actus liber ab obiecto, ad quod de nouo terminatur, verbi gratia à mendacio, aut periurio, in quod voluntas fertur de nouo, & hæc licet necessario inducat imperfectionem moralem, non tamen reperitur in omnibus obiectis: & ided ex ea non potest sumi ratio vniuersalis. Tercio limitatio perfectionis subiecti habentis nouam volitionem: quod quia non est bonum essentialiter, sed accidentaliter

fit suis

III.

fit suis actibus melius, aut deterius: & hæc conditio locum non habet in Deo, cuius bonitas est suamet substantia, neque vllomodo suis actibus liberis perficitur. Vltimo tandem sola ipsa moralis mutatio voluntatis in oppositum actum, vel obiectum, abstrahendo ab omnibus alijs extrinsecis: & de hac nude considerata secundum suam rationem commune est præsens difficultas.

IV. Dico primum præcisæ ratio mutationis voluntatis libera: ab vno volito in aliud, vel ab vno actu in alium, non est imperfectio moralis, & consequenter ex hoc capite non repugnat Deo: probatur quoniam si seculis omnibus alijs per intellectum sola mutatio voluntatis esset imperfectio moralis, quotiescunque voluntas mutaretur, daretur eiusmodi imperfectio & defectus moralis: hoc vero est falsum, ergo sola mutatio de se non est imperfectio moralis. Assumptio patet, quoniam si quis habeat propositum ducendi uxorem iuxta regulas castitatis, & iustitiæ, illudq; postea mutet in propositum assumendi statum religiosum, non incurrit vllum defectum morale: ergo præcisæ mutatio voluntatis nõ dicit vllam imperfectionem moralem: hæc enim habet rationem mali, ita ut eius oppositum sit melius: mutare verò propositum ducendi uxorem in votum Religionis, si omnia alia abstrahatur, nullam habet rationem mali, imò vero est melius, quàm perseverantia in priore proposito. Et confirmatur quoniam seclusa omni alia malitia ab obiecto nõ apparet in mutatione voluntatis alia ratio malitiæ, quam inconstantia: hæc autem nunquam incurritur, quoties propositum mutatur in melius. Atinquit, Deus semper facit quod melius est, consequenter si resiliat à proposito faciendi, quod semel dedecuit, non effugeret inconstantiæ vitium. Hæc tamen euasio est friuola. Nam Deus non facit absolute, quod melius est, sed solum quod melius est posito decreto voluntatis sue, etenim considerata absolute obiectis secundum se potuisset facere plura meliora his, quæ facit: si ergo postquam semel voluit aliquid ex ijs, quæ efficit in hoc rerum genere, mutaret voluntatem, & vellet facere opposita ijs meliora, inconstans nequaquam diceretur. Secundo, si non repugnaret Deo mutabilitas Physica voluntatis, & more creaturarum pro præsentibus circumstantiis, hoc, vel illud vellet, profecto nemo illum inconstantiæ argueret si creans Adamum in statu gratiæ, ut sic illum perduceret ad gloriam, & simul nollens absolute Chri-

stum nasci, postea videns Adami ruinam mutaret eiusmodi propositum decernens incarnationem Verbi: nam, si in hoc casu abstrahamus à mutatione Physica, & defectu ignorantie, quam ex impossibili supponimus, sola ipsa mutatio decreti nullam habet imperfectionem. At inquit, quamvis in hoc casu non esset inconstantia ob ignorantiam circumstantiarum, quis de nouo cognitis pro tempore, & loco mutatur consilium absque imperfectione morali, tamen posita scientia omnium circumstantiarum, qualem Deus habuit, non posse non argui inconstantiæ, si nulla omnino causa interueniente propositum mutet: cur enim mutaret nisi ex leuitate animi? sed enim scientia circumstantiarum non arguit inconstantiam, quando mutatio fit in melius, ut videre est in casu superius posito: non enim ille, qui propositum contrahendi mutauit in votum Religionis inconstans est, quamuis cum plena notitia vtriusque obiecti, & ab initio vellet contrahere nuptias, & postea notitia eadem permanente vellet ingredi Religionem abiecto desiderio nuptiarum. Denique, si ex sola mutatione voluntatis circa obiectum pro eodem tempore consideratum adest imperfectio moralis, & inconstantia, etiam aderit ex mutatione voluntatis penes obiecta pro alio atque alio tempore, hoc autem est falsum: ergo, & illud. Illationem propositionis ostendo, inconstantia non tantum cernitur in eo, quod quis semel voluit voluntarie refutando, hoc est in mutando ipso voluntatis proposito, sed etiam in permutatione ipsius operis boni inchoati: Nam si quis homo vnico, & individuali actu voluntatis proponeret ingredi Religionem hoc anno, & eo finito exire, & viuere in sæculo per aliquot menses, & rursus aliam ingredi Religionem, & viuere in ea per mensem, & illo exacto iterum abicere habitum monachalem, profecto inconstans esset vitio opposito perseverantiæ, quamuis illo vnico actu vellet simul omnia eiusmodi obiecta, quoniam actus ille æquipolleret multis actibus, qui laborarent vitio inconstantiæ: Assumptio ostenditur, quoniam de facto admittenda esset hæc imperfectio in Deo: nam in vno, ac simplicissimo actu voluntatis ipsius, datur hæc varietas penes obiecta: nam voluit pro vno tempore creare hominem, & propagari genus humanum super terrâ, postea omne illud paucis exceptis diluuij aquis absumpsit: constat ergo ex eiusmodi varietate non

S. Thom.

sumi vitium inconstantia quoniam abest propria ratio formalis inconstantia opposita perseverantia, qua desistimus ab vno incepto ob difficultatem exortam ex diuturnitate actus: ergo si per impossibile Deus mutaret propositum de re semel volita, non ob difficultates in continuando actu, non esset inconstans vitio opposito perseverantia: non item vitio opposito prudentia, si mutaret melius: quandoquidem inconstancia prudentia opposita, ut iam dixi, & docet Div. Thomas secunda secundae, quaestio. 53. artic. 5. solum est quando receditur a bono ad malum, vel a meliorem bono ad minus bonum. Quare non video ullam rationem moralis imperfectionis in sola mutatione propositi semel suscepti, nisi ex aliquo extrinseco principio accedat aliqua ratio deformitatis: qualis non adesset, si Deus ex sola proprii arbitrii libertate mutaret voluntatem in melius obiectum.

V.

His in commune ostenditur ex praecisa mutatione voluntatis divinae, si non adsit vlla alia circumstantia vitiosa, nequaquam sequi moralem imperfectionem. Nunc in particulari ostendere oportet nequaquam sequi in singulis modis, quibus fingi potest mutari voluntas divina. Primus modus est si fingamus Deum ab aeterno nullum prorsus actum liberum elicuisse, postea vero in tempore voluisse aliquid libere. Secundus est, si cum habuisset ab aeterno actus liberos, eosdem in tempore omitteret. Tertius denique, si voluisset oppositum eius, quod voluit ab aeterno. Et quidem iuxta priorem modum nulla omnino sequitur imperfectio moralis: Nam ceteris paribus circa obiectum bonum perfectius omnino est agere, quam omittere: atque adeo transitus de quiete ad actum secundum se non arguit ullam imperfectionem: neque est vlla inconstancia, aut leuitas incipere de nouo recte operari: alioquin quoties nos aggredimur nouam operationem, essemus arguendi inconstantia, quod est aperte falsum. At inquit, cum aeterna illa omisio non leuiter, & ex ignorantia, vel perspectis omnibus circumstantiis fuerit electa a Deo, non nihil leuitatis esset, si ab ea in tempore recederet: Sed haec responsio facile impugnat argumentum superius indicato, quotiescunque enim relinquitur minus bonum propter maius, non est vlla leuitas, aut inconstancia: secundum se autem melius est exercitium

actus, quam eius omisio: quare in transitu de ommissione ad exercitium actus, nulla est moralis imperfectio. Respondent iterum, repugnare ut Deus ab aeterno cesset ab omni actu: atque adeo nouam inceptionem non repugnare ratione immutabilitatis, sed ratione summae perfectionis divinae; ratione cuius Deus habet actum adequatum circa omnia possibilia determinando illa ad esse, vel non esse: sed neque haec responsio sufficit: tum quia etiam si fieri nequeat, ut Deus careat ab aeterno actu libero circa alteram partem contradictionis cuiuslibet entis creati, tamen ad inuestigandam rationem propriam alicuius rei fieri potest suppositio impossibilis: Ea vero facta manifeste sequitur in transitu ab otio ad actum nullam dari imperfectionem moralem: sequitur vero dari physicam, ut ostendam capite sequente: Ex quo tandem concluditur eiusmodi transitum repugnare ratione immutabilitatis Physicae, non moralis.

VI.

In secundo modo nonnulla apparet ratio inconstantia, & leuitatis moralis: quoniam reliquis paribus semper actus est perfectior quiete: & proinde transitus de actu ad otium videtur quidem recessus ab eo, quod melius est, & consequenter inconstancia, & imperfectio moralis. Verum si res in rigore expendatur, sola cessatio ab actu non est inconstancia, nisi adsint aliquae circumstantiae: quandoquidem inconstancia non minus cernitur in interruptione, vel ommissione actuum interiorum, quam exteriorum: puta vero omisio exteriorum, nisi adsint aliquae circumstantiae, quibus vitietur, non est inconstancia, aut imperfectio moralis: ergo neque omisio interiorum. Maior patet quoniam in utroque actus pertinent ad genus mortis. Assumptio probatur, quoniam si quis intendat lectioni, vel alteri exercitio exteriori non erit inconstans, si illud interrumpat: neque Deus in fine mundi erit inconstans ex eo, quod cesset ab operationibus, quas modo exercet in hoc mundo inferiore, tam ad propagationem viuientium, quam ad iustificationem, & consummationem electorum. Secundo vitium inconstantia non consistit in pura ommissione alicuius actus, sed eius, circa quod praecessit voluntaria electio, sed non necesse est ut actum liberum voluntatis divinae praecedat alius actus, quo in aeternum eligatur; ergo, quantumvis ab illo cessetur, nulla erit inconstancia. Video responderi posse in resiliendo ab ipsamet electione posse interuenire

uenire inconstantiam : & proinde, licet non præcesserit in Deo vlla electio, quæ actus proprius eligatur in sempiternum, insinuet cessationem actus esse inconstantiam : sed neq; hoc effugium satis est : nam dupliciter possumus electionem relinquere, vel refutando obiectum electum, & nollendo illud persequi, vel solum interrompendo actum electionis : si priore modo recedatur ab electione, erit mutatio, & imperfectio moralis, non aut si posteriore; non enim dicimus inconstantes eos viros, qui non semper perseverant in ipso electionis actu, dummodo non refutent obiectum electum : hoc autem loco solum consideratur ipsa cessatio præcisæ, vel interruptio actus diuini sine positiua refutatione obiecti per illum electum : atque adeo ex ea non sequitur inconstantia moralis.

VII. Denique, si tertio modo se haberet, & eligeret minus bonum repudiato maiore, sequeretur forsan aliqua imperfectio moralis, nimirum inconstantia; quæ, ut ait Diuus Thomas secunda secundæ, quæst. 53. art. 5. importat recessum quendam à bono proposito; si verò eligeret æquè bonum, vel melius, non cernitur vlla ratio inconstantia; : alioquin etiam in homine hæc vicissitudo electionis esset vitiosa, hoc autem est manifestè falsum, si loquamur de noua electione melioris boni, ut iam supra ostendi, si verò agamus de noua electione æqualis boni, etiam non apparet ratio inconstantia;, alioquin omnis, qui propositum faciendi alicuius boni mutaret in appetitum alterius boni similis, vel æqualis, semper peccaret nisi excusaretur ex aliis circumstantiis : Id verò absurdum est, quoniam simplex propositum præstandi aliquod bonum nullam obligationem inducit, quæ non fuerit ante illud propositum; illo verò præcisò æquè bonum est vnum, vel alterum opus agere : ergò nullum vitium est mutare propositum faciendi aliquod opus in alterum æquè bonum. Si verò, si mutatio fieret à Deo in opus minus bonum, fore forsan mutationem moraliter vitiosam : quoniam, etsi illud detur, adhuc restabant aliæ mutationes, in quibus nulla interueniret imperfectio moralis : ac proinde ex hoc capite non sufficienter defenditur immobilitas diuinæ voluntatis secundum actus liberos. Verum, si rem exacte perpendamus, neque in eo casu esset vlla imperfectio moralis Dei, etiam si per impossibile refutaret maius bonum prius electum, & de nouo eligeret minus. Cuius fundamentum est, quoniam, ut superius

ex Diuo Thoma dictum est, propria ratio inconstantia; non consistit in simplici mutatione propositi, sed proueniente ex defatigatione, aut difficultate operis : quæ ratio minimè in Deum caderet, posset enim illud mutare ex præcisæ libertate voluntatis, & iudicio intellectus dictantis non esse in illo opere necessariam connexionem cum summa bonitate ipsius : & consequenter posse prohibito commutari in aliud, quod ex se non habeat repugnantiam cum eadem bonitate diuina. Et confirmatur, quoniam inconstantia est in creaturis, quæ suis actibus perficiuntur, & propter animi debilitatem desistunt ab executione operis, quæ est propria ipsorum perfectio. Deus autem est summe perfectus in se, neque vlllo modo perficitur operibus suis, neque est magis bonus operando meliora, ac maiora, quàm minora, vel etiam nihil operando : ergò ex eo, quod mutaret propositum faciendi operis melioris in propositum minus boni, non incurreret vllam imperfectionem moralem. Denique imperfectio moralis in eo casu aut se haberet ex parte intellectus, aut ex parte voluntatis : non ex parte intellectus, supponamus enim esse tunc Deum perfectum quoad actus intellectus, sicut modo est, & solum intercedere mutationem voluntatis. Video responderi posse semper iudicium practicum, siue imperium intellectus præcedere actum voluntatis, & proinde si hic mutetur, mutandum quoque fore actum intellectus, in qua mutatione est aliqua imperfectio moralis.

Verum, si in mutatione actus voluntatis non est imperfectio, neque erit in dictamine præuio : non enim est vitium morale imperare actum, in cuius exercitio non est vllus defectus moralis : & saltem concedi debet hoc vitium intellectus habere principium à vi appetitiua, ut docet Sanctus Thomas secunda secundæ quæstion. 53. artic. 3. & ideo tota difficultas consistit in ostendendo in mutatione ipsa voluntatis nullum vitium reperiri : ostenditur autem, quoniam solum se offert vitium oppositum perseverantia;, vel constantia; : quarum prior facit proprie persistere in bono contra difficultatem, quæ prouenit ex ipsa diuturnitate actus, posterior vero contra difficultatem, quæ prouenit ex quibuscunque aliis impedimentis, & ideo primæ opponitur mollities, qua facile receditur à bono propter difficulta, quæ aliquis sustinere nequit, ut ait Diuus Thomas,

secunda

S. Thom.

S. Thomas.

secunda secunda quaest. 138. artic. 1. Secundæ verò opponitur inconstancia, ratione cuius mens, cum possit resistere impulsui passionis, non resistit ex debilitate, nec tenet se firmiter in bono proposito concepto, ut ait D. Thomas 2. 2. quaest. 53. artic. 5. Deus autem in suppositione, de qua loquimur, non desisteret à bono propter ullam difficultatem, nec ex debilitate, sed ex pura electione, ac libertate: quæ sequeretur dictamen intellectus iudicantis nihil ad propriam Dei perfectionem facere, utrum hoc, vel illud faciat: nec sibi esse melius moraliter facere opus externum melius, omisso minus bono, sed æquè bonum, ac perfectum esse, siue hoc, siue illud agat, siue omnino nihil operetur ad extra.

VIII. Quod verò attinet ad scientiam visionis, posito obiecto necessitate Physica sequitur Deum id scire, & ideo si constante veritate obiecti Deus inciperet de nouo, aut desineret scire aliquid, euidenter sequitur Physica mutatio in ipsa scientia: nam ratione alicuius additi de nouo tenderet in obiectum iam ante scibile, & ratione alicuius defectus desisteret ferri in obiectum persistens in sua veritate, & cognoscibilitate. Et idcirco immutabilitas scientiæ diuinæ circa obiectum perseverans sub eadem veritate, & scibilitate, nascitur immediate ex natura ipsius scientiæ.

IX. Ad fundamentum oppositæ sententiæ respondeo, si supponatur manere actum Dei necessarium, & solum desiderari respectum rationis ad obiectum, non fore Physicam mutationem: Verum suppositio est falsa: nam, si quouis modo fieret mutatio voluntatis diuinæ liberæ: non solum mutandus esset respectus ille ad extrinsecum obiectum connotatum, ut supponit argumentum: sed ipsa quoque entitas actus diuini, ut fusiùs ostendam capite sequente. Nam quemadmodum scientia visionis supra scientiam Dei naturalem solum addit habitudinem rationis ad obiectum, & tamen, si mutetur, sequitur non solum tolli huiusmodi habitudinem, sed ipsammet entitatem scientiæ variari, ita dicendum est in voluntate. Ad argumentum pro impossibilitate morali patet solutio ex dictis: non enim quævis mutatio voluntatis est moraliter imperfecta: sed ea qua desistitur à meliore bono: in Deo verò possemus fingere mutationem de bono in melius: & ita in ea non esset imperfectio moralis. Ad suppositionem verò illam, quod homo vnico actu, atque immutabili successiue veller diuersa obiecta,

patet etiam solutio: non enim hoc ipso esset inconstans, si cum primum voluisset bonum aliquod, postea eodem actu vellet aliud perfectius.

Immutabilitas actuum liberorum voluntatis diuinæ, & scientiæ visionis oritur ex repugnantia Physica.

CAPVT XI.

Superiore capite ostendi non in omni mutatione actus liberi interuenire imperfectionem moralem, & proinde non posse ex ea sumi rationem ad æquā immutabilitatis actuum liberorum voluntatis diuinæ: sequitur modo, ut hoc capite ostendam, si ea varietas daretur, interuenturam fuisse mutationem Physicam, ita ut seclusa per intellectum omni morali imperfectione, & non curando utrum mutatio voluntatis sit bona, vel mala moraliter, sequatur aperta contradictio posita ea mutatione: & hæc non extrinsecus, aut remote, sed ex natura ipsius actus diuini liberi. Quæ sententiam tumentur ex Scholasticis Basilis in 1. d. 45. q. 2. art. 3. Holkoth quaest. 11. determinat. artic. 3. ad 2. Franciscus Lycheus in 1. dist. 45. quaest. vn. conclusionem 2. & Ferrariensis libr. primo contra Gentiles, cap. 83. §. Circa istam, & videtur expressa Augustini sententia libr. 12. confess. capit. 15. vbi dictum sibi fatetur in aurem interiorē ab ipsa veritate: De vera æternitate creatoris, quod nequaquam eius substantia per tempora varietur, nec eius voluntas extra eius substantiam sit: unde non eum modo velle hoc, modo velle illud, sed semel, & simul, & semper velle omnia, quæ vult: non iterum, & iterum, neque nunc ista, nunc illa: nec velle postea, quod nolebat, aut nolle, quod prius volebat: quia alius voluntas mutabilis est, & omne mutabile æternum non est: Deus autem noster æternus est: nam, si mutatio voluntatis non est Physica, etiam si daretur in Deo, non tolleretur æternitas illius: siquidem per mutationem voluntatis nihil positum ab eo recederet: Ideo verò August. in principio dixit, quod voluntas non sit extra substantiā, quia ex mutatione voluntatis diuinæ illaturus erat substantiæ mutationem. Ut autem hoc ipsum ratione confirmem, suppono id, quod est commune inter Theologos, scilicet actum liberum esse vitalem ipsam perfectionem volitionis diuinæ naturalis cum connotatione ad obiectum futurum in aliqua differentia temporis:

temporis: ita ut libertas non consistat in eliciendo actum distinctum à naturali, & suapte natura indifferente quoad entitatem, sed in terminatione ad obiectum externum: quod, hoc ipso, quo terminat actum liberum voluntatis diuinæ; transit de esse possibili ad esse futurum. Deinde, cum ex vero non nisi verum rectè colligatur, ut tradit Aristoteles libr. i. Poster. t. 17. suppono etiam, quod evidens est, si ex duabus positionibus altera vera, altera impossibili sequatur aliqua contradictio, causam eius esse suppositionem impossibilem, non autem veram.

II. Hispositis ostendo institutum. Quando nulla ratione habita moralis imperfectionis ex mutatione aliqua sequitur implicatio, mutatio eiusmodi est Physice impossibilis: & consequenter immutabilitas, siue repugnantia subiecti ad illam est Physice necessaria: sed si voluntas diuina mutetur, ita ut nolit crastina die fieri aliquid, quod ad æterno decreuit, ut cras fieret, necessario sequitur contradictio, etiam si non habeatur ratio moralis imperfectionis: ergo immutabilitas voluntatis diuinæ est Physice necessaria, & ideo si variatio ipsius per impossibile concedatur, non solum erit moralis, sed Physica. Maior propositio est nota ex terminis. Nam, quando aliquid repugnat ex vna tantum radice: illa seclusa non repugnabit, si enim non habita ratione illius adhuc repugnat, manifestum est ex alio etiam capite repugnare: quare si abstrahendo prorsus ab imperfectione morali, adhuc manet implicatio secuta ex mutatione voluntatis diuinæ, perspicuum est hanc mutationem non solum moraliter: sed Physice etiam repugnare. Assumptionem verò, ut ostendam, suppono voluntatem Dei, cum fingi possit mutari multis modis, ita mutari, ut postquam voluit aliquid ab æterno, id ipsum nolit in tempore: verbi gratia, Deus ab æterno habuit decretum de futura incarnatione Christi, & ita hæc propositio: *Deus voluit Christum nasci ex Maria Virgine*, est vera ab æterno: deinde verò fingamus aliquem viuentem tempore Moylis falso asserere hanc, *decretum voluntatis diuinæ de incarnatione Verbi ex Maria Virgine, nunc mutatur à Deo*. Tunc sic probatur assumptio. Ex duabus his suppositionibus sequitur implicatio, etiam si non habeatur ratio imperfectionis moralis: pars illa, quæ sequitur ex priorè suppositione vera, necessario erit vera, ne demus ex vero colligi falsum: ergo illa erit falsa, quæ se-

quitur ex secunda suppositione impossibili, & consequenter illa est impossibilis Physice. Contradictio verò, quæ sequitur, est hæc: *Christus nascetur ex Maria Virgine, Christus non nascetur*, quod autem sequatur ostendo: impossibile est hanc esse veram: *Deus vult ab æterno Christum nasci ex Maria Virgine*; quin hæc sit vera, *Christus nascetur*: nam ut hæc, *Deus vult Christum nasci*, sit vera, opus est, ut actus ipse naturalis voluntatis diuinæ terminetur ad natiuitatem Christi re ipsa futuram: hoc enim respectu addito actus naturalis dicitur liber: si vero futura non sit, iam non est obiectum connotatum, neque habitudo ad illud: & idcirco intelligi nequit actus diuinus liber circa incarnationem futuram, nisi illa sit futura: quare impossibile est hanc esse veram: *Deus voluit Christum nasci*: quin hæc sit vera: *Christus nascetur*: quod pari modo, & ratione dicendum est de illa: *Christus non nascetur*: si supponatur Deum mutare decretum incarnationis, & de nouo decernere nescit. Cum igitur in toto hoc discursu sine vllò recurso ad imperfectionem moralem sequatur contradictio manifesta ex suppositione, quod Deus mutet voluntatem, conspicuum redditur eiusmodi mutationem non solum moraliter, verum etiam Physice repugnare.

III. Respondent nonnulli supponi id, quod probandum est, nam ideo effectus erit, quia voluntas diuina est immutabilis: quare ante immutabilitatem non posse concipi effectum, ut determinatè futurum. Verum ego nihil omnino suppono, nisi quod ipsi etiam concedunt, nempe propriam rationem formalem actus diuini liberi, quæ est ut terminetur ad obiectum sub actuali existentia pro eo tempore, pro quo voluntas decernit. Et ex ea colligo cum tali natura actus liberi non posse coherere mutationem: & ita ex principiis extrinsecis colligo immutabilitatem Physicam: nam, cum hæc consideretur, ut quædam proprietas actus diuini liberi, prius ratione concipi potest actus ipse quoad suam substantiam, quam quoad proprietatem: consideremus ergo illum, quatenus est actus liber Dei abstrahendo ab immutabilitate: & rogo quidnam pertineat ad rationem formalem intrinsecam huius actus, ita ut nihil illius desit, nihil extraneum misceatur: Credo respondebunt idem, quod paulò antè supposui, nempe rationem formalem actus Dei liberi integrari, ut ita dicam, ex ipsa volitione Dei naturali, & terminatione, atq; habitudine ad ob-

ad obiectum determinate futurum, quia fundatur in eminētiā perfectione, & causalitate talis actus: si igitur, antequam actus eiusmodi consideretur ut immutabilis in sua ratione formali, includit terminationem, & habitudinem ad obiectum futurum: ex qua posita necessario sequitur, ut non possit non esse tale obiectum: necessario etiam sequitur tanquam proprietas ex ratione formali intrinseca, ut actus sit immutabilis Physice: ita ut prius ipse concipiatur in se ut actus liber, deinde ut immutabilis: & sic non supponitur effectus futurus ex immutabilitate, sed ex efficacia, eminentia, & causalitate volitionis diuinæ, ex quibus sequitur immutabilitas euentus connotati, & consequenter ipsius actus liberi. Dicit aliquis actum liberum, etsi per eiusmodi respectum à nobis intelligatur, & explicetur, nihilominus illum non includere; sed siue includat, siue non, sine illo à nobis intelligi minime potest, & saltem est quædam proprietas illum consequens, quare, si ex tali respectu necessario sequitur infallibilitas effectus: sequitur etiā immutabilitas actus liberi, cū quo necessario coheret talis respectus. Et confirmatur, quoniam Deus libere volendo non solum habet voluntatem antecedentem & conditionatā, imò vero absolutam, ac determinatam; hæc autem determinatio non consistit in eliciendo actum distinctum à naturali, sicut elicit creaturam, sed in terminatione eiusdem actus ad hoc potius obiectum, quam illud, non solum ut volitum, sed ut actu ponendum ex vi talis actus: alioquin voluntas diuina non esset omnipotens, & efficax ad agendum quod libuerit. Neque responderi potest efficaciam non consistere in ipsa actuali positione obiecti futura, sed in facultate id efficiendi: namque alia intelligitur esse facultas voluntatis, quam diu intelligitur solum in actu primo ad obiecta, quæ potest velle, ut concipitur in eo signo, quo solum habet actum voluntatis necessarium, & est adhuc in libertate habituali ad actus liberos: alia verò quando iam concipitur in actu secundo libere volens: prima efficacia consistit in potentia actiua: secunda in executione eiusdem potentie pro eo tempore, ad quod refertur actus liber Dei, & hæc est necessario annexa actui voluntatis diuinæ absoluto: quapropter impossibile est Deum velle determinate, & rem non esse futuram. Et hæc est ratio, cur Homo mutare possit actum voluntatis, & non Deus: nempe quia Homo vult eliciendo actum suapte

natura inefficacem ad ponendum per se ipsum obiectum volitum: & ita actus liber creatus non habet habitudinem ad obiectum ut actu futurum: sed volitum ut sit: & propterea frequenter accidit, ut desideria nostra absolutissima mutantur: Deus autem non determinate vult eliciendo nouum actum desiderij, ut res sit, sed libere terminando actum necessarium ad ipsam, non solum tanquam volitam ut sit, verum etiam ad eius existentiam pro aliquo tempore determinate futuram; nam sicut ex nostra voluntate libere, & immediate procedit actus suus, qui necessarius est posita terminatione voluntatis ad ipsum, sic ex voluntate diuina immediate procedit res futura, ita ut concipi nequeat diuina voluntas terminari libere ad aliquod obiectum, & illud non habere existentiam pro eo tempore, ad quod refertur terminatio voluntatis diuinæ.

Ex dictis excluditur aliud subterfugium oppositæ sententiæ, responderi poterit, inquit, obiectum non esse verum determinate, nisi ex conditione, si Deus perseveret in eodem decreto voluntatis: sed hæc responsio est omnino falsa, & impossibilis, efficacitas enim volitionis diuinæ absoluta, semel habitæ habet pro obiecto ipsum esse actuale rei: & hoc distinguitur à voluntate conditionata, quæ habet sub conditione ipsum esse rei pro obiecto. Et de facto certum est apud Theologos ex positione volitionis diuinæ sequi determinatam veritatem obiecti. Et, cum hoc oriatur ex ipsa natura actus diuini, impossibile est ut aliter sit. Deinde eos, qui sic respondent, interrogo utrum actus ille liber Dei fuerit absolutus, an conditionatus? Si conditionatus nihil ad præsens institutum: nam hic non est efficax nisi posita conditione: absolutus esse non poterat, si pendeat ex mutatione voluntatis futuræ, vel non futuræ: nam, ut ex dictis constat, actus diuinus absolutus is est, à quo existit pro aliquo tempore effectus ad extra, q. est terminus extrinsecus, siue obiectum terminationis liberæ actus diuini: igitur, si tollatur existentia talis obiecti, tollitur etiā ratio actus diuini absoluti: supponere igitur dari eiusmodi actum, & obiectum ipsius nunquam esse, inuoluit apertam repugnantiam: quoniam sequitur actum esse ex prima suppositione, & non esse ex secunda: quoniam non est actus sine terminatione ad obiectum: sublata verò omnino existentia obiecti pro eo tempore, quo Deus vult illud esse, tollitur obiectum actus liberi.

Denique

V. Denique, ut magis eluceat, in quo confisteret, aut quomodo colligitur mutatio Physica, si Deus mutaret decretum voluntatis suae, praemoneo, quando agitur de mutatione alicuius rei, non quari vtrum mutari possit, ut non fuerit ante tempus mutationis: nam, si nec fuit, nec modo est, nequaquam mutatur, sed quari vtrum posito quod fuerit hucusque, & maneat veritas praeteritae existentiae, variari de nouo possit in praesenti, & in futuro: ita ut verum sit dicere, fuit, & non est: quod si expositione aliqua sequatur, ut vel id, quod fuit, non fuerit, vel id, quod est, non sit, dicendum erit hoc posterius sequi ex falsa illa suppositione, non vero prius: quod necesse erat ad intellectum conditionis illius impossibilis suppositae. Hoc explicato facile ostenditur, si Deus mutet decretum, sequi Physicam, & realem mutationem ipsius. Namque in decreto illo solum duo concipimus, entitatem naturalem actus diuini naturalis, & habitudinem, siue terminationem ad existentiam obiecti connotati, quae duo supponuntur ab aeterno fuisse in Deo, si actus fuit: si vero in tempore mutari supponatur, manifeste sequitur eiusmodi terminationem non fuisse: vel cessare de nouo entitatem ipsam actus: prior supposito, & veritas, nempe eiusmodi terminationem fuisse ab aeterno, est omnino necessaria ad intellectum illius conditionis: *Si Deus mutet decretum*: nam, si ab aeterno voluntas eius non est terminata ad obiectum, non habuit decretum, quod mutari supponatur: ergo non sequitur illa pars disunctionis, nimirum terminatio non fuit ab aeterno, sed altera nempe cessat ipsamet entitas actus diuini: sequi vero disunctionem ostendo: nam, quando cessat aliquid, cuius ratio formalis ex duobus aliquo modo coalescit, opus est ut desinat saltem alterum ex illis: actus liber constat ex entitate, & respectu: ergo, si actus cessat, desinet vel entitas, vel respectus: si hic desinat, necessario sequitur, quod nunquam fuerit: supponitur autem fuisse: ergo necessario cessabit illa. At quomodo, si respectus nunc desinat, sequitur nunquam fuisse? nempe quia si respectus desinit, obiectum non existet pro ea differentia temporis, sub qua decernebatur futurum, per aeternum illud decretum: si non existat, impossibile est ut ad ipsum fuerit habitudo, siue terminatio voluntatis diuinae, quae in illud ferebatur sub existentia determinate futura, ergo recte sequitur terminationem eiusmodi non fuisse ab aeterno, si

modo iam non sit: cum vero hoc repugnet primae suppositioni, fatendum est ex eo, quod Deus mutet decretum liberum suae voluntatis, necessario sequi mutationem ipsius entitatis actus diuini, quae Physica omnino est.

Hoc argumentum conantur eludere recentiores dicendo ex aeterno actu Dei libero postea in tempore retractato minime sequi ut necessario sit futurum eius obiectum, quoniam, inquit, aut ideo repugnat ut non sit, quia volitio Dei libera est simplex eius entitas necessaria absque additione realitatis liberae, vel quia posita veritate obiecti futuri pro aliqua differentia temporis repugnat, ut non sit futurum eo modo, quo cadit in diuinam voluntatem: primum non sufficit, huius enim rationem inquirimus, scilicet, cum Deus per eandem entitatem necessariam absque vlla additione possit libere velle creaturas, cur non possit hoc ipsum tam in tempore, quam in aeternitate praestare, cum aequa utrobique requiratur additio: & consequenter non sit maior mutatio in vno, quam in altero: & ita tantum abest, ut ex illo principio expediatur haec difficultas, ut ex illo potius oriatur. Secundum videtur esse petitio principij: obiectum enim, seu effectus volitus a Deo pro aliqua differentia temporis ideo infallibiliter erit, quia voluntas diuina est efficax, & immutabilis: nam, si decretum voluntatis diuinae esset mutabile, licet daretur ab aeterno effectus, non esset absolute futurus, sed solum sub conditione, si Deus in eodem decreto perfisset. Huic obiectioni potest responderi immutabilitatem obiecti non fundari immediate in immutabilitate voluntatis diuinae, sed in aeterna veritate propositionis de futuro, quae mutari non potest ob necessitatem compositam, quam includit: nam, si ab aeterno verum est aliquid esse futurum, facta hac hypothese, non potuit Deus ex aeternitate nolle illud: quia si posset nolle illud, quod futurum esse verum est ab aeterno, vel id postea eueniret contra voluntatem Dei, aut omnino sine illa, quod est impossibile: vel postea inciperet Deus velle illud nulla facta mutatione in obiecto, & insurgeret nouus respectus rationis in utroque extremo, quod etiam est impossibile, & consequenter expositione veritatis aeternae, de futuro euentu recte deducitur immutabilitas voluntatis diuinae. Iidem Auctores admittunt hanc responsionem esse probabilem, non tamen usquequaque satisfacere: quoniam supponit respectus fundari tantum in obiecto, cum tamen primam

VI.

radicem habeant in voluntate Dei, hoc est in eminentia, & causalitate ipsius absque ulla mutatione, vel additione positiua: propterea, inquiunt, dici potest, licet res, quæ est aliquando futura, sit ab æterno futura, id tamen non habere ex eo, quod Deus ab æterno voluit ut esset, sed quia etiam fuit ab æterno verum Deum fuisse aliquando volitum, ut illa res esset: quo posito, quamuis intelligatur nouus respectus rationis in Deo volente ex tempore, hic tamen fundari posset ex parte Dei in eminentia eius, ex parte verò obiecti in eo, quod prius erat futurum ex futura causa: determinatione, postea vero ex actuali: unde ex vi prioris status potuisset non fore ex præcisa ratione actuali, siue statu causali, non vero ex posteriori.

VII.

Hæc tamen redargutio non satis impugnat traditam solutionem: supponit enim vnum, ex quo sequitur manifesta contradictio: nempe veritatem obiecti futuri non sufficere ad colligendam immutabilitatem volitionis diuinæ posite in actu, quia ab æterno ex vi alterius determinationis voluntatis futuræ potuit esse verum non futurum idem obiectum: & consequenter voluntatem posse esse nouam stante antiqua veritate obiecti: ideoque ex illa minime sumi rationem immutabilitatis. Nam, si ex vi futuri decreti est infallibilis veritas ab æterno, cur non erit etiam ex vi æterni decreti? non enim minus efficax est ad causandam veritatem obiecti, quam decretum temporarium: neque hoc magis immutabile, quam illud: & proinde, si ratione huius veritas obiecti voliti est æterna, etiã ratione prioris erit: si verò fieri posset, ut voluntas diuina vellet oppositum eius, quod semel voluit ab æterno, essent duæ contradictoriæ simul ab æterno veræ: nempe illa, qua enunciaretur futurum id, quod Deus æterna voluntate decreuit, & illa, qua id negaretur propter oppositam voluntatem in tempore futuram. Neque satisfacit eorundem solutio asserentium facta illa hypothese veritatem propositionis de obiecto volito non esse absolutam, sed conditionatam: nimirum si decretum voluntatis diuinæ non mutaretur: eodem namque modo dicam etiam veritatem fundatam in determinatione voluntatis ex tempore esse conditionatam: & consequenter nisi veritas fundata in æterna determinatione voluntatis diuinæ, sit absoluta, & immutabilis, nihil de facto futurum pendens ex libera voluntate Dei erit determinate verum: ex quo sequitur Deum nihil pertinens ad existentiam rerum creaturarum co-

gnouisse ab æterno: quod abiurdum est, & hæreticum: cum ergo certum sit veritatem esse immutabilem, itemque ex actuali determinatione voluntatis diuinæ resultare veritatem propositionum de futuro: certum quoque esse debet voluntatem diuinam ex vi suæ efficaciæ: & suppositionem veritatis ab ea pendens esse immutabilem, & hanc immutabilitatem habere ex propria ratione sui, quatenus est actus liber: nam cum nostro modo intelligendi coalescat ex actu necessario, & terminatione, ac respectu eiusdem ad effectum futurum, & posito tali respectu impossibile sit effectum non esse, itemque posito effectui repugnet, ut non terminet habitudinem voluntatis diuinæ, consequenter etiam est impossibile ex principis intrinsicis ipsius actus diuini liberi, ut si semel est, possit non esse. Itaque ut hoc tandem concludam, ex dictis constat utramque causam in argumento assignatam concurrere ad immutabilitatem physicam actuum liberorum: primam quidem, quoniam, si esset distinctio ex natura rei inter actum liberum, & necessarium; esset quoque in voluntate diuina potentia passiva ad liberum, & consequenter esset exposita mutationi. Secundam verò, quia sine illa tolleretur habitudo, qua completur ratio actus diuini liberi, & consequenter ea sublata tolleretur quoque actus, neque hoc est recurrere ad immutabilitatem veritatis obiecti: tanquam ad primum fundamentum immutabilitatis actus diuini liberi, sed tanquam ad obiectum actu terminans habitudinem volitionis liberæ: immutabilitas autem ipsius obiecti non sumitur primario ab ipso, sed ab eminentia, & efficacia voluntatis diuinæ, quæ si terminetur libere ad aliquod obiectum, hoc ipso reponit illud sub actuali existentia, vel sub eius negatione determinate futura. Ex quo etiam patet hanc esse immutabilem sensus compositi, non quidem solum ex eo, quod ponatur volitio diuina æterna esse: sed quia ponitur antecessoria, ad quod necessario consequitur, ut actus Dei liber, semel habitus non possit amplius deficere.

Ex dictis facile est respondere ad tres illos modos mutationis, qui fingi possunt in actibus liberis: nempe ab actu in actum contrarium, vel ab actu ad cessationem, vel denique a cessatione ad actum. Nam priores duo manifeste repugnant, siue enim mutatio fiat ab actu in actum contrarium, siue in cessationem, opus est ut desinat, vel connotatio effectus, qui erat obiectum prioris actus, vel actus ipse: connotatio est necessaria,

VIII.

cessaria, supposito quod fuisset actus ab æterno: ergo mutaretur ipsa entitas actus, ut superius deduxi. In tertio illo modo non apparet eadem repugnantia. Nam si ponatur Deum ab æterno nullum eliciisse actum circa aliquod obiectum, nulla est connotatio ipsius, nulla habitudo actus diuini ad ipsum, quod autem incipiat de nouo, sola hæc connotatio non arguit ullam mutationem in voluntate diuina: sicut ex eo, quod fuerit ab æterno, non dicimus mutari Deum, neque in hac inceptioe arguitur aliqua potentialitas, quoniam id, quod incipit, non est aliquid positium intrinsecum Deo, sed solum connotatum extrinsecum, & habitudo rationis ad ipsum, quæ duo in plerisque alijs de nouo adueniunt Deo absque mutatione, ut patet in existentia Dei in rebus, in sustentatione naturæ assumptæ à verbo. Verum enim vero hoc dubium supponit vnum à falso: nempe quod Deus habuit se negatiue erga aliquod obiectum creatum, cuius oppositum ostendam in materia de voluntate Dei: quare sublata suppositione, quod cessauerit circa vllum obiectum, non habet locum questio vtrum, vel cur non mutari possit à cessatione ad actum liberum. Et nos non agimus de immutabilitate aliqua chymarica, sed de ea, quæ de facto Deo cõpetat. Cum verò is necessario habuerit ab æterno actum circa alteram partem cuiuslibet contradictionis, non habet loci questio, vtrum de nouo transire possit ab otio ad actum liberum: quod vero debuerit ab æterno habere actum illum, non provenit ex immutabilitate, sed ex summa eius perfectione, & alijs radicibus explicandis in materia de voluntate Dei. Verum, importunè iniquet aliquis, supponamus, vel per impossibile cessasse ab æterno, mutabitur ne, si de nouo eliciat actum? Et quidem facta huiusmodi suppositione adhuc aliquis dicere poterit, cum ex sola cessatione actus diuini circa obiectum redundauerit in ipsum determinatio ad non esse, fieri non posse ut per nouum actum determinetur ad esse: nam eo ipso arguitur falsitatis illa suppositio, quod ab æterno fuerit determinatum ad non esse, cuius veritas cum sit de præterito, per suppositionem mutari nequit. Quia tamen videri potest facta illa hypothese obiectum manere indifferens ad esse, vel non esse, quale ex se est, quamdiu non determinatur à libera volitione Dei: ea verò accedente determinari ad alterutram partem: non videtur efficax argumentum, quo in eiusmodi casu mutatio Physica colligatur. Verum id non est absurdum si vno impossibili

posito colligatur aliud. Imò verò ex hoc apparet, quomodo sola mutatio habitudinis rationis ad connotatum extrinsecum, si sit possibilis absque alia mutatione entitativa, non sit formaliter mutatio, sed arguitive: & quoniam omnes habitudines, quæ requirunt actualem existentiam obiecti extrinseci, supponunt mutationem ex parte ipsius, qua posita incipit, vel desinit terminare habitudinem, propterea adueniunt, ac recedunt à Deo absque ipsius mutatione, ut relatio dominij, existentia in rebus, & similes: at verò illæ, quæ comitantur actus intellectus, & voluntatis, & indifferenter se habent ad obiecta, siue actu existant, siue non, cum non supponant pro omni tempore actualem existentiam obiecti, & actu cõueniant ante illam, si mutantur, mutationem aliquam supponant necesse est: non obiecti, nam ad ipsius mutationem non variantur: ut patet; de fide enim habemus actus diuinos minimè mutari, & tamen eorum obiecta mutantur: supponunt ergò mutationem subiecti, hoc est actus diuini in quo fundantur, & hoc voluit D. Thomas 1. p. quæst. 14. art. 15. ad primum; cum cõstituit hoc discrimen inter has relationes, nempe ut illæ, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quod in se ipsis sunt, varie dicantur de Deo secundum variationem creaturarum, quæ verò consequuntur actus vitales, qui intelliguntur esse in Deo immanenter, ut scientia, & amor, inuariabiliter prædicantur de Deo: ratio verò, quæ indicatur hac sententia Diui Thomæ, est optima: nam relationes, quæ consequuntur actionem ad extra, non habent proximum, ac sufficiens fundamentum in ipsis actibus diuinis internis, nisi accedente mutatione creaturæ, qua posita ponuntur, sublata vero tolluntur Deo prorsus immoto: quæ verò cõueniunt Deo ante rerum existentiam, habent proximum, ac sufficiens fundamentum ex parte ipsius, nec fundantur in vlla mutatione extrinseca actuali, & co-existente actibus ipsis pro omni tempore, quod respondet æternitati, sed solum pro aliquo, & propterea sunt priusquam interueniat eiusmodi mutatio extrinseca, antequam habent sufficiens fundamentum in ipso actu diuino, & rerum existentia futura: & ideo non possunt desinere, nisi variato fundamento, hic enim est mos relationum postquam semel sunt.

Sed contra hanc doctrinam Diui Thomæ, est difficile argumentum. Ex parte

IX.

Dei non est aliquid distinctum, etiam virtualiter ab ipsa entitate actus naturalis, quod intelligatur illi accedere, vel recedere ut sit, vel non sit fundamentum similitudinis respectuum actus liberi ad obiecta: ergo quemadmodum ab aeterno intelligitur absque accessu vilius entitatis, fundare eiusmodi respectus, etiam ex tempore fingi potest fundare similes de nouo absque accessu, vel non fundare antiquos absque recessu vilius entitatis. Longè tamen diuersa ratio est in resultatione horum respectuum ab aeterno, atque ex tempore: ut enim supra notauimus, plerumque sunt ab aeterno mutationis expertia, quæ, si inciperent in tempore, naturam, & nomen mutationis non euaderet, ut processiones diuinæ, quæ tunc ob hypothesein impossibilem censerentur exire de potentia in actum: similiter pullulatio relationum ad obiecta libere volita ab aeterno, nec in se est mutatio; quod est commune omnibus habitudinibus rationis, nec arguitur, quoniam non est ibi vilius transitus de non esse actuali, ad esse actuale, quod enim ab aeterno est semper fuisse: sed solum de esse indifferente obiectorum ad determinate futurum: at si de nouo pullularent, vel desinerent, cum obiecta ab aeterno fuerint determinate futura, vel non futura, non poterat ex parte ipsorum fingi vilius transitus: restat igitur, ut si actus liber Dei mutetur per impossibile, ipsa illius entitas transmutetur: quod fidei, & rationi rectè aduersatur.

Deus non est mutabilis aduentu nouæ relationis.

CAPVT XII.

I. Inter ea, quæ de Deo dicuntur ex tempore, sunt relationes, & actiones: actionibus non mutari dictum est supra, restat inquirendum de relationibus. Pars autem affirmatiua suadetur, quoniam, si Deus ex tempore esset Pater, verè mutaretur, ut dictum est supra c. 7. tunc autem solum adueniret illi noua relatio: ergo etià ex eo, quod de nouo dicitur creator, & Dominus dici potest mutari. Et confirmatur, quoniam hæ relationes Deum verè, ac realiter denominant, & non per solam operationem intellectus: non enim Deus est Dominus, aut creator ex eo, quod à nobis concipitur, sed quia re ipsa habet dominium super creaturas. Secundo relatio causæ ad effectum est realis, eiusque vicissitudine mutatur id, quod est causa: sed omnis noua denominationatio realis intrinseca supponit mu-

tationem: ergo Deus, cum denominatur creator, conseruator, & gubernator vniuersi, supponitur mutatus resultatione nouarum relationum, quas non habuit ab aeterno. Patet consequentia: nam relatio est forma intrinseca subiecto, & relatio creatoris, conseruatoris, & gubernatoris est vere relatio causæ efficientis. Si quis respondeat relationes, quæ in creaturis sunt reales, in Deo esse solum secundum rationem, varietatem verò secundum relationes rationis non esse necessario coniunctam cum mutatione, debet in primis assignare rationem, cur Deus non sit capax relationum realium ad creaturas, quemadmodum aliæ causæ: deinde verò cur varietas penes relationes rationis non inducat mutationem: nam, si per impossibile Deus admitteret vicissitudinem actuum liberorum, reuera mutaretur: & nihilominus solum daretur varietas penes habitudines rationis, quibus nostro modo intelligendi actus necessarius completur in ratione liberi, prout terminatur ad diuersa obiecta creatura: terminatio enim eiusmodi sola est habitudo rationis ad creaturas in ratione obiecti: quare sola vicissitudo penes respectus rationis potest inducere mutationem oppositam immutabilitati.

Hæc quæstio tenuit aliquando accipiemtem Diu. August. non videbat enim quid tandem adueniret Deo de nouo, propter quod dici posset creator, cum antea non esset: & ita dubitabat an verè dici posset ab aeterno Dominus, & creator, ut colligitur ex verbis ipsius lib. 12. de Ciuitate Dei cap. 15. *Sicut Deum aliquando Dominum non fuisse dicere non audeo, ita Hominem nunquam antea fuisse, sed ex quodam tempore primum omnium creatum esse arbitare non debco: sed cum cogito cuius rei Dominus semper fuerit, si semper creatura non fuerit, affirmare aliquid pertimesco.* Postea tamen vidit non repugnare, ut dicatur Dominus, & creator absque vlla imperfectione, aut mutatione: ut patet ex lib. 5. de Trinitate capit. decimosexto. Pro cuius rei solutione suppono ex duplici capite posse intervenire mutationem accessu nouæ relationis: vel ratione fundamenti ad quod sequitur relatio, vel ratione resultantiæ ipsius relationis: quæ inest, ac denominat subiectum. Si priore modo loquamur, nonnullæ relationes supponunt mutationem, aliæ verò minime: supponunt eæ, quæ fundantur in actuali dependentia effectus ad causam efficientem: non supponunt verò necessario pro tempore, quo adueniunt eæ, quæ ex parte

vnus

vnius subiecti habent sufficiens fundamentum, & non dantur, quia deest subiectum, vel fundamentum ex altera. Ea enim adueniunt de nouo sine actuali mutatione præuia in ipso subiecto pro eodem tempore, quo relatio aduenit: existente enim vna solum re alba in rerum natura, si alia de nouo fiat, resultabit in vtraque relatio similitudinis: & tamen in ea, quæ erat alba, non datur noua mutatio præuia resultantis relationis. Fundamentum attingit D. Thom. q. 7. de potestate art. 8. ad quintum, quoniam causa habitudinis realis inter duo extrema est aliquid inexistens vtrique; siue ergo desinat solum in vno, siue incipiat, dummodo alterum præhabeat, resultabit relatio per solam mutationem vnius, quod fusè explicat Anselm. in Monologio cap. 24. quare non est audiendus Henric. in sum. art. 30. qu. 4. ad 2. vbi negat in Deo relationes secundum esse, quia hæ non dantur sine mutatione subiecti: admittit autem relationes secundum dici, quia possunt dari absque mutatione subiecti: nam quædam secundum esse possunt dari sine mutatione, & si Deus esset capax relationis realis, posset dici ex tempore diuersus à creatura sine præuia mutatione sui per solam inceptionem creaturæ. Idemque magna ex parte accidit in plerisque relationibus rationis, quæ dicuntur secundum extrinsecam denominationem. Quæ doctrina desumitur ex D. Augustin. lib. 5. de Trinitate cap. 16. vbi tradit duo genera relationum, quorum alia accidunt cum mutatione rerum, de quibus dicuntur; quæ ratione aliquis dicitur amicus, neque enim esse incipit, nisi cum amare inceperit, & ita fit aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur, nummus autem dicitur relatiue, nec tamen mutatus est, cum incipit esse pretium, quia scilicet hoc habet ab extrinseca deputatione Reipublice. statuentis nummum vt mensuram rerum venalium.

III. De primo. Deus nequaquam subit mutationem præuiam, cum de nouo denominatur à relationibus ad creaturas, hæc traditur ab Anselmo citato, & Augustino vbi supra, vbi cum proposuisset quæstionem, quomodo verum sit nihil secundum accidens dici de Deo, per quod mutetur, cum tamen denominetur relatiue, & proposuisset duo genera relationum paulò antè tradita, subdit, Si ergo nummus potest sine aliqua sui mutatione toties dici relatiue, vt neque cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in eius natura, vel forma, quæ nummus est, mutationis fiat, quanto facilius

de illa Dei immutabili substantia debemus accipere, vt ita dicatur relatiue aliquid ad creaturas, vt quamuis incipiat temporaliter dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ, ad quam dicitur: quæ ex Augustino mutuatus est Hugo Victor. in summ. tractat. 1. cap. 10. in fine, & hic est cõmunis sensus Theologorum, Alensis 1. part. quæst. 4. m. 1. S. Thom. 1. part. quæst. 13. articul. septimo, & quæst. 7. de potentia articul. 8. ad quintum & sextum, Bonauent. in 1. dist. 8. 1. part. distinctio- nis, articul. 2. quæst. 1. ad 2. Henric. vbi supra, Aegidij in 1. dist. 30. quæst. 1. ad 3. Bassolis quæst. 2. §. vltimo. Suadetur autem primo, quoniam, vt ait Diuus Thomas, vbi supra ad quintum, vt relatio incipiat dici de subiecto, non opus est, vt mutatio fiat in vtroque extremo, quod si locum habet in rebus creatis, multo magis habebit in Deo: Secundo quoniam omnis relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, aut pertinet ad causalitatem, secundum quam terminat dependentiam creaturæ à se, aut est relatio diuersitatis: quæ duo genera attingit Diuus Thomas art. citato in corpore, aut denique sunt relationes, quæ consequuntur ad actus nostros tendentes in Deum, tãquam in obiectum: sed nulla ex triplici ratione causalitatis, quæ Deo conuenit, requirit mutationem, vt terminet dependentiam creaturæ à se: in primis eam non requirit causalitas causæ efficientis, scilicet actio, vt constat ex cap. 8. non item causalitas finis vltimi: etsi enim fines intermediij possint subire mutationem, non tamen vltimus, causando enim nihil in se recipit: omnis autem vera mutatio consistit in noua receptione alicuius esse intrinseci, aut desitione eiusdem; quæ etiam ratione concluditur Deum, quatenus exemplariter causat, non mutari: causalitas enim exemplaris non consistit in aliqua receptione formæ in ipso exemplari, neque eam per se requirit, sed in passiuâ imitatione, quæ effectus effingitur ad similitudinem exemplaris. Nulla item ex relationibus secundi generis mutationem in Deo supponit: quemadmodum enim in creaturis subiecta, quæ habent fundamenta relationum, non mutantur, quando ex parte alterius subiecti datur de nouo fundamentum mutue relationis, ita quoniam fundamentum diuersitatis, aut conuenientie, quæ datur inter Deum, & creaturas, & ipsa natura diuina, & perfectiones eius essentialis, expositione naturæ creatæ, inter quam & diuinam exercetur relatio diuersitatis,

Hugo Victor.

Alensis.
S. Thomas.

Bonauent.

Henricus.

Aegid.

Bassol.

vel convenientiæ, non sequitur villa mutatio Deitatis: Denique neque relationes tertij generis arguunt ullam mutationem: in obiecto enim actuum mentis creatæ nihil omnino reale resultat ex eo, quod terminet eiusmodi actus: sed per solam denominationem extrinsecam à mutatione, quæ est ex parte potentiæ elicentis actus, recipit nouam relationem.

IV.

Quod attinet ad alteram partem difficultatis, apud nonnullos, qui asserunt Deum referri ad creaturas realiter, esset maior difficultas: nam, cum accessus nouæ entitatis variet subiectum, si Deus de nouo referretur realiter ad creaturas, utique mutaretur. Verum recentiores Metaphysici non propterea negant Deum referri realiter ad creaturas, quia mutaretur, existimant enim relationem non distingui ex natura rei à fundamento, sed solum virtute, atque adeo cum nulla noua entitas adueniat accessu nouæ relationis non diceretur Deus mutari. Cuius sententiæ veritas pendet ex modo quo intelligitur distinctio virtualis, si enim relatio non significat aliquam rationem formalem intrinsecam subiecto distinctam virtute à fundamento, sed solum fundamentum cum connotatione extrinseca existentie alterius extremi, verè per nouæ relationis accessum non mutatur subiectum, ut per patet, nihil enim intrinsecum habet de nouo, cuius receptione mutatum intelligatur: sin autem relatio secundum proprium conceptum significat aliquam rationem formalem obiectiuam virtute distinctam, & præcisam à ratione formali fundamenti, non video quomodo de nouo esse possit, si nihil positium aduenit, vel quomodo possit incipere, aut desinere sine mutatione. Nam iuxta hunc modum explicandi distinctionem virtutalem conceptus obiectiuus respondens vni rationi formali virtute distinctæ est vere ens reale positium, quod incipit, aut desinit accessu nouæ rationis formalis, noua verò formalitas positua aduenire subiecto, vel antiqua recedere absque ipsius realitatis mutatione nequaquam potest. Id verò per cætera rerum genera discurrendo constat: nam, si Deus nunc desineret esse sapiens, aut omnipotens, utique mutaretur: & tamen sapientia, & omnipotentia non nisi virtute distinguitur ab essentia diuina: si intellectus humanus non ex impedimento extrinseco, sed ex intrinseco defectu potentiæ, & priuatione eius præcisè facul-

tatis, quæ est discursiuus, desineret habere vim discurrendi, profecto subiret mutationem, & tamen intellectus, quatenus discursiuus solum virtute differt à se ipso, quatenus apprehensiuus, aut iudicativus est; sed hac de re dicendum, cum ex instituto tractabitur quæstio vtrum Deus referatur realiter ad creaturas. Nunc autem ex ibi dicendis suppono nullo modo admittere relationes reales, ut autore D. Thoma est communis sensus Philosophorum, Patrum, & Theologorum.

Dico secundum. Deus ex ipsa resistentia, siue existentia relationum, à quibus denominatur ex tempore, non patitur vllum suæ immutabilitatis detrimentum. Hæc est certa apud Theologos, & expressè traditur ab Alenfi vbi supra. Sanctus Thomas in 1. distinct. 30. quæstione 5. Thom. vn. articul. 1. Richardus quæstio. 4. ad 6. Richardus, & aliis. D. Anselm. in Monologio cap. 24. eam deducit ex communi ratione relationis, quam non repugnat aduenire subiecto, sine eius mutatione: *Quid repugnat, inquit, quorundam, quæ accidentia dicuntur, susceptibilitas, & naturalis incommutabilitas, si ex eorum assumptione nulla substantia consequitur variabilitas?* quæ autem hæc sint paulò post explicat. *Alia, inquit, omnino nullam, vel accedendo, vel recedendo mutationem circa id, de quo dicuntur, efficere noscuntur, ut quedam relationes?* quod statim declarat exemplo relationum realium: & tandem concludit posse dici de Deo sine eius mutabilitate. A communi etiam ratione relationis, quæ nõ requirit mutuam dependentiam ex parte vtriusque extremi, idem probat Alenfis citatus. Verum, quoniam licet Philosophus 5. Physic. capit. 2. asserat ad relationem non esse per se motum, & Philosophi 5. Theologi communiter dicant solo accessu relationis subiectum minimè mutari, tamen quia hoc inter recentiores cepit esse controuersum, & in sententia eorum, qui existimant relationem distingui ex natura rei à fundamento, habet difficultatem, non opus est recurrere ad communem rationem relationis, neque item ad mutuam dependentiam, vel independentiam, quandoquidem Pater in creatis, non dependet à Filio, neque produciens à producente, & nihilominus habent relationes reales; ut faretur Alenf. vbi supra, Aristotel. libr. quinto, Metaphysic. capit. 15. numerat inter relationes reales eas, quæ fundantur in potentia actiua, & actione ipsa. Si quis autem respondeat tamen productiuum, ac produciens non dependeat secundum proprium esse

à pro-

à producibili, vel producto, dependere tamen, quatenus habent relationem productiui, ac producentis, non tollit difficultatem, propterea quod hac ratione quidquid concipitur, vt productiuum sub ratione productiui: neque esse, neque intelligi potest sine producibili. Doctores vero, qui recurrunt ad mutuum dependentiam, videntur potius respicere mutatione præuiam, quæ in ijs, quæ dependent, supponitur ad existentiam relationis, quæ huius resultantiam, quam communiter negant esse mutationem. Omisissis igitur eiusmodi rationibus, firmum assertionis fundamentum est, quoniam mutatio solum interuenit per veram receptionem, aut acquisitionem formæ realis existentis re ipsa in rebus, non vero ex inceptione respectus rationis existentis obiectiue in intellectu: Deus autem, vt supposui ex communi sententia Doctorum, non est capax relationis realis ad creaturas, sed solum denominatur à respectibus rationis, sub quibus intelligitur terminare habitudines creaturarum ad ipsum: quare per nouam denominationem sumptam à relationibus ad creaturas, nequaquam mutatur. Maior propositio est de mente Augustini superius citati, qui numquam sentit non mutari ex eo, quod subeat rationem pretij, vel pignoris, quas denominationes suscipit ex sola designatione, & respectu rationis: idemque cernitur in columna, quæ immota in se ipsa dicitur dextera, vel sinistra pro diuersitate applicationis hominis ad ipsam, quod sexcentis alijs exemplis patet, & suadetur ratione, quoniam physica mutatio non datur ex parte obiecti ex eo, quod intellectus aliquid circa illud opereatur, & proinde, cum relationes rationis quoad propriam existentiam dependeant ab actuali consideratione intellectus circa obiectum à relatione denominatum, nulla ex hoc redundat mutatio in obiectum.

VI. Sed inquireret aliquis vtrumne redundet in ipsum intellectum: nam, si hic per existentiam obiectiuam relationis mutari dicendus sit, videtur cadere in Deum posse mutationem, quandoquidem, vt dictum est supra, in mente diuina dantur etiam obiectiue respectus rationis, & proinde, si intellectus creatus concipiens creaturam cum dependentia actuali ab omnipotentia diuina consequenter concipit Deum, vt terminum huius dependentiæ, & huius habitudine, ad creaturam, ita quoque Deus concipiet, & si intellectus creatus id concipiendo mutatur, diuinus quoque mutabitur; & confirmatur, quoniam, vel Deus hoc concipit ab æterno, vel ex tempore,

non ab æterno, quia iam tunc denominari verè posset creator à relatione rationis existente in eius intellectu, si vero id concipit ex tempore, est manifesta mutatio secundum actum immanentem intellectus. Hæc etiam quæstio dupliciter intelligi potest: Primo vtrum intellectus debeat realiter immutari mutatione præuia fundamentaliter existentia ipsi obiectiue relationis rationis, deinde vero vtrum sola ipsa existentia obiectiua sit in se mutatio. Quod ad primum attinet, certum est quotiescunque de nouo in aliquo intellectu existit obiectiue respectus rationis, dari veram mutationem præuiam eiusmodi existentia nimirum ipsammet operationem intellectus circa aliquod ex extremis comparatis, nisi enim intellectus diuersa obiecta mutuo compareret, vel idem cum se ipso, non potest existere de nouo relatio, quæ antea non extiterit, & consequenter cum actus immanens sit mutatio iuxta mentem Philosophi 3. lib. de anima t. 12. vbi ipsum Aristot. intelligere appellat quoddam pati, necessarium ad nouam habitudinem rationis, supponitur mutatio ex parte intellectus. In secundo nulla est difficultas: nam cum existentia obiectiua non sit aliquid reale distinctum à rebus comparatis, aut comparatione ipsa mentali, sed res ipsa prout sub tali comparatione intelliguntur, & obijciuntur intellectui secundum esse cognitum, in præcisa positione ipsius nulla est mutatio, est enim sola denominatio extrinseca ab actu mentali, quo obiecta comparantur, & proinde, si non sit mutatio in ipso actu intelligendi, non erit etiam ratione existentia obiectiue relationis rationis. Ex quibus patet Deum non solum non mutari quatenus est subiectum de nouo denominatum à relationibus rationis, quæ de nouo resultant in intellectu creato, sed neque etiam quatenus per proprium intellectum concipit se ipsum per comparisonem ad res creatas: quandoquidem tota mutatio intellectus, in quo sunt obiectiue respectus rationis, consistit in nouitate conceptus comparatiui: in Deo autem nulla est nouitas conceptus, sed quidquid intelligit, vnicuique, & simplicissimo actu intellexit ab æterno: ideoque ex eo, quod habitudines rationis ipsius ad creaturas sint obiectiue in mente diuina; nulla sequitur mutatio. Nam, ipsæ quoque relationes fuerunt ab æterno obiectiue in mente diuina nec post creationem ipsam in tempore resutarunt, nec tamen proinde poterat ab æterno denominare actum Deum creatorem, aut Dominum, quoniam deerat proxima ratio fundandi, nempe actualis

dependentia creaturæ à Deo, quæ de nouo fuit in tempore.

VII.

At, inquiet aliquis, fieri non potuit, vt existeret relatio, nec tamen aliquid per illam referretur: vel ergo Deus ab æterno referebatur ad creaturas, vel relatio fuit de nouo in mente ipsius, & consequenter mutatio. Primum non est dandum, Deus enim idèd refertur ad creaturas, quia hæc ad ipsum referuntur: ab æterno autem nulla creatura refertur ad Deum: ergo neque Deus ad creaturas: Ex quo consequenter sequitur intellectum diuinum mutari, si in ipso sint obiectiue relationes ad creaturas, à quibus ex tempore denominatur. Pro solutione suppono relationum rationis qualdam esse adinuentas ab intellectu, & attributas ijs, quæ relatiue dicuntur, vt ait Diuus Thomas quæst. 7. de potentia art. 11. in corpore, alias verò consequi ipsum modum intelligendi, quo intellectus intelligit vnum in ordine ad aliud, licet ipse eum ordinem non adinueniat, cum potius ex quadam necessitate sequatur modum ipsum intelligendi: Relationes primi generis habent proximum fundamentum in ipso intellectu, aliæ vero requirunt etiam à parte rei. Primi generis est vniuersalitas, quæ fundatur in vnitatè præcisionis, quæ non nisi per intellectum existit, secundi generis est relatio pretij, aut mensuræ, quæ exigit publicam designationem: item relatio creatoris, quæ requirit actualem productionem rei ex nihilo. Priores, vt denominent, solum exigunt opus intellectus, posteriores vero requirunt, vt præcedat proximum fundamentum ad extra, ante quod, etiam si intellectus concipiat vnum extremum comparatiue ad aliud, neutrum illorum potest denominari à relatione per Verbum præsentis temporis: nam, si magistratus cogitet de noua mensura, vel moneta præstituenda, verè potest illas comparare cum rebus mensurandis, aut permutandis: necdum tamen ante publicam designationem dici possunt habere actu rationem mensuræ, vel monetæ. Eodem modo, quoniam relatio creatoris, & aliæ similes fundantur in actuali dependentia creaturarum à Deo, quæ non fuit ab æterno, non poterant ab æterno Deum denominare: nec tamen propterea conceptus Dei comparatiuus iui ad creaturas erat falsus, aut inanis: quia terminus comparisonis erat idem tempus, quo res à Deo creatæ sunt: comparabat enim potentiam suam ad creaturas, vt ad terminum à se dependentem pro eo tempore,

S. Thom.

quo decreuerat, & prouidebat creandas, vel conseruandas: ex vi cuius comparisonis denominari poterat creator futurus pro eo ipso tempore. Nec est absurdum esse obiectiue respectus rationis, quin denominent pro eo tempore, quo actu sunt, quibus enim potest concipere aliquod subiectum sub habitudine rationis, siue comparate ad aliud, quin actu sublit fundamentum proximum relationis, cogitur tamen vt futurum, qua ratione Princeps Regni hæres viuente Patre potest cogitare se Regem post obitum illius, in qua cogitatione re vera existit obiectiue relatio rationis, nec tamen potest verè conferre illi propriam denominationem in tempore præsentis, quoniam deest electio, aut alia quæuis forma Regalis exterior requilita ad hoc, vt verè sit, ac dicatur Rex. Ex quo iam patet solutio ad rationem dubitandi: idèd enim intellectus creatus formando entia rationis mutatur, quia ad hoc requiritur, vt nouum eliciat conceptum: quod minime cernitur in Deo, qui omnem actum intelligendi habet ab æterno. Idcirco vero Deus, et si præexistant relationes ab æterno in mente diuina, ab illis non denominatur pro quouis tempore, quoniam pleræque exigunt rationem fundandi à parte rei, quæ non data est ab æterno.

Ad primum argumentum initio propositum neganda est consequentia, ratio discriminis est quoniam, si Deus fieret Pater in tempore, aliqua mutatio substantiæ interueniret, vt notat Alensis, quæst. citata, tum quia relatio ipsa est substantialis, tum quia ad nouam generationem naturæ mutatio sequeretur: at relationes omnes, quæ dicuntur ex tempore de Deo, non sunt reales, neque supponunt nouam dispositionem ex parte ipsius Dei: & idcirco, licet Deus mutaretur, si esset Pater ex tempore, non mutatur ex eo, quod sit ex tempore creator, aut subeat de nouo denominationes alias relatiuas. Ad confirmationem respondetur ex doctrina D. Thomæ, q. 7. de potentia art. 11. ad tertium: sicut subiectum denominatur realiter idèd sibi, quamuis relatio identitatis sit rationis, quoniam vnitatis eiusdem ad se, quæ est causa, siue fundamentum identitatis, est realis, ita Deum posse nominari realiter Dominum, & creatorem ratione potestatis coercendi subditos, & creandi, itemque ratione actualis creationis, quæ sunt fundamenta relationum dominij, & creatoris. Ad secundum probanda est solutio ibidèd assignata,

rationes

VIII.

Alensis.

S. Thom.

rationes vero, cur in alijs causis efficientibus dentur relationes reales, non vero in Deo, reddit D. Thom. q. 7. de potentia art. 10. in corpore, quas explicare non est huius loci, neque ite reddere rationem cur Deus nō sit capax relationum realium, qua de re lib. 4. agendum est, nunc sāt est illa, quā assignat D. Thomas ubi supra, & alij, nimirum, quia relatio est ordo relatiui ad extremum, ad quod refertur: Deus autē non habet ordinē realem ad vllā creaturam. Ratio vero eius, quod secundo loco petitur, iam reddita est supra: nam, cū relatio rationis non sit forma re ipsa inhārens subiecto, quod denominat, noua denominatio nullam supponit, aut inducit mutationem. Ad huius impugnationē neganda est assumptio, vt enim superius ostēdi, si Deus intermitteret, aut penitus omitteret actus liberos, quos ab aeterno elicit, re ipsa mutaretur, nō solum quoad relationes rationis, sed etiam quo ad entitatē actus diuini: si vero supponatur solum variari penes relationes rationis, non esset mutatio opposita immutabilitati, de qua nunc loquimur: Nā Verbum aeternū ex tempore subiit nouam relationem rationis ad naturā assumptam, nec tamen est mutatus, vt de fide constat, & explicatur in materia de incarnatione.

Immutabilitas omnimoda, incommunicabilis est creaturæ, ex parte tamen, & imperfecte, participabilis.

CAPVT XIII.

Immutabilitatem hucusque explicatam in illi creaturæ actu, vel potentia competere, sed soli Deo conuenire ex instituto probant Magist. in 1. d. 8. lit. C. Alenf. 1. p. q. 4. m. 3. Albert. in summa tract. 4. q. 21. m. 3. & in 1. d. 8. art. 18. S. Thom. 1. p. q. 9. art. 2. cū Caietano, & in 1. d. 8. q. 3. art. 2. Bonavent. ibid. 1. p. distinctionis, art. 2. q. 2. Henr. in sum. art. 30. q. 6. Aegid. in 1. d. 8. 3. p. primæ partis principalis, q. 2. Richard. art. 2. q. 2. Durand. 1. p. distinct. q. 3. Scotus q. 4. alias 5. §. Ad questionem, cū Lycheto, & alijs interpretibus, Aureol. q. 2. art. 4. propositione 1. & 2. Bassol. q. 3. art. 3. Nouo Castro q. 3. conclusionē 4. Ocham. q. 7. Gabriel. q. 7. art. 2. Adam. q. vn. Capreol. q. 3. conclusionē 1. Cisterciens. q. vn. art. 2. Heru. q. 2. & Alliacens. q. 7. art. 3. 2. prop. post solutionem secundi. Probatur vero in primis testimonijs sacrarum literarum. Nam cū Malach. 3. dicitur: Ego Deus, & non mutor. & Num. 23. Non est Deus quasi ho-

mo vt mentiatur, nec vt filius hominis vt mutetur: Satis significatur immutabilitatē provenire ex natura Deitatis, & ideo cætera aliena esse ab immutabilitate Dei, sicut aliena sunt à natura: hoc ipsum intendit Regius Vates Psalm. 101. cum ait. *Ipsi peribunt, tu autem permanes. & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient:* vt notant Gregorius in S. Gregor. expositione eius Psalm. qui est quintus ex penitentialibus: & hoc ipsum significatum esse Moysi à Domino cum dixit. Exod. 3. *Ego sum, qui sum,* docet Euseb. lib. 11. de præparat. Euangel. cap. 6. Augustin. lib. de natura boni aduersus Manichæos cap. 19. Gregor. lib. 18. Moral. cap. 27. in id Iob 28. *Non commemorabuntur in comparatione eius, &c. & homil. 2. in Ezechielem versus finem.* Isidor. lib. 7. Etymolog. cap. 1. Bed. Isidorus. in id Ioan. 8. *Nisi credideritis quia ego sum: &c.* Beda. Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 7. *Quali ipse ideo solus sit, quia solus incommutabiliter est, vt enim recte notat Augustinus sermone de rubo Moysis, qui est 17. de diuersis: Ea, que mutantur, non sunt, quia non permanent, quod autem mutatur, fuit aliquid, & aliquid erit, & non tamen est, quia mutabile est: ergo commutabilitas Dei isto vocabulo se dignata est intimare: Ego sum, qui sum.* Non oportet autem immorari adducendo loca Scripturæ ad ostendendam creaturæ mutabilitatem. Passim enim accurrunt, sat est illud Psalm. 38. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te.* Ex eo Regius Vates tanquā nihilum substantiam suam æstimandam putat comparatione Deitatis, quoniam mensurabiles dies habet. Deus vero quia semper idē est, ideo simpliciter, ac verē ens est: vt explicat D. August. lib. 2. de morib. Manich. cap. 1. *Hoc enim, inquit, maxime esse dicendum est, quod semper eodem modo se habet: quod omnimodo sui simile est: quod nulla ex parte corrumpi, ac mutari potest, quod non subiacet temporis: quod aliter se habere nunc, quam habebat antea, non potest: id enim est, quod esse verissime dicitur: subiacet enim huic verbo manentis in se, atque immutabiliter se habentis naturæ significatio, hanc nihil aliud, quam Deum recte possumus dicere.* Idem ferē docet Anselmus in prologo cap. 22. his verbis. *Tu solus Domine es, quod es: in quo est aliquid mutabile non omnino est, quod est: & quod habet fuisse, quod iam non est, & futurum quod nondum est, id non est propriē, & absolute: tu vero es, quod es: quia quicquid aliquando, aut aliquo modo es, hoc totus, ac semper es: & tu es: qui propriē, ac simpliciter es: eadem ferē habet in Monologio*

monologio

I. ad Tim. 6.

nologio cap. 28. Idem patet ex Paulo I. ad Timoth. 6. *Qui solus habet immortalitatem. & lucem habitat inaccessibilem*: Si solus: ergo cetera omnia subiecta sunt immortalitati: per quam Patres intelligunt mutabilitatem, per quā res transit ab vno esse in aliud:

Augustinus.

vt enim ait D. Augustinus lib. 11. Confessionum cap. 10. *In quantum quisque non est, quod erat, & est, quod non erat, in tantum moritur, & oritur*: eodem modo interpretantur eundem locum idem August. lib. 1. de Trinitate cap. 1. lib. 3. contra Maximinum c. 12. de cognitione veræ vitæ cap. 31. & tract. 23. in Ioan. post medium. Gregor. lib. 12. moral. cap. 17. in id Iob 15. *Ecce inter sanctos nemo immutabilis*. & lib. 25. cap. 4. in id Iob 34. *Non sunt tenebrae*. & c. Isidor. loco citato, Beda super illa verba Pauli. Post Scripturas sequitur communis sententia Patrum, qui oēs agnoscunt discrimen inter Deum, & omnes creaturas, quo ad immutabilitatem, Tertullian. lib. 2. aduersus Marcionem cap. 16. August. lib. 11. de Ciuitate cap. 10. & lib. 12. cap. 1. lib. 5. de Trinitate, cap. 2. & sæpè alibi, Athanasius de passione, & cruce Domini initio, Didymus lib. 1. de Spiritu sancto non longè à principio, Cyrillus Alexandr. de recta fide ad Theodosi. non longè à principio, Sophronius oratione de Angelorū excellentia tom. 2. Bibliothecæ PP. Theodoretus, dialog. dicto immutabilis: Bernard. serm. 81. in Cant. & optimè Nyssen. lib. 1. de hominis opificio cap. 16. his verbis. *Quid igitur inquires, in quo natura diuina & eius, quæ ad diuinam est confirmata, discriminè percipi possit? illud vero in eo percipies, quod Dei natura existit increata, hominū vero per creationem est orta: hoc deinde discrimen alia quadam consequuntur. Est enim planè apud omnes in confesso naturam increatam, immutabilem, eandemque semper esse: creatam sine perpetua vicissitudine consistere nullo modo posse: nam ipse transitus ex nihilo ad ortum motus quidem est, & mutatio.*

Gregor.

Isidorus.
Beda.

Tertullian.

Augustinus.

Athanasius.

Didymus.

Cyrillus. Alex.

Sophronius.

Theodoret.

Bernard.

Nyssen.

II.

Breuitè vero faciendā est comparatio, quo ad singula genera mutationum, in primis constat creaturas quasdam esse participes corruptionis substantialis in partem, alias vero minimè. Prioris generis sunt mista, & elementa: posterioris vero Angeli, materia prima, anima rationalis: quoniam carent contrarietate siue extrinseca, à qua corrumpantur, siue intrinseca, ratione cuius dissoluantur, postquam semel sunt: carent quoque partibus, quarum altera sit actus, altera potentia: & idcirco nec per diuinam potetiam possunt subire generationem, & corruptionem propriè dictam. Materia tamen, quia est generationis, cor-

ruptionis que subiectum, per accedens subit eiusmodi corruptiones, sicut etiam per accedens diuiditur, diuiso ente naturali, cuius pars est. Constat Deinde nullam omnino creaturam esse expertem versionis, hoc est mutationis substantialis secundum totum. Ratio est: quoniam cum ex se non sint, sicut per omnipotetiam creatoris translatæ sunt de non esse ad actualem existentiam, ita ab eadem traduci possunt ad nihilum, vel in quiddam aliud commutari: nam, vt inquit Irenæus lib. 3. aduersus hæreses cap. 8. *Quæ Irenæus. cunctæ, initium sumpserunt, & dissolutionem possunt percipere*, & Damascen. lib. 1. de fide Damascen. cap. 3. *Quæcunque à versione incipiunt, versioni subiecta sunt*: Versionem vero, vt explicant Doctores Scholastici, vocat mutationē totius de non esse ad esse, aut vice versa: sicut ergo secundum fidem creaturæ à Deo ex nihilo conditæ sunt, ita ab eodem possunt in nihilum redigi.

Porro accidentalium mutationū nulla omnino substantia expertis est, tamen enim quædam, quia incapaces sunt accidentium nonnullorum, penes illa mutari nequeant, vt Angeli penes quantitatem, & reliqua accidentia corporea: tamen, cum nulla substantia creata sit formaliter omnis sua perfectio possibilis, imò accessu, vel recessu perfectionū accidentalium fiat melior, vel deterior, necessario coniunctam habet potentiam passiuam ad perfectiones, quibus caret: cum qua simul adest mutabilitas: & ita propter diuersitatem perfectionis nihil aliud à Deo est immutabile subiectiue: si quid enim esset, maximè prima intelligentia, vt argumentatur Scotus ubi proximè: hęc autē immutabilis nō est: nā potest habere intellectionem cuiusvis intelligibilis: nō vnica omnium, quia hęc esset infinita: nō simul infinita, quia hoc nequit intellectus finitus: ergo vnā post aliam. Alia mutatio est penes voluntatē, & eius actus: quæ ipsas etiam substantias incorporeas committitur, nedum homines mortales, & corruptibiles. Quo argumento videtur vsus Eliphaz apud B. Iob cap. 4. *Ecce, qui ser- Iob 4. uiauit ei nō sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem, quāto magis hi, qui habitant domos luteas, & c.* Ad quē locum B. Gregor. lib. 5. s. Gregor. moral. cap. 28. *Natura, inquit, Angelica, etsi cōtemplatione Auctori inherendo in statu suo immutabilis permanet, eo ipso tamen, quo creatura est, in semetipsa vicissitudine immutabilitatis habet: mutari autem ex alio in aliud ire est, & in semetipso stabile nō esse, vnaqueque enim res quāsi tot passibus in aliud tendit quot mutabilitatis sue motibus subiaceret, sola autem natura incomprehensibilis à statu suo nescit moueri, quæ ab eo, quod*

III.

Scotus.

IV.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

Aristoteles.

quod semper est, nescit immutari: nam si Angelorum substantia mutabilitatis motu fuisset aliena, bene ab Auctore condita nequaquam in reprobis spiritibus à beatitudinis suae arce cecidisset, ubi de accidentali mutatione sermo est. Quare non sunt audiendi Aristot. lib. 12. Metaph. cap. 9. & Auicenn. ut refert Scotus in 2. d. 2. quæst. 4. §. Ad primum, quatenus indicant substantias omnes separatas esse actus puros, quorum esse, velle, atque intelligere idem sit: ex quo sequitur apertè non cadere in ipsos mutationem illam intrinsecam, quod falsum est, quoniam hoc solum reseruat vni illi, ac supremæ naturæ, quæ neque proficere potest, nec deficere.

IV. Porro ex ipsis formis accidentalibus non omnes sunt mutabiles subiectiue, ut docet Cisterciens. quæst. citata, art. 2. conclusionem 4. & Adam. quæst. vn. conclusionem 3. Ratio est quoniam propter suam imperfectionem, non sunt capaces perfectionis, aut formæ superadditæ, hac tamen de re dubitat Gabriel. in 1. distinct. 8. quæst. 7. art. 3. in fine, & posset inter Philosophos disputari: & quidem, si vera sit sententia asserens vnam relationem realem non posse esse subiectum, aut fundamentum alterius, relatio est talis forma: quoniam, ut per se patet, non est fundamentum vilius alterius accidentis: quare si nequit fundare aliam relationem, ita est forma, ut non sit subiectum. Qui vero censent relationem realem posse esse fundamentum alterius, non agnoscunt formam vltimam, quæ non possit esse subiectum alterius formæ, & consequenter mutabilis subiectiue: si vero iuxta priorem sententiam concedatur vlla vltima forma creata immutabilis subiectiue, adhuc tamen erit obnoxia mutationi latissimè sumptæ in primis locali, saltem per accidens ad mutationem subiecti, ut docet Adamus ubi supra, deinde vero inceptioni, ac desitioni saltem potentiali: quando enim Philosophus lib. 11. Metaphys. cap. 10. ipsas formas, & sunt termini mutationum, dicit immotas, loquitur de mutatione propriè dicta, quæ fit in eodem subiecto successiue subeunte terminos, siue formas oppositas: eodemque modo intelligi debet, quod à Philosophis dicitur, nempe mutationem ipsam non mutari. Nam, ut inquit Alensis. 2. p. quæst. 13. m. 2. aliter dicitur mutabilis res, quæ mutatur, aliter mutabilis ipsa, siue mutatio: nam, hæc dicitur mutabilis, ut causa formalis mutabilitatis rei, quæ est mutabilis, vel mutatur: res autem ipsa, quæ subit mutationem à se distinctam, dicitur mutabilis ut subiectum mutationis, tamen si

vero mutatio ipsa non sit hoc modo mutabilis, adhuc tamen non est immutabilis eodem modo quo essentia diuina: hæc enim est immutabilis, quia nec est subiectum, nec terminus mutationis, nec mutatio. Accidentia vero alia, siue formæ per modum qualitatium, vel actionum, quale est lumen gloriæ, visio beata, & amor beatificus, tamen si suapte natura perpetua sint, quia non habent contrarium, vel agens vllum naturale, virtute cuius corrumpantur: tamen non accedunt ad immutabilitatem Dei, cum inceperint, & Deo volente possint desinere: quamvis de facto nunquam desinent, quoniam Deus non retrahet influxum suum debitum naturis rerum, & eandem firmitatē habent huiusmodi formæ postquam sunt, quam habent Angeli, & aliæ substantiæ incorruptibiles in suo esse naturali.

Hæc vera sunt spectata rerum natura, in qua pro varia perfectione cuiusque sunt cum mutabilitate permixta nonnulla vestigia immutabilitatis, siue secundum esse substantiale, ut in Angelis, siue secundum alterationes corruptiuas, ut in iisdem, atque cælis: siue secundum nonnullas actiones vitales, ut in beatis: siue secundum accretionem, ut in cælis, quo enim res perfectior est, eo paucioribus mutationibus obnoxia est, ut Angeli, ac beati: quo vero imperfectior, ac remotior à participatione summi boni, eo pluribus. Ex quo materia prima, utpote substantia imperfectissima, omnium mutationum est subiectum, ut discurrenti cōspicuum fiet: nempe generationis, corruptionis, augmentationis, alterationis, motus localis, & actionum omnium, quæ in subiecto corporeo recipi nō repugnat. Sed quid dicendū considerata omnipotentia Dei, poterit ne fieri creatura immutabilis? Pars affirmatiua suadet, quoniam eadē est ratio de immutabilitate quo ad vnam formam, & quo ad aliam, imò quo ad omnes: Deus autem facit quasdam creaturas immutabiles quo ad esse substantiale: ergo facere poterit quo ad accidentale, & ita restabit absolute immutabilis. Præterea visio beata reddit voluntatem inuertibilem ad malum, vniō hypostatica voluntatem Christi impeccabilem.

Duo dubia inuoluuntur his argumentis. Alterum est vtrum Deus facere possit aliquid natura sua immutabile, alterum vtrum ea, quæ suapte natura sunt mutabilia, facere possit immutabilia per gratiam. Ad quæstionem in priore sensu respondet Alensis ubi supra membro 4. immutabilitatem sumi dupliciter, vel prout

remouet

V.

VI.

Alensis.

remouet actum, vel prout remouet potentiam, & priore quidem modo potuisse Deum creare creaturam immutabilem: quæ scilicet careret omni mutatione, posteriore vero nequaquam? hoc posterius dictum probat, quoniam impossibile est, ut Deus faciat aliquid de sua substantia diuersum à se in natura. Id vero, quod est alterius naturæ à diuina, nequit omnino esse immutabile: quare nihil à Deo factum potest omnino esse immutabile. Major probatur quoniam, cum natura diuina sit vnica, ac simplicissima, id, quod differt à Deo secundum naturam, non potest esse de substantia eius, non enim vnum est de substantia alterius, nisi accipiat ab eo partem, vel totam substantiam illius: quod vero differt in natura non accipit totam, alioquin non differret: natura diuina, cum sit simplex, communicari non potest secundum partem: quare nil factum à Deo est eiusdem naturæ cum eo. Assumptio vero constat quoniam id, quod à Deo secundum substantiam differt, non ex se ipso, sed ex nihilo est: & proinde simpliciter contingens, ac potentiale, mutationique obnoxium: quæ probatio desumpta videtur ex Augustino lib. 12. de Ciuitate cap. 1. vbi sic habet: *Dicimus immutabile bonum non esse nisi vnum verum Deum beatum, ea vero, quæ fecit, bona quidem esse, quod ab illo, verum tamen mutabilia, quod non de illo, sed de nihilo facta sunt.* Prius assertum non probat Aletis, sed supponit ut verum: explicari tamen potest exemplo Angeli si crearetur ab æterno perseverans semper immobilis localiter, & in vna, atque indiuisibili contemplatione Deitatis, & amore ipsius. Verum huiusmodi Angelus, tametsi dici posset immotus mutatione propriè dicta, quæ est transitus inter terminos oppositos, nunquam enim transisset de negatione præexistente in formam negatam, neque de forma in eius priuationem. Tamen si mutatio sumatur in tota sua latitudine, ut capite 1. explicauimus, nullum ens creatum de facto carere potest mutatione: nam ipsamet creatio, & conseruatio, mutatio quædam est, & transitus saltem de non esse potenciali ad esse actuale: & operationes ipsæ vitales mutationes quædam sunt: Nam procedunt ex aliqua potentia passiuæ subiecti, siue naturali, siue obedientiali.

VII.

Quod attinet ad secundum dubium, nullum donum gratiæ potest tollere mutabilitatem naturæ, potest tamen impedire illius effectus in ordine ad causas secundas, non autem in ordine ad Deum. Prima pars expresse traditur à Cyrillo Alexandr.

Cyrill. Alex.

lib. 3. in Ioan. cap. 23. & lib. de recta fide ad Theodos. non longè à principio asserente, quemadmodum Deus non potest fieri mutabilis, ita neque creaturam posse fieri immutabilem, & est de mente Patrum, & Doctorum Scholasticorum quos retuli, communiter enim mutabilitatem creaturæ colligunt ex eo, quod de nihilo facta est: & patet ex dictis: nam mutabilitas naturæ fundatur in ipsa limitatione, potentialitate, & contingentia naturæ, nullum vero donum gratiæ exuere potest naturam à potètia saltem obedientiali, & extrahere extra propriam essentiam, ac finitinis terminos, ut perspicuum est: non ergo potest auferre à natura propriam mutabilitatem. Et ita dona gratiæ, quibus naturæ aliquæ obfirmantur in existentia, non desinunt esse suapte natura res mutabiles, ut videre erit in corporibus beatorum, quæ dote incorruptibilitatis ab omni passione corruptente redduntur immunia: & in voluntatibus, quæ confirmantur in bono, ita ut ad malum flecti nequeant: non tamen proinde, vel hæc, vel illa desinent esse suapte natura obnoxia mutationi: adhuc enim verum est dicere voluntatem beati esse suapte natura flexibilem in malum, & corpus suapte natura corruptioni obnoxium. Ex quo etiam pars secunda facile deducitur: nam quemuis effectum, sine quo non repugnat interdum reperiri causam, potest Deus omnino separare à causa, seu potius impedire, sed actualis mutatio non necessario coheret semper cum mutabilitate: ergo fieri à Deo potest ex dono gratiæ, ut firmetur res aliqua inesse immobiliter in ordine ad causam secundam. Et ita fieri potest, ut id, quod suapte natura corruptibile est secundum substantiam, à causa secunda corrumpi nequeat: & ut alterabile non alteretur, & sic in reliquis omnibus, quod iam factum est in fornace ignis ardentis, in quam missi sunt tres illi sancti pueri, ut habetur. Dan. 3. *Quos tamen ignis non tetigit, neque quidpiam molestia intravit.* Dixi autem, quando id non repugnat, quoniam fieri neque à Deo potest, ut res posita mutatione non mutetur, aut ut sit motus, & non moueatur: itaque sola mutatio non potest non esse mutabilis se ipsa, quoniam formaliter est mutatio. Denique tertia pars ostenditur, quoniam si quid vi sua impedire posset omnem actualem mutationem alicuius subiecti, ita ut nec à Deo mutari posset, id profecto iam esset à Deo independentens, & ex se, non vero donum creatum ipsius Dei. Dixi vero vi sua, quoniam fieri potest, ut facta aliqua suppositione repugnet

repugnet mutari rem aliquo genere mutationis, non ex vi physica ipsius doni gratuiti, quod semper obedit ad nutum creatoris, sed ex vi promissionis, aut pacti diuini, quod violari à Deo repugnat: itaque vita æterna beatorum ex vi sua entitativa non habet ut permanere queat Deo non conseruante, quia tamen ex vi promissionis suæ Deus non potest non conseruare illam, habet ex suppositione immutabilitatem in suo esse.

VIII.

Primum argumentum, si procedat de omnimoda immutabilitate, quæ excludit omnem potentiam passiuam etiam obedientialem, assumit falsum: nempe aliquid hoc modo, vel secundum partem esse immutabilem: nullum quippe ens ex vi potest huiusmodi potetia obedientiali, ac dependentia à creatore, si vero procedat de immutabilitate respectu causarum secundarum, assumptio quidem vera est, sunt enim nonnulla quo ad aliquid immutabilia à causis secundis. Maior tamen propositio est falsa: nam immutabilitas quo ad vnā formam non eximit rem ab imperfectione, atque missione potetia passiuæ, neque trahit illam ad infinitam perfectionem actus puri: hoc enim solum sibi vendicat naturalis immutabilitas simpliciter, quæ est inuariabilitas, quo ad omnem formam. Ea vero supponit rem esse omnem suam perfectionem. Et ideo non est eadem ratio de immutabilitate naturali quo ad vnā formam, & quo ad omnes. Quamuis autem, si comparantur seorsim immutabilitas substantialis, & accidentalis, illa sit hac perfectior, & ideo qui illā habet ex natura, hanc quoque habet, saltem quoad aliqua, ut habet Angelus quoad potentias vitales: tamen immutabilitas naturalis quo ad omnes perfectiones, quæ nobis sunt accidentales, arguit etiam omnimodam immutabilitatem quoad substantiam, & consequenter quoad omnia, & ideo impossibilis est creaturæ, quæ eximi nequit à subiectione primæ causæ, & à mutabilitate, quæ nascitur ex potentia passiuæ respectu agentis extrinseci. Secundum argumentum probat quidem habere immutabilitatem aliquam secundum partem ex dono gratiæ, non tamen absolutam: qualis est immutabilitas Dei, qui solus habet immortalitatem, hoc est immutabilitatem omnimodam, ut explicant Patres citati num. i. quandoquidem in omni immutabili natura nonnulla mors est ipsa mutatio, quæ facit in illa esse aliquid, quod non erat, vel etiam non esse, quod erat.

TRACTATVS NONVS, DE IMMENSITATE DEI, ET IMMUTABILITATE SECVNDUM LOCUM.

Idem ostendit, & immutabilitatem sequitur immensitas diuina, quæ est modus quidam identitatis, & immutabilitatis, & in summa

Dei vnitatem, & identitatem fundatur: Est modus identitatis, quoniam ratione eius Deus absque vlla diuersitate ex parte sui præsens est rebus omnibus: quam proprietatem inter eas, quæ pertinent ad identitatem, attigit Magnus Dionysius, cap. 9. de diuinis nominibus his verbis: *Idem vero super substantialiter æternum est, inuertibile in se ipso manens, semper secundum eadem, & eodem se habens modo, omnibus eodem modo præsens: præsentia vero secundum locum ad res omnes competit Deo ratione immensitatis.* Est vero modus immutabilitatis, quia remouet à Deo potentiam, ut moueatur secundum locum: & idcirco, cum sit immediata ratio cuiusdam partialis immutabilitatis, post tractatum de immutabilitate sequitur disputatio de immensitate. Quin vero etiam ex alio capite pertinet ad hunc librum, qui est de vnitatem Dei: quoniam magnitudo, quæ est quantitas à numero contradiuisa, coincidit cum vnitatem prædicamentali. Immensitas autem ex primaria acceptione significat negationem mensuræ passiuæ, & cum infinitate recurrit: nam, quidquid sine caret, est expers mensuræ. Hoc modo accepit Tertullianus apologet. aduersus gent. cap. 17. Nazianzen. orat. 38. quæ est secunda in Christi Natiuitatem & in eodem sensu Deum immensum esse dixit Augustinus, lib. de essentia diuinitatis initio, ubi, *Deus, inquit, immensus est, quia quantitas, id est, qualitas à nulla ex creaturis meriti potest.* Hoc autem modo non est hic sermo de immensitate, sed de ea, quæ est attributum distinctum ab infinitate simpliciter, quomodo usurpant nomen immensitas Patres referendi cap. ult. num. i. est vero immensitas ita sumpta modus magnitudinis diuinæ, seu potius magnitudo ipsa virtualis, qua Deus coexistit rebus omnibus, ac locis: nam ex vi eius habet, ut sit præsens rebus omnibus, ac locis, & consequenter vbique. Primum itaque agam de præsentia Dei ad res omnes: deinde explicabo quid requiratur, ut dicatur esse in rebus, ac locis: vltimo tandem ostendam, quæ sit

Magn. Dion.

Tertullian.

Nazianzen.

Augustinus.